

Anita Vikestad

"Det er den beste muligheten til å bli en del av samfunnet"

En kvalitativ studie av betydningen av et frivillig engasjement for innvandreres opplevelse av integrering

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Turid Fånes Sætermo

Medveileder: Guro Korsnes Kristensen

Mai 2024

NTNU

Kunnskap for en bedre verden

Anita Vikestad

"Det er den beste muligheten til å bli en del av samfunnet"

En kvalitativ studie av betydningen av et frivillig engasjement for innvandreres opplevelse av integrering

Masteroppgave i Likestilling og mangfold
Veileder: Turid Fånes Sætermo
Medveileder: Guro Korsnes Kristensen
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Kunnskap for en bedre verden

Likestilling og mangfold

Læringsutbytte

En student som har fullført programmet, forventes å ha oppnådd følgende læringsutbytte, definert i kunnskap, ferdigheter og generell kompetanse:

Kunnskap

Kandidaten har

- avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser
- spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster
- kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener.

Ferdigheter

Kandidaten kan

- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- vurdere og benytte relevante metoder og teorier for analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger
- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter

Generell kompetanse

Kandidaten kan

- gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog og samarbeid med andre eksperter
- formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet

Sammendrag

Integrering er et tema som opptar mange, og spørsmål om integrering og innvandring er svært omdiskutert i samfunnsdebatten. I det politiske ordskiftet er det uenigheter rundt hvilket ansvar Norge skal ta for internasjonale migranter som søker seg til Europa. Som følge av innvandringen er integreringsarbeidet en viktig samfunnsoppgave myndighetene har for å sikre nettopp inkludering i samfunnet. I nyere tid har frivillig sektor blitt en sentral aktør innen integreringsarbeidet, med en rekke aktiviteter med mål om å styrke innvandreres integrering. Sett i lys av myndighetens økende satsing på frivillig sektor kan det argumenteres for at mye av ansvaret for hverdagsintegreringen ilegges frivilligheten. I denne masteroppgaven undersøker jeg innvandreres erfaringer med å selv ha et frivillig engasjement. Basert på åtte kvalitative dybdeintervjuer med frivillige med innvandrerbakgrunn utforsker studien hvordan informantene opplever at det frivillige arbeidet virker inn på deres integreringsprosess.

Studiens hovedfunn er at frivilligheten fungerer både som en sosial og kulturell møteplass hvor minoritet og majoritet møtes og lærer av hverandre. Å være frivillig har vist seg å ha stor personlig betydning for informantene, og de sosiale nettverkene fremstår som særlig egnet for å styrke en rekke aspekt i integreringsprosessen. Oppgavens første analysekapittel synliggjør frivilligheten som sosial arena og hvordan denne arenaen påvirker språktilegnelse og tilgang på arbeidslivet. Det andre analysekapittelet løfter informantenes refleksjoner rundt de ulike kulturelle aspektene som berøres gjennom et frivillig engasjement, og hvorvidt dette har betydning for integreringen. Det tredje og siste analysekapittelet viser informantenes opplevelse av at frivilligheten har en særlig personlig betydning for dem. Opplevelsene av det føles betydningsfullt å gjøre en innsats for andre og betydningen av å ha en meningsfull fritidsaktivitet trekkes særlig frem.

Med denne masteroppgaven ønsker jeg å bidra med å sette et forskningshull knyttet til innvandreres opplevelser av deltakelse i frivilligheten i norsk kontekst. Videre prøver studien å undersøke hvordan nettopp integreringsprosessen påvirkes av frivillig deltakelse. Studien avdekker at informantene har opplevd frivilligheten som sentral i egen integreringsprosess, og at de sosiale nettverkene de har fått tilgang på gjennom frivilligheten har bidratt med å redusere distansen mellom majoritet og minoritet. Dette viser frivillighetens viktige rolle i veien mot et samfunn hvor «oss» og «dem» en gang kan bli «vi».

Abstract

Integration is a topic that engages many people, and questions related to integration and immigration are common parts of the public discourse. There are disagreements about Norway's responsibilities of international migrants seeking towards Europe, and the work related to integration is an important task for the authorities to ensure inclusion in the society. In recent years, the voluntary sector has become a central actor within integration work, with several activities aiming to strengthen the integration of immigrants. Considering the increasing investment by authorities in the voluntary sector one could argue that a lot of the responsibility for everyday integration is placed on volunteer organizations. In this master thesis I am examining immigrants' experiences with volunteering. Based on eight qualitative in-depth interviews with immigrants who participate in volunteer work, the study explores how the informants experience their integration process being affected by volunteering.

The main conclusion of this study is that voluntary sector functions both as a social and cultural meeting place, where the minority and majority have the opportunity to meet and learn from each other. Furthermore, the study shows that volunteering has great personal significance for the informants, and the social networks built appear to be particularly suitable for strengthening a number of aspects of the integration process. The thesis' first analysis chapter sheds light on the social arena accessible through volunteering and how these arenas affect language learning and access to employment. The second analysis chapter highlights the informants' reflections on cultural aspects that are affected through volunteering, and whether this has any significance on the integration process. The third and final analysis chapter shows, through the informants' experiences, the particular personal importance volunteering has for them. Among other things, it highlights the personal significance of making a difference for others, and the importance of having a meaningful leisure activity.

I hope that my master thesis will contribute to filling a research gap related to immigrants' experiences of participation in volunteering, in a Norwegian context, and how the integration process might be affected by this. The study reveals that the informants have experienced volunteering as a central contributor to their integration process, and that the social networks they have gained access to through volunteering have contributed to reducing the distance between the majority and the minority. This sheds light on the important role of volunteering in the path towards a society where "us" and "them" one day can become "we".

Forord

Det er med blandede følelser at jeg nå leverer min masteroppgave, og avslutter studenttilværelsen som jeg har blitt så glad i. Selv om masterskrivingen tidvis har vært krevende, så har jeg også trivdes godt med å ha mulighet til å fordype meg i et tema jeg virkelig interesserer meg for. Arbeidet med masteroppgaven har vært svært spennende og engasjerende, og det har føltes både givende og lærerikt å kunne gå i dybden på integrerings- og frivillighetsfeltet. Jeg er stolt av arbeidet jeg har lagt ned, og gleder meg til å dra nytte av kunnskapen jeg har tilegnet meg gjennom studiet videre i livet.

Som student på likestilling og mangfold har jeg møtt engasjerende forelesere som har vist eksemplarisk forståelse av fagfeltet, og som jeg har lært så mye av. Dere har gitt rom for undring, utforskning og diskusjoner med takhøyde. Jeg er også takknemlig for muligheten til å være læringsassistent for likestilling og mangfold det siste året, jeg har lært mye av å sette teori ut i praksis. Det er også på sin plass å takke institutt for tverrfaglige kulturstudier for samarbeidet vi har hatt gjennom mitt verv som instituttillitsvalgt. Jeg har satt stor pris på at dere har lyttet og spilt på lag med oss.

Det er mange som fortjener å takkes for deres bidrag til masterprosjektet. Først og fremst ønsker jeg å rette en stor takk til informantene som stilte sin tid og sine historier til min disposisjon. Jeg er inspirert av samtalene med dere og engasjementet dere viste meg, og jeg håper dere kjenner dere igjen av fremstillingen min av deres erfaringer. Jeg vil også takke organisasjonene som bisto meg med å rekruttere informanter. Videre fortjener også mine korrekturlesere Jonas og Jostein en stor takk, jeg setter så veldig pris på hjelpen!

Jeg ønsker også å takke mine veiledere Turid Fånes Sætermo og Guro Korsnes Kristensen for deres bidrag i prosessen med å skrive denne oppgaven. Deres gode innspill, perspektiver og konstruktive kritikk har vært svært nyttig for meg for å komme i mål med en oppgave jeg er fornøyd med. Tusen takk!

En takk rettes også til de tillitsvalgte i Panoptikon linjeforening, Studentrådet HF, Studenttinget NTNU og Pedagogstudentene i Utdanningsforbundet. Tiden jeg har tilbragt sammen med dere har gitt meg så utrolig mye, og både møtevirksomhet og sosiale sammenkomster har vært perfekte avbrekk i en ellers hektisk studiehverdag. Dere vil bli savnet nå som studietiden snart er over.

Helt til slutt ønsker jeg å takke de som har stått meg nærmest gjennom masterløpet: mine medstudenter, venner og familie. Takk til venner og familie for at dere har heiet på meg hele veien, og ikke minst for all oppmuntring og avbrekk fra masterskrivingen. Dere vet hvem dere er! Takk til mine reflekterte medstudenter for spennende diskusjoner og samtaler. Engasjementet deres har, og vil fortsette å inspirere meg i lang tid! En spesiell takk rettes til Rikke, Line og Anine for all omtanke, støtte, gode samtaler på lesesal om livets opp- og nedturer, og øvrige sprell. Dere har vært en bauta for meg gjennom studietiden.

Anita Vikestad
Trondheim, mai 2024

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	1
1.1	Det flerkulturelle Norge	1
1.2	Frivilligheten som integreringsarena	2
1.3	Tidligere forskning	4
1.4	Formål og problemstilling	8
1.5	Oppgavens struktur	8
2	Teoretisk rammeverk	10
2.1	Perspektiver på integrering	10
2.2	Identitet	12
2.3	Sosial kapital	13
3	Metode	15
3.1	Kvalitativt forskningsintervju som metode	15
3.2	Rekrutteringsprosessen	15
3.3	Informantene	17
3.4	Intervjuprosessen	17
3.5	Etiske avveininger	19
3.6	Min rolle som forsker	21
3.7	Reliabilitet, validitet og overførbarhet	22
3.8	Analytisk grep	22
4	Frivilligheten som sosial arena	24
4.1	Språktilegnelse	24
4.2	Arbeidserfaring	26
4.3	Tilgang på sosiale nettverk	29
4.4	Oppsummering	33
5	Frivilligheten som kulturell brobygger	35
5.1	En inngangsport til flerkulturelle arenaer	35
5.2	Ivaretagelse av egen kultur og identitet	38
5.3	Integrering og norskhet	42
5.4	Oppsummering	44
6	Frivillig deltakelse - en personlig investering	46
6.1	Betydningen av å gjøre en innsats for andre	46
6.2	Frivillighetens fellesskap som helsefremmende tiltak	48
6.3	Frivillighet som fundamental livsendring	51
6.4	Oppsummering	54
7	Avsluttende refleksjoner om frivillighetens betydning for integreringsprosessen	56
7.1	Integrering gjennom frivillige engasjement: opplevelser og erfaringer	56
7.2	Studiens bidrag til samfunnet	59

7.3	Studiens begrensninger og videre forskning.....	59
8	Litteraturliste	61
9	Vedlegg.....	66
9.1	Vedlegg 1: Intervjuguide.....	66
9.2	Vedlegg 2: Informasjonsskriv	67
9.3	Vedlegg 3: Meldeskjema	70

1 Innledning

Innvandring og integrering er temaer som opptar befolkningen, og det er delte meninger rundt Norges ansvar og rolle i spørsmål knyttet til migrasjon. De siste årene har det vært flere migrasjonsbølger med innvandrere som søker seg til Norge, noe som i stor grad har aktualisert spørsmål om integrering. Integrering er et sentralt aspekt ved innvandring, og ikke minst en viktig samfunnsoppgave for å sikre inkludering og innvandreres følelse av tilhørighet i lokalmiljøene. Fordommer hos befolkningen kan tidvis problematisere innvandrere som lite villige til å «la seg integrere», men retter sjelden fokus mot hvilke integreringsfremmende tiltak som faktisk er tilgjengelige. Frivillig sektor er en sentral bidragsyter i integreringsarbeidet; både gjennom målrettede aktiviteter for innvandrere og for muligheten til å engasjere seg i lokalmiljøet.

Temaet for masteroppgaven er hvordan innvandreres deltakelse i frivilligheten kan påvirke integreringen. ILO (International Labor Organization) definerer frivillighet som ubetalt arbeid der individer bruker tiden sin på å utføre aktiviteter gjennom organisasjoner eller direkte overfor andre mennesker utenfor egen husholdning (2011, s. 13). Disse individene omtales som *frivillige*. Det er denne definisjonen jeg forholder meg til når jeg benytter begrepet frivillighet videre i oppgaven. Basert på kvalitative intervjuer med åtte frivillige med innvandrerbakgrunn skal jeg undersøke hvilke tanker, opplevelser og forståelser informantene har om integrering og frivillighetens rolle i eget liv. Formålet med masteroppgaven er å belyse innvandreres erfaringer med å ha et frivillig engasjement, samt å sette fokus på hvilken betydning frivilligheten har hatt for informantenes integreringsprosess.

Valg av tema for masteroppgaven er sterkt inspirert av innvandring som et omdiskutert tema i dagens samfunnsdebatt, særlig i lys av flyktningsstrømmene som har blitt utløst av konflikter de siste årene. Selv om det i dag finnes en rekke offentlige integreringstiltak, eksempelvis introduksjonsprogrammet, legges likevel deler av ansvaret for integrering over på frivillig sektor. Dette kan vi blant annet se i departementenes strategi for hverdagsintegrering (Kunnskapsdepartementet, 2021). Ofte assosieres integrering og frivillighet med hvilke integreringsfremmende aktiviteter frivilligheten tilbyr, og innvandreres deltakelse på disse. Masteroppgaven har derfor som mål å presentere et annet perspektiv, som er hvordan det å være frivillig oppleves for innvandrere. Temaet for masteroppgaven har også sammenheng med min faglige nysgjerrighet og personlige engasjement rundt migrasjon, integrering og frivillighet. Jeg ønsker samtidig å belyse positive sider ved innvandring for å ta et opprør med eksisterende fordommer og etablerte «sannheter» om innvandrere i samfunnet. Ved å forske på frivilligheten som integreringsarena har jeg mulighet til å se nærmere på en arena hvor innvandrere opplever å kunne bidra til samfunnet, samtidig som de selv kan tilegne seg ny kunnskap og erfaringer i et nytt land.

I dette kapitlet skal jeg først aktualisere det overordnede temaet integrering gjennom frivilligheten, og deretter redegjøre for tidligere forskning knyttet til temaet. Jeg skal også redegjøre for oppgavens problemstilling, før jeg til slutt forklarer oppgavens struktur.

1.1 Det flerkulturelle Norge

Norge blir stadig et mer mangfoldig og flerkulturelt samfunn. Ved inngangen til 2024 var det registrert omtrent 931 000 innvandrere i Norge, noe som utgjør nærmere 17% av Norges befolkning (SSB, 2024a). Om lag 86 600 personer innvandret kun i 2023 (SSB, 2024b). I det politiske ordskiftet problematiseres ofte den økende innvandringen til

Norge, og innvandrings- og integreringspolitikken vekker både engasjement og polariserende standpunkt blant befolkningen. Når innvandrere blir gjenstand for politisk uenighet kan det oppstå en hegemonisk forståelse av at det er innvandrere som gir grobunn til enkelte samfunnsutfordringer, i stedet for å rette blikket mot hvilken innsats staten og samfunnet selv gjør for å skape et inkluderende og mangfoldig samfunn. Integreringsbarometeret fra 2022 viser at 38% av respondentene mente at Norge burde ta imot færre innvandrere enn i dag, og 44% oppga at de synes integreringen av innvandrere i det norske samfunnet fungerer dårlig (IMDi, 2022). Dette kan være et tegn på at integreringstiltakene som allerede eksisterer ikke er tilstrekkelige. Disse resultatene viser også at det er delte holdninger rundt innvandring, og det er dermed ikke usannsynlig at disse holdningene også gir utløp til negative reaksjoner mot innvandrere i møte med lokalbefolkningen.

I 2015 opplevde Norge en kraftig økning i antall asylsøkere som ankom landet, og den store flyktningstrømmen blir i dag omtalt som *flyktningkrise* (UDI, 2015). Særlig etter denne perioden ble innvandring et enda mer omdiskutert og politisk brennbart tema. Krigen i Ukraina som startet i 2022 utløste en ny flyktningkrise, som førte til at Norge tok imot et stort antall flyktninger. Integreringsbarometeret for 2023 (IMDi, 2023) viser at krigen i Ukraina har påvirket nordmenns holdninger til innvandring på en positiv måte. Videre viser undersøkelsen at andelen personer som mener at innvandring hovedsakelig er bra for Norge økte fra 44% til 53% etter krigens utbrudd (IMDi, 2023). Etter hvert som den umiddelbare reaksjonen av invasjonen av Ukraina passerte gikk også holdningene til innvandrere i stor grad tilbake til hvordan de var før krigens utbrudd (IMDi, 2023). Dette, og nyere eksempler på kommuner som bare ønsker å bosette flyktninger fra Ukraina (NRK, 2024), tyder på at befolkningen i større grad er positive til innvandrere fra vestlige land; som er mennesker som er mer like seg selv. Disse eksemplene viser tydelig samfunnsaktualiteten tilknyttet diskriminering og betydningen av god integrering av innvandrere.

Integrering påvirkes både av samfunnsmessige og personlige forhold, noe som gjør integreringsprosessen for hver enkelt innvandrers unik (IMDi, 2023, s. 4). Integrerings- og mangfoldsdirektoratets indikatorrapport for integrering i Norge (2023) viser til en positiv utvikling på mange av indikatorene som benyttes for å måle integreringen av innvandrere. Det er blant annet en positiv utviklingstrend når det gjelder sysselsetting, barns prestasjoner på grunnskolen, samt fullføring av videregående opplæring og høyere utdanning (IMDi, 2023, s. 3). Dette er alle faktorer som kan anses som avgjørende for å oppnå integrering. Samtidig mener 31% av befolkningen at innvandrere bør etterstrebe å bli likest mulig de norske innfødte (SSB, 2023). På bakgrunn av dette kan det virke som at befolkningen også kan forstå integrering som assimilering. Dette kan resultere i at innvandrere først kan oppleves som «en av oss» når de har blitt like den homogene gruppen.

1.2 Frivilligheten som integreringsarena

I Norge er det lange tradisjoner for frivillighet, hvor forventningen om å bidra litt ekstra til samfunnet går flere generasjoner tilbake. Dugnad er et eksempel på en tradisjon for sivil engasjement som går helt tilbake til 1100-tallet. Dugnaden anses å være *typisk norsk*, og utføres med mål om et bedre og mer meningsfullt liv for menneskene som bor i lokalsamfunnet (Lorentzen & Dugstad, 2011, s. 10). I dag kommer den norske frivillighetskulturen blant annet til syne gjennom høy deltakelse i frivillig arbeid, hvor Norge ligger i verdenstoppen når det gjelder frivillighet (Segaard, 2011, s. 13). Frivillighetsbarometeret fra 2023 (Frivillighet Norge, 2024a) viser at 62% av

befolkningen oppga at de hadde ytt en frivillig innsats det siste året. Dette er en relativ høy andel, som viser at befolkningen har stor interesse for å engasjere seg frivillig. Av personene som oppga at de ikke gjør en frivillig innsats kunne 42% av dem tenke seg å bli frivillige, og like stor andel personer mener også at frivillig deltakelse er viktig for å oppleve tilhørighet til lokalsamfunnet (Frivillighet Norge, 2024a).

2022 ble markert som frivillighetens år, og satte med dette økt fokus på frivilligheten og hvilken betydning den har for samfunnet (Frivillighet Norge, 2024b). En av målsettingene for frivillighetens år var å tilgjengeliggjøre frivillig sektor for flere.

Frivillighetsbarometeret viser at frivillige under 30 år i 35% av tilfellene ble rekruttert til frivilligheten gjennom markedsaktiviteter og ble i 30% av tilfellene spurt av bekjente om å være frivillige (Frivillighet Norge, 2024a). De frivillige over 30 år ble i over halvparten av tilfellene rekruttert av bekjente (Frivillighet Norge, 2024a). Disse tallene viser betydningen av sosiale nettverk for å engasjere seg i frivilligheten. Dette peker også på at det kan være en utfordring å nå grupper med potensielle frivillige som ikke allerede har kontakter i frivilligheten, eksempelvis innvandrere som i mindre grad er representert i frivilligheten enn den øvrige befolkningen.

I frivillighetserklæringen anerkjenner regjeringen frivilligheten som en viktig aktør for å løse samfunnsoppgaver, samt at det er viktig for myndighetene å skape et godt samspill med den frivillige sektoren for å bidra til gode vilkår og støtte for frivilligheten (Kulturdepartementet, 2015, s. 3). Også i Hurdalsplattformen 2021-2025 ønsker regjeringen å løfte frivilligheten som en sentral aktør i samfunnet, og vektlegger særlig frivillighetens rolle og bidrag til kompetanse, læring, inkludering og møteplasser hvor en blir en del av et fellesskap (2021, s. 68). Frivillig sektor har vist seg å spille en sentral rolle i integreringsarbeidet og er et viktig supplement til statlige ordninger og tiltak. Meld. St. 17 (2023-2024) ble nylig lansert og presiserer nok en gang at innsatsen til frivilligheten er avgjørende for å gi innvandrere en inngangsport for å delta og føle tilhørighet i samfunnet (s. 154). Regjeringen ønsker særlig å styrke frivillig sektors rolle i integreringsarbeidet for bidraget til sosial inkludering i lokalsamfunnet (Meld. St. 17 (2023-2024), s. 154). Meldingen presiserer også at deltakelse i frivillige organisasjoner er viktig for hverdagsintegreringen, samt at frivillig sektor må stimulere til økt deltakelse i frivilligheten av grupper som er underrepresenterte (Meld. St. 17 (2023-2024), s. 156).

Integrering av innvandrere blir også i *Strategi for hverdagsintegrering 2021-2024* vist som et sentralt politisk satsningsområde for regjeringen (Kunnskapsdepartementet, 2021). Strategiens hovedfokus på frivilligheten argumenterer for at integreringen som skjer etter vanlig arbeidstid er sentral i arbeidet for økt integrering. Videre kan en argumentere for at det er et politisk mål at mye av ansvaret for integreringsarbeidet skal ligge hos frivillig sektor, og med det basere seg på dugnadsarbeid fra samfunnsborgerne. Noen av tiltakene fra regjeringen for å oppnå bedre integrering er å støtte sivilsamfunnets innsats for integrering, utvikle bedre samarbeid og rammebetingelser for frivilligheten, og å øke deltakelsen i sivilsamfunnet blant personer med innvandrerbakgrunn (Kunnskapsdepartementet, 2021). Videre viser strategien til at det er viktig for hverdagsintegreringen at innvandrere deltar i frivillige organisasjoner, da dette kan gi økt følelse av tillit og tilhørighet til det norske samfunnet (Kunnskapsdepartementet, 2021). Samtidig som strategien belyser frivillighetens viktige rolle i integreringsarbeidet ilegger den også frivillig sektor ansvar for integreringen.

1.3 Tidligere forskning

Integreringsforskningen knyttet til frivilligheten kan fortelle oss noe om hvordan integreringsarbeidet foregår og frivillighetens rolle knyttet til integrering av innvandrere. Hovedvekten av forskningen innen frivillighet og integrering tar for seg frivillige aktørers rolle i integreringsarbeidet gjennom integreringsfremmende tiltak. Den siste tiden har det også blitt rettet større fokus på forskning rettet mot innvandreres deltakelse som frivillige. Som vil bli beskrevet senere handler hovedvekten av denne forskningen om hvem de frivillige med innvandrerbakgrunn er, hvor de engasjerer seg og premisser for frivillig deltakelse. Dette feltet er særlig relevant for masteroppgaven og jeg vil i dette delkapittelet redegjøre for noe av den eksisterende forskningen. Noen av de tidligere studiene tar utgangspunkt i flyktningers opplevelser. Jeg vurderer likevel funnene til å være relevante også for innvandrere generelt, da opplevelsen av å måtte bli kjent med et nytt land vil være felles. Derfor inkluderer jeg også disse studiene som grunnlag for masteroppgaven.

Innvandrerens integreringsprosess

For å få en bedre forståelse av hvilken rolle frivilligheten kan ha for integreringen av innvandrere kan det være nyttig å se til forskning på integreringsprosesser på et generelt nivå. Forståelsen min av integrering er basert på Døving (2009) sin beskrivelse av integrering som en sosial prosess hvor innvandrere i størst mulig grad skal bli en del av samfunnet, slik at minoritet og majoritet utgjør en felles enhet. Begrepet *integrering* benyttes i denne masteroppgaven om den hverdagslige integreringen som hovedsakelig foregår på individnivå.

I en studie av flyktningers opplevelse av integreringsprosessen i Norge, basert på kvalitative intervjuer, viste det seg at egen innsats og betydningen av å kunne påvirke sin egen situasjon var avgjørende for å tilpasse seg endringene de opplevde i nytt land (Grue et al., 2019, s. 140). Deltakerne i studien trakk fram at gjennom å selv ta initiativ kunne de også ta kontroll over eget liv som i utgangspunktet var preget av en følelse av midlertidighet med livet på vent, noe som også rettet fokuset mot håp og fremtidsplaner (Grue et al., 2019, s. 140). Denne egeninnsatsen kunne være i form av å selv ta initiativ til å lære språket, å oppsøke arbeidsplasser eller studieinstitusjoner, eller å være villig til å flytte til områder hvor mulighetene for utdanning og arbeid er større. En rapport om indikatorer for måling av integrering trekker frem at nettopp det å beherske språket til vertslandets majoritetsbefolkning kan forstås som en sentral forutsetning for å lykkes med integreringen (Proba, 2019, s. 46).

For å tilpasse seg livet i Norge hadde det også stor betydning å etablere positive og gjensidige relasjoner, både i norske nettverk og med mennesker fra samme opprinnelsesland (Grue et al., 2019, s. 141). For flere av deltakerne i Grues studie var også følelsen av frihet og trygghet avgjørende for å ha mulighet til å leve livet de selv ønsket. De trygge rammene muliggjorde deltakelse i samfunnet gjennom meningsfulle aktiviteter, som økte følelsen av tilhørighet til samfunnet de ble en del av (Grue et al., 2019, s. 142). De positive erfaringene innebar blant annet å bli sett på som et likeverdig og ressursrikt menneske, og at det ble satt de samme forventningene til dem som innvandrere som det ble gjort til andre mennesker. Dette stiller også forventninger om et medmenneskelig ansvar hos befolkningen i lokalsamfunnet om å praktisere likeverd, være åpen for kontakt og å anerkjenne innvandrernes ressurser. I Probas (2019, s. 57) rapport vises det også til at innvandreres opplevelse av å være integrert i samfunnet er knyttet til følelsen av å bli likebehandlet, å ha tillit til landets politiske system og å føle på

tilhørighet til vertslandet. For flere av deltakerne i Grues (et al., 2019) studie var også følelsen av frihet og trygghet avgjørende for å ha mulighet til å leve livet de selv ønsket. De trygge rammene muliggjorde deltakelse i samfunnet gjennom meningsfulle aktiviteter, som økte følelsen av tilhørighet til samfunnet de ble en del av (Grue et al., 2019, s. 142).

Gjennom folkehelseinstituttets levekårsundersøkelse «Helse blant innvandrere i Norge» fra 2016 ble det gjort en kartlegging av viktige sider ved innvandrerbefolkningen sine levekår, som også skulle kunne sammenlignes med levekår hos den norske befolkningen. Levekårsundersøkelsen tok blant annet for seg psykisk helse blant personer med innvandringsbakgrunn. Et av funnene viser at andelen personer som rapporterte om psykiske plager var høyere blant innvandrere enn hos den øvrige befolkningen. Psykiske plager var spesielt fremtredende hos innvandrere fra land i Midtøsten, samt kvinnelige innvandrere fra Afghanistan og Pakistan (FHI, 2019, s. 71). Særlig to grupper utpeker seg i statistikken over sannsynligheten for å oppleve psykiske plager: De eldste og individer med lav inntekt. I en studie av nyankomne mannlige syriske flyktningers erfaringer med integrering trekkes det frem av en informant at å aktivisere hodet og kroppen er en effektiv måte å distansere vonde tanker og følelser tilknyttet å være på flukt (Haaland et al., 2021, s. 98). Å engasjere seg frivillig ble for han en måte å håndtere vanskelige opplevelser på.

Sosial integrering

Sosial integrering kan forstås som innvandreres deltakelse i lokalsamfunnet og den sosiale kontakten mellom minoriteten og majoriteten på ulike samfunnsarenaer (Proba, 2019, s. 55). Frivillige organisasjoner tilbyr mange former for organiserte aktiviteter i lokalsamfunnet, og gir med dette mulighet for sosial deltakelse og nettverksbygging på mangfoldige arenaer (Proba, 2019, s. 57). En kanadisk studie viser til at språklige og kulturelle barrierer begrenser mulighetene for å skape sosiale nettverk ved ankomst til et nytt land, som anses som essensielt for å lykkes med integreringen (Handy & Greenspan, 2009, s. 957). Deltakelse i frivilligheten kan, ifølge studien, gi innvandrere mulighet til å etablere nettverk utenfor de etniske fellesskapene, som for mange bryter isolasjonen de har opplevd i de mindre og lukkede nettverkene (Handy & Greenspan, 2009, s. 972). Disse mulighetene bidrar til å styrke innvandrernes sosiale kapital, som handler om å kunne utvikle tillitsfulle relasjoner til andre. Gjennom å styrke den sosiale kapitalen vil også de kulturelle barrierene minske, blant annet gjennom økt forståelse for normer og regler som blir praktisert i landet.

Innvandreres deltakelse i frivilligheten

Levekårsundersøkelsen fra 2022 viser at omtrent 51,6% av befolkningen har gjort en frivillig innsats det siste året (SSB, 2022a). Dette er en lavere prosentandel enn funnene gjort i frivillighetsbarometeret fra 2023, som tidligere har blitt presentert å ligge på rundt 62% (Frivillighet Norge, 2024a). Samtidig viser også statistikken til at 43,3% av befolkningen med innvandrerbakgrunn har ytt frivillig innsats, som er en noe mindre andel enn den øvrige befolkningen (SSB, 2022b). Videre peker en studie om etniske minoriteter og frivillige organisasjoner på at personer med ikke-vestlig bakgrunn er godt representert på mange områder i frivilligheten, med unntak av områder hvor de fleste vestlige engasjerer seg (Eimhjellen & Segard, 2010, s. 18). Underrepresenterte områder er eksempelvis innen kultur, fritids- og utendørsaktiviteter, og velforeninger. Frivillighetsområdene med størst representasjon av ikke-vestlige var innen religion og

livssyn, utdanning/opplæring, idrett og internasjonal bistand (Eimhjellen & Seggaard, 2010, s. 18).

Rapporten *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering* baseres blant annet på data fra levekårsundersøkelser blant innvandrere, og viser til en overrepresentasjon av høyinntektsgrupper innen idretten og kulturorganisasjoner (Enjolras & Wollebæk, 2010, s. 23). Samtidig har organisasjonene som har hatt størst tilbakegang de siste årene, altså organisasjoner innen religion og humanitært arbeid, en motsatt effekt der representasjonen er størst av individer med svekket sosial profil. Disse gruppene består av blant annet kvinner, eldre, deltidsansatte og individer med dårlig helse (Enjolras & Wollebæk, 2010, s. 23). Sammenlignes disse resultatene med Eimhjellen og Seggaards (2010) studie er det antydning til en sammenheng med at høyinntektsgrupper og vestlige utgjør en gruppe frivillige, og at ikke-vestlige og individer med svekket sosial profil utgjør en annen gruppe frivillige. Gruppene er representert på ulike områder i frivilligheten, som vist ovenfor. En konsekvens av slike tendenser kan være opprettholdelse av sosial ulikhet mellom vestlige og ikke-vestlige innvandrere. Videre kan det tenkes at slike tendenser også kan ha følger for innvandreres integreringsmuligheter. Hvilken type organisasjon man deltar i kan dermed ha stor betydning for grad av integrering.

Barrierer for frivillig deltakelse

Handy og Greenspan (2009) sin kanadiske studie, som referert til tidligere, har undersøkt hvilke premisser som ligger til grunn for innvandreres deltakelse i frivilligheten. Organisatoriske faktorer som språk, tilgjengelighet og sosiale og kulturelle barrierer trekkes frem som medvirkende faktorer til hvorvidt innvandrere engasjerer seg som frivillig (Handy & Greenspan, 2009, s. 976). Dette er fordi det som innvandrer kan være vanskelig å orientere seg i mulighetene som finnes i frivillig sektor. Barrierer for deltakelse i frivilligheten oppleves, ifølge Eimhjellen og Seggaard (2010, s. 42), å være til større hinder for ikke-vestlige enn for vestlige innvandrere. Deres studie trekker frem at det er særlig tre faktorer som forhindrer deltakelse i frivilligheten: et manglende nettverk, å ikke ha tilstrekkelig med tid og en krevende arbeidssituasjon (2010, s. 42). Sannsynligheten for frivillig deltakelse vil i tillegg minske dersom personen ikke opplever å beherske det norske språket, eller ved kort botid i Norge (Seggaard, 2011, s. 16). En tysk studie om frivillige med innvandrerbakgrunn peker også på at en medvirkende årsak til at en lavere andel innvandrere enn innfødte er frivillige er kontekstuelle faktorer som eksempelvis diskriminerende praksiser og mangel på like muligheter (Greenspan et al., 2018, s. 819).

Et annet perspektiv på barrierer for frivillig deltakelse finner vi hos Seggaard (2011, s. 17) som mener at frivillige organisasjonssamfunn i dag er preget av økende sosial ulikhet, og at det derfor i større grad er de sosioøkonomiske forholdene enn innvandrernes landbakgrunn som legger premissene for deltakelse i frivilligheten (Seggaard, 2011, s. 17). Sett i betraktning at sosioøkonomisk status påvirker deltakelsen i frivilligheten, som er en viktig arena for å få tilgang på sosial kapital, så vil også sosioøkonomisk status påvirke tilgangen på sosial kapital. Eimhjellen og Seggaard (2010, s. 21) påpeker at sosioøkonomiske forskjeller knyttet til variabler som utdanningsnivå, samlet husholdningsinntekt og sivilstand også har vist seg å ha innvirkning på hvorvidt man engasjerer seg i frivilligheten. Individene med høy inntekt og utdanning, og som hadde inngått ekteskap, hadde større sannsynlighet for å bli frivillige. Eimhjellen og Seggaard (2010, s. 20) viser også til at landbakgrunn og bakgrunn for innvandring ikke påvirket

utførelsen av frivillig arbeid. Fladmoe (et al., 2018, s. 9) mener at det i dag er tendenser til at den sosiale ulikheten opprettholdes fordi det er høye krav til rapportering og formelle søknader i frivilligheten, noe som krever at organisasjonene rekrutterer frivillige med kompetanse innen ledelse og administrasjon. Dette kan få følger for deltakelse i frivilligheten fordi den videre rekrutteringen ofte skjer i nettverkene til de som allerede er frivillige, som gjerne omgås andre med samme sosioøkonomiske bakgrunn som de selv.

Et annet poeng som belyses av Handy og Greenspan (2009, s. 976), og som er sentralt for masteroppgaven, er at det kan oppleves som enklere for innvandrere å delta i frivilligheten dersom de får ansvar for oppgaver preget av praktisk arbeid, eksempelvis matlaging, enn oppgaver som krever sofistikerte ferdigheter. Praktiske oppgaver stiller lavere krav til språklig og kulturell forståelse, som tidligere ble nevnt som barrierer for deltakelse i frivilligheten, og terskelen for aktiv deltakelse kan dermed bli mindre. Et annet interessant funn i studien er at nyankomne innvandrere som har blitt eksponert for tjenester i regi av frivilligheten ofte ønsker å yte en frivillig innsats selv (Handy & Greenspan, 2009, s. 976). Den positive opplevelsen kan dermed gi et insentiv for å gjengjelde tjenesten til andre som senere befinner seg i en lignende livssituasjon.

Penners (2021, s. 146) kvalitative studie om fortellinger av dugnad, ideer om homogenitet og rasialisering viser at innvandrere som deltar i frivillig arbeid fremstiller seg som vellykkede. Dette innebærer å fremstå som individer som tar ansvar for seg selv og egen integrering, som bryr seg om samfunnet rundt seg og som bidrar til det sosiale livet i lokalsamfunnet (Penner, 2021, s. 146). Slik atferd kobler Penner til narrativet om innvandreren som *den gode borger*, det vil si en innvandrer som lever opp til forventningene og de sosiale normene i nærmiljøet. Videre peker Penner på at selv om det å innfri lokalbefolkningens forventninger kan tyde på at integrering, så bidrar også narrativet om flinke flyktninger til å reprodusere den hegemoniske forståelsen av et homogent lokalsamfunn der «de andre», forstått som innvandrere, skal gjøre som «vi»-et, forstått som lokalbefolkningen (Penner, 2021, s. 149). Idealet om lokalbefolkningen som «lærere» for innvandrere viser også til at maktstrukturer reproduseres og opprettholdes gjennom daglig praksis og strukturell rasisme.

Motivasjon for frivillig deltakelse

En annen retning innen forskningen på innvandrere i frivilligheten er knyttet til motivasjon for frivillig deltakelse. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor gjennomførte i 2015 en spørreundersøkelse om deltakelse i frivilligheten blant innvandrere fra Asia, Afrika og Øst-Europa (Eimhjellen, 2016). Sammenlignet med den øvrige befolkningen viser innvandrere høyere motivasjon for frivillig arbeid, hvor de mest sentrale motivasjonsfaktorene er å føle at man betyr noe, å vise medfølelse og læringspotensialet som ligger i utførelsen av det frivillige arbeidet (Eimhjellen, 2016, s. 30). Noe av den eksisterende forskningen knyttet til deltakelse i frivilligheten viser også til at den frivillige sektoren er en arena for å etablere relasjoner og å bygge sosiale nettverk, noe som også bidrar til økt sosial kapital (Cheung & Phillimore, 2013; Kindler et al., 2015; Son & Lin, 2008).

Det kan også tyde på at personer med ikke-vestlig bakgrunn i større grad velger sitt frivillige arbeid strategisk, eksempelvis gjennom å knytte kontakter som senere kan være til hjelp i arbeidslivet (Segaard, 2011, s. 18). På den måten kan et frivillig engasjement benyttes som et virkemiddel for å styrke og ta ansvar for egen integrering. En viktig indikator på vellykket integrering er nemlig deltakelse i arbeidslivet, der faktorer som å motta lønn for å bli i stand til å forsørge seg selv og å betale skatt som bidrag til

samfunnet blir ansett som positive for å opprettholde velferdsstaten (Proba, 2019, s. 49). Referansen man får som frivillig ser ut til å sende positive signaler til arbeidsgivere om tilegnelse av ferdigheter og erfaring hos innvandrerene, som kan øke mulighetene for å få seg en jobb (Handy & Greenspan, 2009, s. 272).

Derimot opplever flere syriske menn at utdanningen deres fra hjemlandet ikke har verdi i jobbsammenheng i Norge (Haaland et al., 2021, s. 100). Dette står i kontrast til flere av studiene som er presentert, og som viser til frivillig deltakelse som utelukkende positivt. Å jobbe frivillig i mangel på arbeid uten betaling føles frustrerende, og de opplever heller ikke at frivillig arbeid gir flere muligheter i fremtiden for jobb (Haaland et al., 2021, s. 101). Det tyder dermed på at mennene føler seg utnyttet, og at de opplever at det er lite bruk for dem i samfunnet. Flere forteller at frivillig deltakelse i stor grad handler om å sitte og snakke med kvinnelige pensjonister, noe som oppleves vanskelig og lite givende. De syriske mennenes erfaring med frivilligheten ser ut til å forsterke opplevelsen av å «være en flyktning» gjennom følelser av mindreverdighet og underlegenhet (Haaland et al., 2021, s. 101). Disse erfaringene gir også et godt bilde av at det som for innfødte kan se ut som manglende vilje til å integreres og å bidra til samfunnet også kan være et resultat av manglende muligheter for innvandrere i lokalsamfunnet.

1.4 Formål og problemstilling

Tidligere forskning har vist flere perspektiver tilknyttet innvandreres integreringsprosess, og det ble også innledningsvis vist til at frivilligheten er en viktig integreringsarena med mangfoldige aktivitetstilbud for innvandrere. Det er noe begrenset forskning knyttet til innvandreres opplevelse av å være frivillig, utover funnene som er presentert under kapitlet *tidligere forskning*. Det frivillige engasjementets påvirkning på integreringsprosessen er særlig et område vi foreløpig vet lite om. Det er nettopp dette perspektivet på integrering jeg skal forsøke å si noe om med min masteroppgave. Masteroppgaven har som formål å belyse hvilke erfaringer personer med innvandrerbakgrunn har med frivillig deltakelse, og hvordan frivilligheten kan brukes som verktøy for integrering i samfunnet. Gjennom å sette fokus på dette perspektivet ved frivillighet og integrering håper jeg å øke mangfoldet av tilnærminger til forskningsfeltet. Problemstillingen for masteroppgaven lyder som følger:

Hvilke erfaringer har personer med innvandrerbakgrunn med å ha et frivillig engasjement, og hvordan opplever de frivilligheten som arena for integrering i Norge?

Jeg har utarbeidet følgende tre forskningsspørsmål for å belyse oppgavens problemstilling:

1. Hvilke områder knyttet til integrering erfarer innvandrere at deltakelse i frivilligheten påvirker?
2. Hvordan opplever innvandrere at ulike kulturelle aspekter blir berørt i deres frivillige deltakelse?
3. Hvilken verdi har det frivillige engasjementet i innvandreres liv?

1.5 Oppgavens struktur

Masteroppgaven er totalt inndelt i syv delkapitler. I masteroppgavens første kapittel har jeg så langt gitt en kort innføring i migrasjons- og frivilligfeltet, og presentert masteroppgavens bakgrunn og aktualitet. Jeg har også redegjort for tidligere forskning som er relevant for oppgaven, og vist hvilken problemstilling og forskningsspørsmål jeg

legger til grunn for oppgaven. De påfølgende kapitlene presenteres nedenfor med gjeldende oppbygging.

Kapittel 2: *Teoretisk rammeverk* viser til hvilke teoretiske perspektiver og forståelser som ligger til grunn for oppgaven. Her presenterer jeg blant annet hvilken forståelse jeg har av integrering, identitet og sosial kapital, som er perspektiver som bidrar til å belyse studiens funn.

Kapittel 3: *Metode* tar for seg de metodiske valgene jeg har gjort underveis i masteroppgaven, og vil gi en grundigere innsikt i min valgte kvalitative metode. Her vil jeg blant annet beskrive prosessen med datainnsamling, grunnlaget for valg av tematisk analyse, samt reflektere over de etiske vurderingene jeg har tatt i løpet av prosjektet.

Kapittel 4: *Frivilligheten som sosial arena* er masteroppgavens første analysekapittel, og belyser blant annet informantenes erfaringer med integrering gjennom frivillig deltakelse. Det sosiale aspektet av områdene informantene opplever at frivillig deltakelse påvirker vektlegges i særlig grad i dette kapitlet.

Kapittel 5: *Frivilligheten som kulturell brobygger* er det andre analysekapitlet og presenterer informantenes oppfatninger av frivilligheten som en arena preget av mangfold. Det kommer også frem hvilke tanker informantene har rundt de ulike kulturelle aspektene ved integrering.

Kapittel 6: *Frivillig deltakelse - en personlig investering* er oppgavens siste analysekapittel. I dette kapitlet skal jeg se nærmere på hvilken personlig betydning det å være frivillig har hatt for informantene i studien.

Kapittel 7: *Avsluttende refleksjoner om frivillighetens betydning for integreringsprosessen* består av en oppsummering av de viktigste funnene i empirien, som tidligere er presentert i analysekapitlene. Mine avsluttende refleksjoner rundt masteroppgavens samfunnsbidrag og veien videre vil også bli presentert avslutningsvis.

2 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet skal jeg gjøre rede for de teoretiske innfallsvinklene som ble benyttet i masteroppgavens analyseprosess. Det teoretiske rammeverket vil kunne bidra med et utvidet perspektiv på de identifiserte temaene i informantenes fortellinger, og med dette hjelpe meg med å si noe om informantenes erfaringer. Følgende vil jeg først redegjøre for hvilke perspektiver på integrering som ligger til grunn i min analyse av det empiriske materialet. Jeg vil videre redegjøre for teori om identitet og sosial kapital som senere i analysekapitlene skal anvendes for å se hvordan informantenes beskrivelser av deltakelse i frivilligheten kan fortelle noe om frivilligheten som integreringsarena.

2.1 Perspektiver på integrering

Integrering er et sentralt begrep i denne masteroppgaven siden jeg utforsker innvandreres erfaringer med frivilligheten som integreringsarena. De ulike perspektivene på integrering er relevante for å ha tilstrekkelig innsikt i feltet som skal undersøkes i prosjektet. Perspektivene på integrering vil legge et grunnlag for å diskutere funnenes betydning, og knytte de opp mot bærende forståelser av integrering. Integrasjon er et samfunnsvitenskapelig begrep som ble introdusert av Durkheim med mål om å bedre forstå hvordan samfunn som gjennomgår store forandringer kan opprettholde sosial orden og samhold (Ihle, 2014, s. 5). Durkheims forståelse av integrasjon vektlegger felles normer og verdier, og han pekte på at samfunnet oppnådde beskyttelse mot oppløsning gjennom å sosialisere individer inn i de eksisterende normene (Ihle, 2014, s. 5). Integrasjon viser med dette til hvordan individer blir en del av en gruppe som skal fungere som en helhet, og leve i harmoni med hverandre. Senere forståelser av integrasjon i forbindelse med innvandring legger derimot mindre vekt på dette, og mer vekt på å oppnå god sameksistens på tross av forskjeller. Døving (2009, s. 9) forklarer integrering som en sosial prosess som binder sammen de ulike minoritetene og majoriteten i det norske samfunnet til en helhet. Et integrert samfunn kan forstås som «et samfunn som fungerer inkluderende og skaper en viss grad av samhörighet blant en mangfoldig befolkning» (Døving, 2009, s. 11).

I Norge har integrering blitt en samlebetegnelse for politikk som har som mål at innvandrere ikke skal falle utenfor majoritetsbefolkningen økonomisk, sosialt eller kulturelt, der innvandrerne i stedet blir en del av samfunnet i størst mulig grad (Sætermo et al., 2021, s. 16). Samtidig kan også integreringsbegrepet bli brukt for å måle likestillingen mellom majoriteten og minoriteten hvor minoritetsgrupper sammenlignes med majoriteten på målbare dimensjoner som eksempelvis sysselsetting, utdanning og deltakelse i organisasjonslivet (Hagelund & Loga, 2009, s. 16). I slike sammenligninger vil små forskjeller mellom majoritetens gjennomsnittsmålinger og målinger av minoriteten forstås som et tegn på god integrering. Døving (2009, s. 7) viser samtidig til at det er en bærende forståelse av at det som har gått bra i det flerkulturelle Norge skyldes vellykket integrering, og at det som har gått dårlig skyldes mislykket integrering. Integrering diskuteres ofte på gruppenivå, men ansvaret for integrering legges stadig på individnivå hos innvandrerne. Schinkel (2018, s. 3) belyser at de individuelle trekkene for hvor integrert noen anses å være blir aggregert til data på gruppenivå. Han mener at følgene av dette kan være at dersom et individ har lav grad av integrering så vil det få konsekvenser for hele gruppen individet representerer (Schinkel, 2018, s. 4).

Integrering som tilstand eller prosess?

Integreringsbegrepet kan benyttes både om integrering som en samfunnsmessig tilstand og integrering som en prosess. Integrering som et mål for samfunnet kan forklares som

et sosialt samfunn hvor de tilhørende individene utgjør en tilstand av komplett helhet, der høy grad av integrasjon forstås som en helhet uten mangler (Østerberg, 2012, s. 28). Døving (2009, s. 11) mener derimot at integrering i større grad er en prosess enn et mål og argumenterer for at det er vanskelig å bedømme når noen er integrert nok, og at det dermed vil være nærmest umulig å oppnå full integrasjon. Langsiktige integreringsprosesser trekkes også frem av Brochmann (2019, s. 109) som viktig for sosialisering og inkludering i samfunnet.

For myndighetene har integrering som toveisprosess vært en politisk bærebjelke med ambisjon om et samspill hvor myndighetene sikrer gode muligheter for innvandrere, samt at den enkelte innvandrere i gjengjeld bidrar med en egeninnsats for å integreres (Kunnskapsdepartementet, 2018; Kunnskapsdepartementet, 2021; Meld. St. 30 (2015-2016)). Klarenbeek (2019, s. 2) argumenterer for at selv om samfunnet som mottar innvandrere kan endre seg som konsekvens av dette, så er integreringen i virkeligheten kun en enveisprosess, der det kun er innvandrere som gjennomgår selve integreringsprosessen for å tilpasse seg de eksisterende normene og verdiene i vertssamfunnet. Selv om det eksisterer en forventning om at innvandrere bidrar, i likhet med den øvrige befolkningen, til å opprettholde de demokratiske verdiene og engasjementet i sivilsamfunnet, så forutsetter dette også at integreringen fungerer som en toveisprosess der innvandrere ikke blir møtt med negativ forskjellsbehandling i samfunnet (NOU 2017:2, s. 15).

Integrering og assimilering

Integreringsteorier blir også fremstilt på bakgrunn av assimilatoriske forståelser av integrering, som gir uttrykk for at innvandrere er «avvikende og annerledes enn majoritetsbefolkningen og derfor må normaliseres gjennom ulike integrerings- og kvalifiseringsprogram» (Gullikstad & Kristensen, 2021, s. 44). Assimilering handler om at individet tilegner seg majoritetens normer, verdier og livsstil, og kan dermed forstås som en motsetning til idealet om integrering (Døving, 2009, s. 9). Ofte blir vellykket integrering målt ut fra de eksisterende normene i majoritetssamfunnet slik at aksept først blir oppnådd etter at innvandrere har tilpasset seg majoritetens verdier og normer, i likhet med assimilering (Sætermo et al., 2021, s. 19). Hagelund og Loga (2009, s. 16) påstår at integrasjon i dagens samfunn kan forklares som en middelvei mellom assimilering, hvor nykommere skal gi avkall på egne kulturelle særtrekk for å absorberes inn i majoritetsbefolkningen, og segregering, hvor befolkningsgrupper lever helt atskilte liv uten kontakt med hverandre. Denne middelveien beskriver de som «prinsippet om at alle befolkningsgrupper kan og skal delta i felles arenaer, samtidig som de har frihet til å ivareta kulturelle og religiøse særtrekk» (Hagelund og Loga, 2009, s. 16).

Det norske likhetsidealet, hvor likhet forstås som likeverd, blir utfordret når det er synlige forskjeller mellom minoriteten og majoriteten. For å opprettholde idéen om likhet må forskjellene mellom menneskene derfor tones ned (Berg & Kristiansen, 2010, s. 228). Likhetstankegangen er bygd på forestillingen om det homogene samfunnet som normalen, hvor tanken om homogenitet bidrar til å styrke skillet mellom «oss» som homogene og «dem» som trussel på gruppas homogenitet, noe som kan være til hinder for integrering (Gullestad, 2002, s. 68). Frykten for kulturell og verdimeslig ulikhet preger også integreringsdebatten. I situasjoner hvor kulturforskjeller benyttes for å beskrive en minoritetsgruppe, sett som «de andre», som annerledes og mindre menneskelige enn majoritetsgruppen får debatten også et rasistisk preg over seg (Døving, 2009, s. 14). Gullestad (2002, s. 91) peker også til at gjennom å bruke

begrepet «*innvandrere*» som kontrast til nordmannen er man med på å konstituere norskhet som normen. På denne måten bli nordmenn ansett som de som er like, nettopp fordi innvandrerne er konstituert som de som er annerledes. Likhetstankegangen blir kritisert av Gullestad (2002, s. 103) for å være motsigelsesfull da majoritetssamfunnet stiller krav til innvandrere om å bli norske, noe som bekrefter tanken om at «de» anses som annerledes enn «oss», samtidig som at det er underforstått at de egentlig aldri kan bli helt norske.

De norske integreringsdebattene er også preget av forenklede tolkninger av kulturelle uttrykk, basert på manglende sosiale livserfaringer og kjennskap til kulturelle uttrykk hos majoritetsbefolkningen, som påvirker evnen til kulturell fortolkning (Døving, 2009, s. 13). Vilklårene for integrering vil først bli negativt påvirket når den forenklede kulturforståelsen fører til stereotyper (Døving, 2009, s. 13). Okin (1999, s. 10) argumenterer for at et multikulturalistisk samfunn, som ivaretar alle individers kulturelle tilhørighet, kan anses som en motsetning til feminisme og likestilling nettopp fordi det ofte foreligger en kjønnsulikestilling preget av kjønnede maktforskjeller. Likestilling anses i denne sammenhengen som en del av den vestlige kulturen, siden patriarkalske og undertrykkende praksiser ofte anses som kulturelle praksiser fra ikke-vestlige land. I integreringspolitikken kan derfor en forventning om at innvandrere skal tilegne seg majoritetssamfunnets likestilling brukes som argument for å legitimere tiltak som regulerer innvandringen (Bråten, 2013, s. 163).

2.2 Identitet

Informantene i masteroppgaven knytter egen identitet til forståelsen av kultur og integrering, og perspektiver på identitet vil dermed være et nyttig bidrag for å diskutere funnene. Et menneskes identitet er viktig for å kunne danne en forståelse av hverandre, både i individuelle relasjoner og i grupper (Jenkins, 2014, s. 204). Identitet handler derfor i like stor grad om hvordan andre mennesker opplever seg selv og menneskene rundt seg, som hvordan individet opplever seg selv og andre mennesker (Jenkins, 2014, s. 19). Fangen (2008, s. 102) peker på at det er to faktorer som påvirker hvordan innvandrere forholder seg i Norge: måten de blir møtt på, og individets tidligere identiteter, blant annet knyttet til religion, klasse, klan, geografisk opprinnelse og utdanning. Når individets identitetsmarkører og kjente referanserammer forsvinner ved migrasjonen mener Salole (2013, s. 103) at man kan oppleve kultursjokk i form av forvirrende reaksjoner i møte med den nye kulturen. I stedet for å fokusere på identifikasjonsmarkører hos kulturelle grupper mener Eide og Simonsen (2007, s. 18) at det er mer sentralt å sette fokuset på hvordan medlemmene av gruppen identifiserer seg selv, samt hvordan de som ikke er medlemmer av den kulturelle gruppen definerer dem.

Eide og Simonsen (2007, s. 18) poengterer at en kulturell gruppe ikke kan forstås som kun karakteristikkene tilknyttet de kulturelle verdiene hos gruppa. Dette fordi kultur oppstår i samspill mellom mennesker slik at særtrekkene ved den kulturelle gruppen derfor vil gjennomgå endringsprosesser. Jenkins (2014, s. 18) mener også på bakgrunn av at identitet konstrueres gjennom samhandling med andre at alle identiteter er sosiale identiteter, og at identitet bør forstås som en prosess som stadig er i forandring. Hall (1996, s. 4) påpeker at identitet i tillegg konstrueres gjennom forskjeller, både gjennom relasjon til andre og i relasjon til hva man ikke er. Videre beskriver Fangen (2008, s. 103) at et individ kan ha mange identiteter, og at å identifisere seg med eller å distansere seg fra noe kan forstås som to sider av samme prosess. En del av det å definere hvem man er vil dermed også i stor grad innebære å definere hvem man ikke er. Også for Jenkins (2014, s. 204) er likheter og forskjeller viktige elementer for å forstå identitet, da han

mener at utviklingen av identitet skjer gjennom å sammenligne oss selv med andre for å vite hva vi er eller ikke er.

Salole (2013, s. 33) viser til at det å ha en flerkulturell oppvekst kan påvirke barns utvikling, identitet og følelse av tilhørighet, som både beriker livet og kan by på utfordringer. For ungdommer som står mellom den norske kulturen og familiekulturen kan det derfor være utfordrende å finne sin identitet når de må forholde seg til ulike forventninger i ulike situasjoner. Migrantforeldre kan også bli utfordret når de skal utøve foreldreskap i en norsk kontekst. Odden (2018, s. 153) peker på at det særlig kan oppstå utfordringer dersom migrantforeldre er vant med en kollektivistisk foreldrestil med fokus på barnets rolle i ulike kontekster, som eksempelvis i storfamilien. Denne foreldrestilen kan oppleves kontrastfylt sammenlignet med den fremtredende individualistiske foreldrestilen i Norge, som bygger opp under barnets individuelle identitetsutvikling og personlige ønsker (Odden, 2018, s. 153). For familier med innvandrerbakgrunn kan den ytre kulturelle påvirkningen derfor utfordre kulturen de selv er vant med, som i verste fall kan føre til konflikter innad i familien. Utfordringer knyttet til utøvelse av kultur er også en problemstilling en av informantene i masterprosjektet skisserer og som vil bli diskutert senere i studien. De teoretiske perspektivene knyttet til identitet vil her være nyttig for å diskutere dette funnet.

2.3 Sosial kapital

Innenfor samfunnsvitenskapelig forskning er *sosial kapital* et fremtredende perspektiv for å forstå hvordan sosiale elementer kan bidra til forbedring både på individnivå og for fellesskapet (Son & Lin, 2008, s. 330). Sosial kapital er relevant for studier knyttet til frivilligheten nettopp fordi normer, tillit og nettverk er sentrale faktorer som blir tilgjengelige gjennom frivilligheten. I tillegg kan opparbeidelsen av sosial kapital forstås som sentral for opplevelsen av å bli integrert. Sosial kapital kan forstås som «tillit, sosiale normer og deres håndheving, sosiale nettverk preget av gjensidighet, og engasjement for fellesskapets beste» (Norges forskningsråd, 2005, s. 17). Med andre ord handler sosial kapital om hvilke ressurser individet har hatt mulighet til å tilegne seg gjennom å inngå i relasjoner med andre og å aktivt ta del i samfunnet. Dette vil blant annet bety at deltakelse på sosiale arenaer kan fremme den sosiale kapitalen hos ulike individer gjennom etablering av gjensidige sosiale nettverk.

I denne masteroppgaven blir betydningen av det sosiale fellesskapet i integreringsprosessen hos innvandrere vektlagt i stor grad. I den forbindelse anser jeg tilnærmingen Robert D. Putnam har til sosial kapital som særlig relevant for å diskutere funnene gjort i forskningen. Putnam sitt bidrag til teorien om sosial kapital baserer seg på perspektiver fra et makronivå hvor fellesskapet og kollektive mål er i fokus. I artikkelen «Bowling alone» forklarer Putnam (1995a, s. 66) at etablering av sosiale relasjoner og de sosiale normene og tilliten som hører med i nettverksbyggingen er sentrale trekk ved sosial kapital. Et sosialt nettverk med aktiv deltakelse av medlemmene kan fremme normer for gjensidighet samtidig som det oppfordres til sosial tillit, noe som fremmer samarbeid mellom deltakerne til gjensidig nytte for partene. Når nettverket er preget av tillit muliggjøres løsning av kollektive dilemmaer, og et nettverk preget av høy sosial kapital kan dermed bidra til å gjøre livet enklere (Putnam, 1995a, s. 66).

Putnam påpeker videre at perspektivet på sosial kapital skiller mellom sosial kapital som *bridging* og *bonding*. De felles sosiale normene og den gjensidige tilliten kan bidra til å minske avstanden mellom underliggende sosiale forskjeller mellom deltakerne i nettverket, slik at sosial kapital får en brobyggende(*bridging*) effekt (Putnam, 1995b, s.

665). Til tross for at sammenbindende (bonding) sosial kapital kan styrke lojaliteten innad i mindre lukkede fellesskap kan også den sammenbindende effekten øke terskelen for å bygge relasjoner med mennesker utenfor nettverket hvor en opplever gruppetilhørighet (Kindler et al., 2015, s. 6). Nettverk med mangfoldig representasjon forstås å i større grad kunne øke den sosiale kapitalen i form av at individet knytter kontakt til det øvrige samfunnet, og ikke bare innad i en bestemt gruppe med fellestrekk mellom individene.

Kindler (et al., 2015, s. 16) påpeker at nettverksbygging er svært viktig for innvandrere i det tidlige etableringsstadiet i et nytt land, både når det gjelder å finne seg jobb, et sted å bo og generell støtte tilknyttet de negative effektene av svak økonomisk og kulturell kapital. Når innvandrere først kommer til Norge vil deltakelse i etniske nettverk være et godt utgangspunkt til å bygge sammenbindende kapital, og det finnes flere frivillige organisasjoner som har samlende funksjon for individer med samme etnisitet eller landbakgrunn. Dersom deltakelsen i de etniske nettverkene også fører til deltakelse på arenaer hvor innvandrere og innfødte møtes så vil nettverkene i tillegg være en kilde til den brobyggende kapitalformen (Kindler et al., 2015, s. 16). Deltakelse i frivillige organisasjoner preget av mangfold kan dermed fremme den brobyggende sosiale kapitalen som innebærer øvrig deltakelse i samfunnet. Dette er fordi tilbøyeligheten for å handle økes gjennom de tette interaksjonene og de gjensidige sosiale relasjonene som etableres gjennom det sosiale nettverket i organisasjonen (Son & Lin, 2008, s. 333). I denne masteroppgaven vil sammenbindende og brobyggende kapital bli brukt som teoretiske begrep for å synliggjøre de ulike sosiale nettverkene informantene trekker frem som sentrale for egen integrering. Dette kommer særlig til syne i det første analysekapittelet som handler om *frivilligheten som sosial arena*.

Granovetter (1973, s. 1361) er også opptatt av båndene mellom individer, og bidrar med perspektivet om betydningen av svake og sterke bånd. Styrken på båndet påvirkes blant annet av kombinasjonen mellom tiden individene har tilbragt sammen, emosjonell tilknytning og den gjensidige tilliten mellom partene (Granovetter, 1973, s. 1361). Dette perspektivet innebærer en forståelse av at det som regel er svake bånd som har brobyggende effekt, siden svake bånd oppstår i relasjoner som er preget av distanse og uformelle forhold (Granovetter, 1973, s. 1364). Svake bånd har verdi når det kommer til å få tilgang på informasjon og muligheter, og de svake båndene kan også forstås som å være mer innflytelsesrike enn sterke bånd (Granovetter, 1973, s. 1370). Dette er relevant for studier av frivillige organisasjoner fordi båndene som er beskrevet er sentrale i nettverkene og relasjonene som etableres gjennom frivilligheten. Ulike typer organisasjoner og representasjonen av frivillige vil gi tilgang på ulike typer bånd, som vil ha forskjellige funksjoner.

3 Metode

I dette kapitlet skal jeg først redegjøre for, og diskutere, de metodiske valgene som ligger til grunn for prosjektets gjennomføring. Jeg skal også diskutere hvordan de metodiske valgene kan påvirke resultatet. Dette inkluderer både planleggingen, gjennomføringen og det påfølgende etterarbeidet, som transkripsjon og tematisk analyse, knyttet til prosjektet. Deretter skal jeg reflektere over de etiske avveiningene som ble gjort underveis i prosjektet, før jeg til slutt vurderer forskningens kvalitet og min egen rolle som forsker.

3.1 Kvalitativt forskningsintervju som metode

Med bakgrunn i problemstillingens samfunnsaktualitet, faglige forankring i integrerings- og frivillighetsfeltet, og hvilke muligheter og begrensninger problemstillingen ga så konkluderte jeg med at kvalitativ metode egnet seg best til formålet. Kvalitative studier er godt egnet til å belyse aktuelle samfunnsutfordringer, og å bidra til økt forståelse for temaet som blir studert (Thagaard, 2018, s. 49). For å få best mulig innsikt i deltakernes personlige opplevelser rundt temaet valgte jeg å benytte kvalitative dybdeintervjuer for innsamling av datamaterialet.

Jeg har benyttet meg av det Skilbrei (2019, s. 53) kaller for en induktiv forskningsprosess. En induktiv forskningsprosess kjennetegnes av at en først samler inn empirisk materiale for deretter å tolke funnene, som så danner grunnlag for teorier rundt funnene. Det ligger derfor ingen hypotese til grunn for planleggingen av intervjuene. Skilbrei (2019, s. 65) peker også på at det kvalitative intervjuet har som mål å snakke med andre mennesker for å få tilgang på og forstå ulike personers refleksjoner og erfaringer. Intervjuene tillot deltakerne å snakke fritt om egne opplevelser rundt integrering og frivillighet. Ved å få deltakeren til å selv sette ord på egne oppfatninger og forståelse av den verden de lever i preges intervjuene av en fenomenologisk tilnærming, en filosofi grunnlagt av Edmund Husserl (1962, sitert i Tjora, 2017, s. 27). Med en fenomenologisk tilnærming har jeg undersøkt hvordan fenomener, eksempelvis integrering, fremtrer for hver enkelt person, og dermed fått et innblikk i deres livsverden. Gjennom økt forståelse for informantenes livsverden har jeg også oppnådd større forståelse for hva som er meningsfullt og viktig for dem.

3.2 Rekrutteringsprosessen

For å kunne besvare problemstillingen benyttet jeg meg av det Thagaard (2018, s. 54) beskriver som en strategisk utvelgelse av informanter. For å få innsikt i erfaringer fra individer som er, eller nylig har vært, frivillige samt har innvandrerbakgrunn var dette nødvendige kriterier å sette for deltakelse i studien. Mye av integreringspolitikken retter seg i dag mot flyktninger, men siden fenomenet integrering er relevant for alle som er født i et annet land og flytter til Norge har jeg valgt å inkludere ulike typer innvandrere i datamaterialet. Intervjuene foregikk på norsk på grunn av manglende ressurser til tolk, som førte til at språkkunnskaper også ble et inklusjonskriterie for deltakelse i studien. Det er viktig å ha i mente at kravet om norsk som intervjuspråk også gir innsikt i hvilken posisjonering innvandrere i Norge har, samt hvordan språket setter grenser for hvilke muligheter de har til å representere seg selv i samfunnet (Cederberg, 2014, s. 144). Det har vært et mål å rekruttere et bredt utvalg for å sikre mangfoldig representasjon og tilgang på ulike opplevelser for at funnene ikke skal bli for ensidige. Som Kjeldstadli (1999, s. 195) poengterer er det viktig å inneha representative informanter ved bruk av muntlige kilder i forskning. I prosjektet har jeg oppnådd variasjoner av både kjønn, alder, opprinnelsesland, samt lengde på varighet i frivilligheten hos informantene.

Anvendelse av mediatorer har vært fremtredende i rekrutteringsprosessen siden jeg har benyttet meg av kontaktpersoner i ulike organisasjoner for å få tilgang på informanter til prosjektet. Mediatorene brukte sin formelle posisjon til å knytte kontakt mellom meg og intervjuobjektene (Kristensen & Ravn, 2015, s. 725). Mediatorene har enten delt forespørselen i det frivillige nettverket hos organisasjonen, eller har henvist meg direkte videre til personer i målgruppen som kunne være interessert i å delta i prosjektet. En av fordelene ved denne rekrutteringsformen er at det er større sannsynlighet for at potensielle deltakere ønsker å delta i studien dersom de blir spurt av noen de allerede kjenner (Kristensen & Ravn, 2015, s. 731). Selv om dette virket fordelaktig i mitt prosjekt var jeg også tydelig på at deltakerne kunne velge å avstå fra deltakelse, siden avhengighetsrelasjonen mellom den frivillige og mediatoren kunne gjøre det vanskelig å si nei (Skilbrei, 2019, s. 125). I utgangspunktet ønsket jeg også å benytte meg av snøballmetoden hvor informanter bistår med å komme i kontakt med andre personer som befinner seg i liknende posisjon og som kunne tenkt seg å delta i studien (Thagaard, 2018, s. 56). På slutten av hvert intervju fikk informantene mulighet til å komme med tips til aktuelle deltakere, men dette ga dessverre ingen resultater.

For å komme i kontakt med potensielle informanter til prosjektet tok jeg kontakt med 15 frivillige organisasjoner, og av disse var det fem organisasjoner som kunne bistå i rekrutteringen. Noen av intervjuene ble avtalt gjennom mail, mens til andre intervjuer fikk jeg kun et oppmøtetidspunkt hos organisasjonen å forholde meg til. I rekrutteringen av informanter valgte jeg i noen tilfeller å omtale intervjuene som samtaler. Bakgrunnen for dette valget var tilbakemeldinger fra kontaktpersoner i frivilligheten om at enkelte i målgruppa kan ha et anstrengt forhold til intervjuer og avhør, der også ordet «informant» kan vekke negative assosiasjoner. Skilbrei (2019, s. 65) peker på at forskeren skal være forsiktig med å omtale intervjuet som en samtale fordi det i et intervju vil ligge andre premisser til grunn for dialogen, som blant annet skaper et skjevt forhold mellom intervjuer og informant. Jeg anså det likevel som et klokt valg å omformulere meg i visse forespørsler for at deltakelsen skulle virke mindre skremmende enn det kunne høres ut som for personer med andre referanserammer enn meg. I disse tilfellene var det viktig for meg å gjøre deltakerne innforstått med at det de forteller skal forskes på i masteroppgaven, og at det derfor ikke er en privat samtale selv om det er en samtale mellom to personer.

Min valgte strategi for rekruttering har trolig også hatt innvirkning på studiens resultater. Mediatorer har mye makt når det kommer til utvelgelse av informanter til studien, og har derfor også mye innflytelse over materialet (Kristensen & Ravn, 2015, s. 732). Selv om jeg la kriterier for deltakelse hadde jeg likevel liten kontroll over hvilke typer deltakere jeg fikk tilgang på. Eksempelvis måtte jeg ta høyde for muligheten for at mediatorene kun valgte ut personer de selv tror har mye å fortelle om det å være frivillig, eller som de mener sitter på suksesshistorier om integrering gjennom frivilligheten. En av rekrutteringsutfordringene med å gå gjennom mediatorer i organisasjoner er at mediatorene kan velge å avvike fra de forhåndsbestemte kvalifikasjonene for deltakelse, og derfor selv være i kontroll over utvelgelsen (Skilbrei, 2019, s. 125). I noen av intervjuene opplevde jeg at deltakerne ønsket å snakke mye om selve organisasjonen, eller hvor mye bra arbeid mediatoren hadde gjort for foreningen. Selv om jeg forsøkte å være tydelig på prosjektets intensjon ble likevel disse fortellingene dominerende hos enkelte, noe som gjorde det vanskelig å få formidlet deltakerens egne personlige erfaringer med frivilligheten. Kristensen og Ravn (2015, s. 732) forklarer at mediatorers forslag til deltakere som ikke oppnår deltakelseskriteriene kan føre til nettopp svakere

resultater på forskningen ved å skape et «strekk» i materialet. Samtidig kan også dette gjøre forskningen mer virkelighetsnær og gjennomførbar.

3.3 Informantene

Datamaterialet mitt består av totalt 8 individuelle intervjuer, der alle er førstegenerasjons innvandrere. Det var totalt 5 kvinner og 3 menn som valgte å delta i studien, i alderen 27-50 år. Oppholdstiden deres i Norge har et spenn på mellom 10 måneder og 25 år, og både arbeidsinnvandrere og flyktninger er representert i studien. Personene som deltar oppgir Tyskland, Polen, Romania, Tyrkia, Pakistan, Iran og Etiopia som sine opprinnelsesland. Informantene har tilhørighet i fem ulike frivillige organisasjoner, og representerer ulike former for frivillighet. For å unngå gjenkjennelse av informantene velger jeg å generalisere beskrivelsen av aktiviteten de driver med. Hovedvekten av informantene jobber frivillig med å arrangere sosiale aktiviteter for lokalsamfunnet, men noen av de bidrar også med administrativt arbeid eller veiledning.

De fleste informantene bruker mellom 8 og 25 timer i uka på frivillighet i de periodene de er aktivt frivillig. Noen av informantene forteller også at de ikke har oversikt til å estimere et timeantall men oppgir «hele tiden» og «mye tid» for å beskrive omfang av egen tidsbruk i frivilligheten. Det er kun to informanter som hadde erfaring med frivillighet før de kom til Norge, men flere av informantene har valgt å engasjere seg i flere organisasjoner etter ankomst til landet. Alle informantene i studien har høyere utdanning, eller studerer for å oppnå en høyere grad. Et annet fellestrekk for informantene er at de tilsynelatende kan oppfattes å være godt integrerte. Jeg stiller meg derfor spørsmålet om jeg kun har fått tilgang på informanter som opplever frivilligheten som en integrerende arena siden jeg brukte organisasjoner som rekrutteringsplattform. Jeg ser i ettertid at rekrutteringsstrategien begrenset tilgangen på erfaringene hos de som enten har sluttet som frivillig på grunn av vansker med inkludering, eller de som aldri har blitt frivillig fordi de opplever frivilligheten som lite tilgjengelig.

3.4 Intervjuprosessen

Intervjuguiden

De kvalitative intervjuene ble gjennomført semistrukturert, som vil si at intervjuguiden i større grad fungerer som en huskeliste enn en liste som skal følges slavisk (Skilbrei, 2019, s.127). Semistrukturerte intervjuer har fastlagte hovedtemaer planlagt på forhånd, men den som intervjuer kan selv ta høyde for hva deltakerne formidler og fritt bytte om på rekkefølgen spørsmålene blir stilt i for å følge deltakerens røde tråd (Thagaard, 2018, s. 91). Denne tilnærmingen tillot meg å holde god flyt i samtalen og mulighet til å følge opp innspillene fra deltakeren underveis. Jeg opplevde at dette gjorde intervjuet fleksibelt, og at det følte mer naturlig enn en slavisk utspørring kunne ha gjort.

Intervjuguiden (vedlegg 1) er oppbygd etter en tredeling for å tematisere de ulike aspektene ved problemstillingen og forskningsspørsmålene. Den første delen inneholdt en kort introduksjonsdel for å gi meg mulighet til å bli bedre kjent med hvilken person jeg snakket med, samtidig som det å fortelle om seg selv kunne gi informantene en myk start. Denne delen synliggjorde hvilken bakgrunn informantene hadde, og hvilke forutsetninger som lå til grunn for deltakelse i frivilligheten. Den andre delen av intervjuguiden stilte mer tekniske spørsmål rundt deltakelse i frivilligheten, erfaringer med å være frivillig og hvilke forventninger informantene hadde til frivilligheten. Den siste delen av intervjuet inviterte informantene til å reflektere rundt hvilket utbytte de

har hatt av å være frivillig, hvilke aspekt som er/var viktig for egen integrering i samfunnet og hvilken betydning frivilligheten har i eget liv.

I utformingen av spørsmål til intervjuguiden benyttet jeg egne erfaringer fra frivilligheten som en ressurs for å stille egnede spørsmål til hva jeg lurte på. Før jeg gjennomførte intervjuene holdt jeg et prøveintervju med en venn, og opplevde at intervjuguiden fungerte godt. I løpet av intervjuprosessen vurderte jeg det likevel som nødvendig å gjøre noen små endringer på intervjuguiden, da jeg opplevde at den første deltakeren i større grad var interessert i å fortelle om organisasjonens arbeid enn sine egne erfaringer i organisasjonen. Bakgrunnen for dette kan være at noen av spørsmålene var upresist formulert eller at deltakeren oppfattet at min intensjon med intervjuet var å få mer kunnskap om selve organisasjonen. Som Skilbrei (2019, s. 154) påpeker kan revidering av innhold underveis være nyttig for å frembringe kunnskap som best mulig bidrar til besvarelse av problemstillingen. Noen spørsmål i førsteutkastet av intervjuguiden ble dermed spisset etter det første intervjuet for å i større grad løfte frem informantenes personlige erfaringer med å være frivillig.

Utførelsen av intervjuene

Alle intervjuene ble gjennomført fysisk, og hadde en varighet på mellom 40-75 minutter. Det ble gjort opptak av intervjuene med diktafon. I gjennomføringen av intervjuene har jeg som forsker vært bevisst de fysiske rammene rundt intervjuet og sørget for at vi i størst mulig grad satt på et uforstyrret sted hvor informantene opplevde trygghet. Som Tjora (2017, s. 147) poengterer, er det sentralt å etablere en trygghet mellom deltakeren og meg som forsker for at informanten skal føle seg komfortabel nok til å dele personlige refleksjoner senere i intervjuet. I starten av intervjuene var det derfor viktig for meg å etablere en god kontakt og tillit mellom meg selv og informanten for at det skulle oppleves som en trygg situasjon for de som deltok. Alle informantene ble tilbudt å gjennomføre intervjuene i lokalene til deres respektive organisasjoner. Seks av åtte intervju ble dermed gjennomført ute hos organisasjonene, og de to resterende intervjuene var det lettest for informantene å gjennomføre på campus hos NTNU. Kun to av intervjuene ble gjennomført på samme dag. På det siste intervjuet av disse to opplevde jeg utfordringer med å holde fokus og å stille gode oppfølgingsspørsmål som følge av å ha prosessert mye informasjon på kort tid. Jeg opplever det som fordelaktig at de resterende seks intervjuene ble spredt utover hver sin dag, slik at jeg kunne følge opp intervjuene på best mulig måte.

I møte med temaet integrering er jeg bevisst på at det kan være mye jeg ikke forstår på grunn av avstanden mellom mine og informantens erfaringer, og derfor var det viktig for meg å prøve å forstå deres handlinger gjennom åpne oppfølgingsspørsmål (Skilbrei, 2019, s. 43). Mangelen på egen erfaring tilknyttet integrering medførte en genuin interesse av å lytte til hva informantene fortalte for å lære mer. Innholdet i intervjuet farges av både informanten, forskeren og samspillet mellom partene, som vil si at informantens forutinntatte oppfatning av hva forskeren ønsker å høre kan begrense hvilke fortellinger som blir fortalt (Kjeldstadli, 1999, s. 196). Noen ganger kan derfor informantene holde tilbake informasjon som ikke oppfattes å være av interesse for forskeren (Tjora, 2017, s. 159). Derfor var jeg nøye med å følge opp med oppfordringer om konkretiseringer og andre former for oppfølgingsspørsmål, slik at informantene skulle få større mulighet til å utdype egne erfaringer. Jeg opplevde også noen ganger at det oppsto språkbarrierer i intervjuene. Dette kom blant annet til syne gjennom stillhet, oppklarings spørsmål eller svar uten sammenheng med spørsmålet. I disse tilfellene

prøvde jeg å omformulere meg, og i noen tilfeller oversette til engelsk, for at de skulle få mulighet til å fortelle sin historie.

3.5 Etske avveininger

Forskning er svært nyttig for å øke kunnskap og skape innsikt i ulike sammenhenger i samfunnet. For at forskningen skal foregå forsvarlig er det viktig å gjøre etiske vurderinger kontinuerlig gjennom prosjektet (NESH, 2021, s. 5). Før jeg gjennomførte datainnsamlingen hadde jeg både informasjonsskrivet (vedlegg 2) og intervjuguiden (vedlegg 1) til veiledning for å kvalitetssikre at innholdet var både hensiktsmessig og forsvarlig. Siden jeg skulle behandle personopplysninger leverte jeg også et meldeskjema til Sikt (vedlegg 3) som ble godkjent før jeg satte i gang med intervjuene. Jeg har underveis gjort flere beslutninger hvor også det etiske perspektivet har preget hvordan jeg har valgt å løse ting. I utforming av intervjuguiden valgte jeg eksempelvis bevisst å unngå å stille direkte spørsmål om sensitive temaer, eksempelvis bakgrunnen for at de flyttet til Norge, men lot heller dette bli et samtaleemne dersom deltakeren selv ønsket å ta det opp.

Informert og frivillig samtykke

Jamfør forskningsetiske retningslinjer utarbeidet av de nasjonale forskningsetiske komiteene er frivillig og informert samtykke viktig for å ta hensyn til og å respektere deltakerne i prosjektet (NESH, 2021, s. 18). Det frivillige samtykket innebærer at det ikke oppleves som noen form for press eller tvang å delta i prosjektet. Det informerte samtykket innebærer at det er blitt formidlet tilstrekkelig med informasjon til deltakeren om studien og hva deltakelsen vil innebære (Skilbrei, 2019, s. 190). Gjennom å informere godt om prosjektet kan deltakerne vite hva de takker ja til å delta i, og har mulighet til å forstå mulige konsekvenser av deltakelsen.

Før jeg startet med rekrutteringen til prosjektet lagde jeg et informasjonsskriv (vedlegg 2) som tydelig beskrev prosjektets formål, hva det ville innebære å delta, at det er frivillig å delta, og deltakerens rettigheter. Informasjonsskrivet inneholdt også kontaktinformasjon til meg, min veileder og NTNUs personvernombud slik at det skulle være lett å komme i kontakt med ansvarlige personer tilknyttet prosjektet. For å forsikre meg om at informantene ga et informert samtykke til deltakelse ga jeg en muntlig oppsummering av studiens formål og informantens rettigheter på hvert intervju (Skilbrei, 2019, s. 153). Særlig på bakgrunn av sannsynligheten for språkbarrierer vurderte jeg det som hensiktsmessig å sikre at informantene fikk anledning til å stille spørsmål om deltakelsen for å bli innforstått med hva egen deltakelse innebærer. Flere av informantene uttrykte at det ikke var så viktig for dem med informasjonen og at vi bare skulle sette i gang. I disse tilfellene ga jeg likevel en kort oppsummering, samt forsikret meg om at de også tok med seg informasjonsskrivet hjem slik at de fikk mulighet til å se gjennom det i etterkant.

Konfidensialitet

Det har vært viktig for meg å behandle informasjonen deltakerne delte på en fortrolig måte slik at jeg kunne sikre informantenes anonymitet og dermed gjøre det trygt å delta i studien. I masteroppgaven handlet anonymiseringen om å fjerne forbindelsene mellom personen som deltok og opplysningene som ble delt med meg, slik at informantene ikke kan bli sporet opp på bakgrunn av den delte informasjonen (NESH, 2021, s. 23). Individuelle intervju ivaretok informantens anonymitet i prosjektet siden vi ikke trengte å ta høyde for andre informanter, slik som et gruppeintervju ville lagt føringer for (Skilbrei,

2019, s. 67). Dette anså jeg som en fordel siden jeg forventet at informantene kom til å fortelle personlige historier, som var en antakelse som stemte.

Å beskytte deltakerens identitet innebærer også å minimere mulighetene for bakveisidentifisering. Når bakveisidentifisering oppstår kan deltakerne bli identifisert gjennom svarene som gis, eksempelvis av andre i nærmiljøet som kjenner personen godt, selv om informasjonen som nevnes i utgangspunktet ikke skal medføre at personen skal bli identifisert (NESH, 2021, s. 23). Prinsippet om anonymitet kan utfordres ved intervjuer av fremtredende personer fra frivillige organisasjoner siden posisjonen deres er lett gjenkjennelig (Thagaard, 2018, s. 167). Flere av informantene i studien har en sentral posisjon i deres organisasjoner, og deler av deres bakgrunnshistorie sett i sammenheng med fortellingene de formidler kan dermed føre til gjenkjenning av bekjente. Siden flere uttrykker at de også er godt kjent i sine nærmiljøer vurderer jeg det som en risiko for gjenkjenning. Jeg har derfor valgt å generalisere noen av personopplysningene som for eksempel yrke og alder, da dette ikke umiddelbart har noen innvirkning på besvarelse av problemstillingen. Jeg har likevel forsøkt å beholde mesteparten av informasjonen, siden for mye anonymisering kan svekke forskningens troverdighet da resultatene ikke lar seg etterprøves (Nesvold et al., 2014, s. 117).

Jeg valgte å anonymisere fortløpende i transkriberingen blant annet ved å gi alle deltakerne pseudonymer samt å anonymisere personopplysninger og organisasjonstilhørighet. Koblingen mellom deltaker og pseudonym blir oppbevart separat fra datamaterialet, og er kun kjent for meg. Selv om informantene hadde ulike dialekter og sjargonger har jeg i hensyn til faren for identifiserbart materiale valgt å normalisere transkripsjonene ved å transkribere på bokmål (Tjora, 2017, s. 174). Ved utvalg av sitater til analysen av datamaterialet valgte jeg også, på bakgrunn av informantenes varierende norskkompetanse, å omformulere noen av setningene slik at de fikk riktig setningsstruktur og står grammatisk korrekt. Meningsinnholdet er ikke endret på. Tiltaket skal hovedsakelig bidra til å anonymisere informantene, men gjør samtidig sitatene mer leservennlige.

Personopplysninger knyttet til deltakerne i prosjektet har blitt lagret forsvarlig. Eksempelvis har lydopptakene kun vært lagret på nettskjema, og etter prosjektets slutt skal personopplysningene slettes slik at de ikke oppbevares i en lengre tidsperiode enn det som er nødvendig, jf. Artikkel 5 i personvernsforordningen (Personopplysningsloven, 2018, §1). Informantene underskrev et samtykkeskjema for deltakelsen i prosjektet, som med hensyn til konfidensialitet og personvern oppbevares atskilt fra koblingskjemaet til transkripsjonene (Skilbrei, 2019, s. 153). Dette koblingskjemaet vil også bli slettet ved prosjektets slutt.

Forskning på marginaliserte grupper

Når det gjelder forskning på sårbare grupper i samfunnet ligger det et særlig etisk ansvar på forskeren (Skilbrei, 2019, s. 112). Marginaliserte grupper har i et historisk perspektiv vært utsatt for uetisk forskning og maktovergrep, og kan derfor være ekstra skeptisk til deltakelse i forskning i frykt for negative konsekvenser og stigmatisering (NESH, 2021, s. 29). Til tross for at Norge stadig blir mer flerkulturelt kan likevel innvandrere betraktes som en marginalisert gruppe som hverken befinner seg helt på innsiden eller helt på utsiden av samfunnet (NDLA, 2020). Jeg har i prosjektet vært bevisst på hvordan jeg snakker med og om informantene for å unngå å bidra til økt generalisering og stigmatisering. Det er viktig å la marginaliserte gruppers perspektiver bli inkludert i forskning slik at samfunnet får økt kunnskap om disse gruppene og deres utfordringer, og

det var derfor viktig for meg å utøve stor respekt for fortellingene informantene delte slik at de følte seg ivaretatt.

Å bevare deltakernes integritet har vært et viktig prinsipp for meg i analysen av datamaterialet. Likevel har det også vært utfordrende å både tolke materialet på en pålitelig måte og å ivareta integriteten hos deltakerne slik at de ikke føler seg misforstått hvis jeg har tolket det de formidlet på en annen måte enn de selv tenkte. Jeg har forsøkt å finne en balanse mellom en faglig relevant fremstilling og en fremstilling som ivaretar informantene, slik at informantene ikke skal oppleve det som et tillitsbrudd fra meg som forsker dersom noe de har svart åpent om blir presentert feil (Thagaard, 2018, s. 205). Selv om informantene sitter på ekspertkunnskapen om eget liv er det likevel jeg som forsker som har definisjonsmakten over fortellingene deres siden jeg satte retning for innholdet i intervjuene, samtidig som jeg valgte hva som skulle inkluderes eller ekskluderes i masteroppgaven (Staunæs & Søndergaard, 2005, s. 60).

Flere av informantene fortalte uoppfordret om vanskelige opplevelser, eksempelvis tilknyttet utenforskap eller å være på flukt, selv om jeg bevisst valgte å ikke spørre om sensitive tema som jeg anså som mindre relevante for problemstillingen. Særlig en deltaker opplevde jeg ble tydelig emosjonelt berørt under fortellingen om egen fortid, og under intervjuet satte personen ord på at det var vanskelig å snakke om. Siden det er mitt ansvar som forsker å begrense de følelsesmessige plagene som kan oppstå i intervjuet (Tjora, 2017, s. 176), foreslo jeg i dette tilfellet at vi kunne ta en pause før vi fortsatte på et annet tema, noe deltakeren syntes var en god ide.

3.6 Min rolle som forsker

Det konstruktivistiske metodiske perspektivet peker på at forskeren ikke vil være nøytral og objektiv fordi kunnskapen utvikles i fellesskap med personene man intervjuer, hvor interaksjonen mellom partene også vil prege resultatene (Thagaard, 2018, s. 40). Forskerens egne erfaringer og oppfatninger er sentrale forutsetninger for å skape kunnskap om et tema i kvalitativ forskning (Skilbrei, 2019, s. 42). Fortolkningsrammene som ligger til grunn for tolkningsprosessen sier noe om hvordan jeg som forsker fortolker datamaterialet og hvorfor jeg tolker det på den måten. Fortolkningsrammene påvirkes av flere aspekter, deriblant tidligere forskning på temaet, egne erfaringer og tolkningstradisjoner.

Alle disse aspektene kan både gi muligheter og begrensninger i tolking av materialet i forskningsprosjektet (Skilbrei, 2019, s. 41). Disse rammene kan derfor hjelpe meg med å forstå innholdet i datamaterialet og å se meningsinnholdet tydeligere. Dog, kan rammene også begrense hva jeg ikke ser, når noen aspekter skiller seg ut som mer tydelig enn andre aspekter. Jeg har personlig erfaring med å være frivillig, og har selv opplevd de positive effektene frivilligheten kan ha. Disse personlige erfaringene kan både styrke og svekke tolkningene som har blitt gjort i studien. Med kunnskapen jeg tidligere har tilegnet meg kan jeg ha noe lettere for å forstå hva informantene snakker om. Det har også vært viktig for meg å ikke la egne oppfatninger overskygge informantens erfaringer, noe jeg har vært bevisst på underveis i tolkingen av materialet.

Det er av stor betydning for intervjuets kvalitet å etablere en atmosfære som er god og tillitsfull, og sosiale forhold som alder, kjønn, etnisitet og klasse kan enten redusere eller øke avstanden til personene forskeren intervjuer (Thagaard, 2018, s. 106). Selv er jeg en ung, hvit kvinne med høyere utdanning. Med dette som bakgrunn kan det hende det både var elementer informantene valgte å fortelle eller unnlot å fortelle meg på grunn av min posisjon. I hvilken grad jeg hadde forståelse for informantens situasjon kan også ha

påvirket hvilke oppfølgings spørsmål jeg stilte, og dermed hvilke temaer som ble sentrale i informantenes fortellinger. Skilbrei (2019, s. 44) poengterer at alle mennesker har fordommer eller antakelser som vil bidra til at man trekker slutninger om eller generaliserer andre, og at dette også gjelder forskere. Mine internaliserte antakelser har jeg derfor som forsker forholdt meg bevisst til for å unngå innvirkning på tolkningen og diskusjonen av datamaterialet i studien. Egne fordommer kan også brukes som en styrke ved at forskeren kan bidra til å skape kunnskap og forståelse rundt et tema hvor personer ofte blir stigmatisert. (Skilbrei, 2019, s. 44).

3.7 Reliabilitet, validitet og overførbarhet

Forskningens troverdighet og kvalitet vurderes gjennom å måle prosjektets reliabilitet, validitet og overførbarhet. Reliabilitet handler om hvor pålitelig forskningen er, og i kvalitativ forskning er transparens tilknyttet datainnsamlingen sentralt for å styrke forskningens kvalitet og mulighet for etterprøvbarehet (Thagaard, 2018, s. 188). I prosjektet har jeg gjort flere valg og avgrensninger som har satt retning for prosjektet, og dermed også har påvirket hvilke resultater jeg fikk. Et eksempel på dette er at jeg kun har intervjuet personer som var frivillige ved intervjutidspunktet, og ikke personer som har valgt å slutte som frivillig. For å sikre en pålitelig forskning har jeg redegjort for den metodiske fremgangsmåten jeg har brukt for å utvikle data, og reflektert over hvordan min rolle som forsker påvirker hvilke funn jeg gjør.

Forskningsprosjektets validitet handler om gyldigheten på forskningsprosjektets resultater og hvilket grunnlag forskeren har for å tolke datamaterialet (Thagaard, 2018, s. 181). Underveis i analysen har jeg forsøkt å vise gjennom direkte sitater fra intervjuene hvilket grunnlag jeg har for mine tolkninger og konklusjoner. I tillegg kan en sammenligning med resultater fra tidligere forskning bidra til å bekrefte studiens resultater og dermed styrke validiteten. Selv om masteroppgavens intervjuer kun er med et utvalg personer har metoden som mål at disse erfaringene kan peke på sammenhenger som gjelder for flere mennesker, og dermed har overføringsverdi (Skilbrei, 2019, s. 65). Selv om likheter med tidligere forskning kan gi grunnlag for å tro at funnene kan være relevant for flere, er det også en mulighet for at jeg er påvirket av funnene fra tidligere forskning i utviklingen av intervjuguiden slik at spørsmålene kunne gi liknende svar. Dette har jeg likevel aktivt prøvd å unngå ved å heller belyse andre sider ved frivillig deltakelse i lys av integrering. De kvalitative intervjuene kan også gi meg tilgang på materiale som belyser hvordan ulike forutsetninger også skaper forskjellige erfaringer og opplevelser i frivilligheten, selv om det kan tyde på sammenhenger (Skilbrei, 2019, s. 66).

3.8 Analytisk grep

For å besvare oppgavens problemstilling har jeg vurdert tematisk analyse som egnet analysestrategi for datamaterialet. En tematisk analyse skaper orden i datamaterialet gjennom gruppering av data basert på fellestrekk, som etter hvert utvikles til temaer hvor funnene belyses (Johannessen et al., 2018, s. 280). Et tema skal fange opp viktige elementer som representerer en grad av sammenheng innen datamaterialet (Braun & Clarke, 2006, s. 82). Gjennom å tematisere innholdet på ulike måter vil også nye sammenhenger synliggjøres tydeligere, som kan bidra til dybde i analysen. Før jeg startet analysearbeidet var jeg i utgangspunktet innstilt på å gjøre en narrativ analyse. Etter utprøving av analysegrepet konkluderte jeg likevel med at datamaterialet ikke egnet seg for en slik analyse. Dette var fordi informantenes fortellinger ofte kom frem i bruddstykker uten tydelige spesifiseringer av tidsforløp, personer og handlinger, noe som medførte utfordringer med å skape mening til og å se sammenhenger i hendelser.

Intervjuene ble gjennomført på en måte som resulterte i at dataene ble organisert rundt tema, slik at det ble naturlig å benytte tematisk analyse som analytisk grep. Tematisk analyse er en strategi som er teoriuavhengig, som betyr at analysen ikke gir noen føringer for hva jeg skal se etter i analysen, men heller hvordan jeg skal analysere (Johannessen et al., 2018, s. 280). Dette passer godt til induktiv forskning hvor analysen drives av datamaterialet og ikke eksisterende teorier. Tematisk analyse ga meg derfor størst mulighet av analysegrepene til å identifisere funn som var interessante og viktige, som muligens ville gått tapt ved bruk av et annet analysegrep.

Braun og Clarke (2006, s. 86) beskriver en stegvis prosess for tematisk analyse, hvor bevegelse frem og tilbake mellom stegene er en del av analyseprosessen. Før jeg kunne analysere datamaterialet var jeg avhengig av å ha bearbeidet datamaterialet i form av å transkribere lydopptakene fra intervjuene. Dette beskriver Braun og Clarke som det første analysesteget (2006, s. 87). Siden norsk ikke er informantenes morsmål, og det i et par av intervjuene også var noe bakgrunnsstøy, var det i noen tilfeller svært vanskelig å forstå hva som ble sagt. I disse tilfellene noterte jeg meg i transkripsjonen hvilke deler som var utydelige, slik at jeg kunne ta hensyn til det i det videre arbeidet med datamaterialet. Etter ferdigstillingen av transkriberingen kom jeg raskt i gang med å gjøre meg bedre kjent med datamaterialet. Videre fortsatte jeg med det Braun og Clarke (2006, s. 88) omtaler som det andre analysesteget, hvor jeg gjorde en overordnet koding av datamaterialet. Jeg skrev ut alle intervjuene og nærleste innholdet samtidig som jeg kodet materialet gjennom å markere ut sentrale ord eller perspektiver som var fremtredende. Den induktive analysen betydde at temaene jeg identifiserte er tett knyttet til datamaterialet. Dette førte til at kodene ble preget av mine tolkninger i stedet for at jeg prøvde å få datamaterialet til å passe inn i eksisterende koder (Braun & Clarke, 2006, s. 83). Jeg benyttet også margen aktivt for å notere underveis. Kodingen av materialet fremhever viktige poeng i datamaterialet som bidrar til å skape innsikt i hva dataene handler om, samtidig som kodingen også gir et godt grunnlag for videre kategorisering av dataene (Johannessen et al., 2018, s. 284).

For å få en oversikt over de ulike underordnede temaene i datamaterialet sorterte jeg deretter ordene og sitatene jeg hadde markert i temaer basert på ulike kriterier, i tråd med steg tre i Braun og Clarkes analyseprosess (2006, s. 89). Eksempelvis utgjorde sitater knyttet til de sosiale aspektene ved deltakelse i frivilligheten et overordnet tema, og sitater knyttet til kultur et annet overordnet tema. Under temaet frivilligheten som sosial arena analyserte jeg frem tre undertemaer, beskrevet som språk, arbeidserfaring og nettverk. Etterpå spisset jeg kodingen noe, som resulterte i mer presise og sammenhengende temaer. Dette er en del av det fjerde steget i analyseprosessen, hvor tilpassing av temaene er essensielt for å finne temaer som på best mulig måte identifiserer sammenhenger i datamaterialet (Braun & Clarke, 2006, s. 91). I denne delen av prosessen valgte jeg å benytte meg av tankekart som verktøy for å finne sammenhenger i temaene. Da jeg hadde definert hvilke temaer jeg skulle bruke i studien arbeidet jeg med, som steg fem i analyseprosessen, å sette klare rammer for temaene og å navngi temaene på en beskrivende måte (Braun & Clarke, 2006, s. 92). Tematiseringen av datamaterialet lå til grunn for utviklingen av en god og grundig disposisjon for rapporteringen av resultatene i masteroppgavens tre analysekapitler. Etter disposisjonen var utarbeidet var jeg klar for å begi meg ut på det siste steget i analyseprosessen, som var å analysere datamaterialet for å rapportere studiens sentrale funn (Braun & Clarke, 2006, s. 93).

4 Frivilligheten som sosial arena

I dette kapittelet undersøker jeg hvilke aspekter ved integreringen som oppleves å bli påvirket ved innvandreres deltakelse i frivilligheten, som er det første forskningsspørsmålet for studien. Temaene analyserte jeg frem gjennom å sortere det kodete datamaterialet av informantenes beskrivelser av hvilke områder i livet som påvirkes gjennom deltakelse i frivilligheten. Innblikket i hvordan individet påvirkes av frivillighetens sosiale fellesskap kan fortelle oss noe om frivillighetens rolle som integreringsarena. Det sosiale aspektet av å være frivillig preger historiene som deles, og det er særlig temaene språk, sysselsetting og nettverksbygging som er gjentakende i datamaterialet. Disse tre temaene ligger til grunn for inndelingen av kapittelets tre delkapitler. Delkapitlene presenterer ulike perspektiver knyttet til hvordan det å være frivillig kan påvirke integreringsprosessen hos innvandrere. I analysen har jeg særlig benyttet teori om sosial kapital for å belyse det sosiale aspektet ved informantenes fortellinger.

4.1 Språktilegnelse

Alle informantene jeg intervjuet forteller at språk er en av de viktigste faktorene for å integreres i et nytt land. Manglende språkferdigheter er for mange en barriere for deltakelse i samfunnet, for eksempel gjennom at det er vanskelig å bli kjent med nye mennesker eller at det er utfordrende å skaffe seg jobb. Språket åpner muligheter for relasjonsbygging og aktiv deltakelse i samfunnet, og som vi har sett i rapporten fra Proba (2019) så virker språket å være en sentral forutsetning for å lykkes med integreringen. Å lære språket ble i intervjuene oppgitt som en av motivasjonsfaktorene for informantenes ønske om å engasjere seg frivillig. I påfølgende avsnitt undersøkes det hvilke tanker informantene har rundt språkets betydning, samt hvilke opplevelser de har med språktilegnelse gjennom frivilligheten.

Viktigheten av å lære språket kommer tydelig frem i intervjuet med Vera, som flyttet til Norge fra Tyskland for 3 år siden for å arbeide. Vera fremstiller seg som ressurssterk og motivert når det kommer til å lære seg norsk, og hun har på eget initiativ oppsøkt ulike frivillige organisasjoner for å bli kjent med nærmiljøet sitt. Vera beskriver den første tiden sin i Norge som ensom og kjedelig. Hun setter dette i sammenheng med manglende muligheter til å komme i kontakt med mennesker for å lære seg språket på grunn av restriksjoner knyttet til koronapandemien.

***Vera:** Jeg syns at språket er nøkkelen til alt. Hvis du ikke snakker kommer du aldri inn i samfunnet, så det er veldig viktig for å integrere seg. Engelsk er veldig enkelt i Norge, men det var en unnskyldning. Så da prøvde vi helt fra starten å snakke norsk.*

Vera forteller om språket som helt essensielt for å kunne ta del i samfunnet. I sitatet trekker hun også frem en konsekvens av å ikke snakke språket: nettopp å aldri få innpass i samfunnet. Underliggende i sitatet kan det tolkes til at man kan greie seg med kun å snakke engelsk i Norge, da dette omtales som enkelt – trolig fordi engelskkunnskapene er nokså gode hos den norske befolkningen. Gjennom å nevne engelsk som en enkel løsning kan det tyde på at hun har observert at andre personer fra utlandet ofte tyr til engelsk for å bli forstått i stedet for å lære norsk. Selv om man kommer et stykke på vei med engelsk, viser hun likevel en forståelse av at en forblir på utsiden av samfunnet dersom en ikke behersker språket. Når Vera omtaler engelsk som et lett tilgjengelig språk å kommunisere på, men samtidig tar avstand fra å bruke engelsk som unnskyldning for å ikke snakke norsk, så plasserer hun seg selv i en gruppe innvandrere som ønsker å lære språk for å bli mer integrert. Denne posisjoneringen kan

vi kjenne igjen som Penners (2021) narrativ av «den gode borger» siden informanten ønsker å fremstille seg selv som et individ som tar ansvar for egen integrering. Ved å snakke om bruk av språk som et valg man tar så legges det et ansvar på hvert enkeltindivid for å integrere seg selv, hvor kun de som velger å lære seg norsk kommer inn i samfunnet.

Frivilligheten som arena for språktilegnelse

Også i intervjuet med Mali finner vi denne opplevelsen av språk som sentralt for å bli en del av samfunnet. Da Mali først ble kjent med frivilligheten var hun opptatt av muligheten til å kunne lære språket og bli kjent med kulturen gjennom en frivillig innsats, samtidig som at hun kunne hjelpe andre. Mali kommer opprinnelig fra Iran, og flyktet alene til Norge for omtrent 7 år siden. I løpet av den første måneden hun bodde i Norge oppsøkte hun en frivillig organisasjon for å bli bedre kjent med byen og å lære mer om Norge.

***Mali:** Jeg hadde hørt om frivillighet, hva det var, eeh, sånn at du kan hjelpe noen andre, og du kan lære språket og kulturen samtidig. Det var det som jeg tenkte at jeg trengte, fordi jeg ikke hadde rett til å gå på skole og å lære meg norsk. Jeg hadde ikke den rettigheten. Og jeg hadde ikke rettighet til å jobbe. Så jeg tenkte at okei, det er den beste muligheten til å bli en del av samfunnet, å være mer sosial.*

For Mali virker frivilligheten å være en sentral arena for å lære seg språk og å møte andre mennesker. Sitatet viser til at integrering er en sammensatt prosess som innebærer å ha kunnskap på flere områder, for eksempel både språk, kultur og å ha mulighet til å bidra til samfunnet. Hun omtaler det å gå på skole og å lære norsk som to elementer som er knyttet sammen, samtidig som hun i sitatet trekker frem utfordringer knyttet til at manglende oppholdstillatelse også fører til manglende rettigheter til å gå på skole eller å jobbe. I stedet for at manglende skolemuligheter skal bety at hun ikke får lært språket så representerer det frivillige engasjementet en erstatning for skolen og arbeidsplassen som læringsarena for henne. Mali fremstiller frivilligheten som et godt alternativ for mennesker som har begrensede muligheter til å delta i organisert undervisning, men som likevel ønsker å lære både språk og kultur for å styrke integreringen. Implisitt i fortellingen om at det er jobb og frivillighet som er avgjørende for å bli en del av samfunnet ligger det en forestilling om at integrering oppnås når man selv tar aktivt del i nærmiljøet. Dette er forenelig med det Grue et al. (2019) skriver om at betydningen av å kunne påvirke egen situasjon var avgjørende for å integreres i et nytt land. Ved at Mali posisjonerer seg selv som handlekraftig når det kommer til læring av språk og kultur legges også ansvaret for integrering på den enkelte innvandrer, hvor det er innvandrers vilje og evne til å engasjere seg i lokalmiljøet som avgjør oppnåelsen av integrering.

I likhet med Vera er også Mali opptatt av at man har best mulighet til å bli en del av samfunnet gjennom å aktivt oppsøke arenaer hvor man kan møte andre mennesker. Det sosiale aspektet dras dermed inn som en medvirkende årsak til å raskere lære seg språket. Sett i lys av at det å ikke beherske språket også fungerer som en barriere for deltakelse i frivilligheten (Segaard, 2011) så kan det virke proaktivt å oppsøke en sosial arena, som frivilligheten, som vil stille krav til de som er der om å aktivt ta i bruk språket. Ved å selv oppsøke arenaer legger de seg selv et ytre selv påført press hvor de blir nødt til å bruke norsk, og dermed har et insentiv til å lære seg språket raskere enn man ville gjort dersom man ikke oppsøker sosiale arenaer.

Språktilegnelse gjennom en felles aktivitet

Mange frivillige organisasjoner tilbyr ulike aktiviteter som skal fremme språklæring, for eksempel norskkurs eller språkkafe. Gjennom å være frivillig kan man tilnærme seg språket på en unik måte - gjennom en felles aktivitet. Å bruke språket i samspill med omgivelsene gjennom å ha noe å gjøre sammen kan virke positivt inn på språklæring, som vi kan tolke ut fra intervjuet med George. George har bodd i Norge i 8 år, og kommer opprinnelig fra Romania. Også han opplevde det som utfordrende å lære et nytt språk, særlig som en introvert person. Han ble kjent med organisasjonen han er frivillig i gjennom å først være deltaker på ulike aktiviteter, før han etter hvert startet som frivillig med kjøkkenansvar under en av aktivitetene.

George: *Det var en annen kjøkkenfrivillig som jobbet der. Og jeg jobbet der og hjalp til, og kunne integrere meg litt fordi jeg er introvert, og jeg trenger litt tid.*

Anita: *Ja, da er det fint å ha en aktivitet også.*

George: *Ja, jeg liker mer å ha noe å gjøre enn å bare snakke. Jeg begynte å hjelpe til der, og så begynte jeg å hjelpe til med å levere mat. Og det var en god ting fordi det var noe som hjalp meg med å improvisere norsk og snakke bedre norsk. Og en ting med det å være introvert, gjennom å gjøre noe så kan andre akseptere meg. (...) Og det var en ting som hjalp meg med å integrere meg, og det var en oppgave å integrere meg her. Så når jeg var ferdig på kjøkkenet kunne jeg gå og snakke med andre, og spille med andre.*

I dette sitatet knytter også George integrering umiddelbart til å lære språket. George forteller om hvordan han begynte å arbeide som frivillig, og legger vekt på at han trengte litt tid på å tilpasse seg siden han er introvert. Siden det kun var én annen frivillig på kjøkkenet sammen med han var det få mennesker å forholde seg til, men han fikk likevel mulighet til å bli kjent gjennom å samarbeide om å lage maten. Han presiserer at han liker å ha noe mer å gjøre enn å bare snakke, og en aktivitet å gjøre sammen vil gi et felles tredje som dialogen kan handle om. Å ha ansvaret for praktiske oppgaver er også et funn som Handy og Greenspan (2009) trakk frem i sin studie som et element som øker sannsynligheten for at innvandrere deltar i frivilligheten. Etter hvert som George ble mer trygg begynte han også med å levere maten ut til deltakerne på aktiviteten, en handling som ga rom for mer dialog og dermed ga mulighet for å bli kjent med flere mennesker. Han forteller at dette hjalp han med å improvisere og å snakke norsk, nettopp fordi han var nødt til å bruke språket for å kommunisere. I likhet med Vera og Mali virker det som at å sette seg selv i en situasjon der man er nødt til å snakke norsk, selv om det er ukomfortabelt, fører til økt læring.

George viser også til at da han var ferdig på kjøkkenet så kunne han gå og snakke med deltakerne og delta på aktiviteter sammen. Det virker som at de korte dialogene ved matleveringer trygget han i å oppsøke kontakt med deltakerne etter at hans arbeidsoppgave var fullført. En felles aktivitet og følelsen av ansvar, som det å være frivillig fører med seg, fungerer tilsynelatende som en trygghet i relasjonsbygging og kontaktsøking. George reflekterer over at det å gjøre noe og å gi litt av seg selv kan føre til at andre aksepterer ham lettere, fordi en aktivitet gjør det lettere for andre å bli kjent med han gitt at han er introvert.

4.2 Arbeidserfaring

Et annet tema informantene opplevde som et betydningsfullt aspekt ved deres deltakelse i frivilligheten var økt tilgang til arbeidslivet. Informantene beskrev blant annet at det å

kunne vise til et frivillig engasjement vil gi dem bedre jobbmuligheter. Det sosiale nettverket de får tilgang på gjennom frivilligheten kan både gi kontakter som er behjelpelige som referanser, og gi arbeidsgiver et inntrykk av at søkeren er integrert nok til å delta i fellesskapet. Samtidig gir også, ifølge informantene, det frivillige engasjementet mulighet til å fylle hverdagen med noe meningsfylt samtidig som man er i en jobbsøkerprosess.

Maya har bodd i Norge i 12 år, og kommer opprinnelig fra Polen. Hennes motivasjon for å engasjere seg frivillig da hun kom til Norge var å treffe nye mennesker. Etter flere år som frivillig har hun erfart at det å være frivillig kan ha positive ringvirkninger i andre deler av livet, for eksempel når det kommer til sysselsetting. En konkret erfaring hun sitter med er positive reaksjoner på hennes frivillige engasjement i et intervju for å bli fosterhjem. Hun mener det også vil imponere i en jobbsammenheng å vise at man ønsker å bruke tid på å hjelpe andre og ikke bare være så opptatt av seg selv.

Maya: *Det er også veldig bra å ha på CV, du vet, for eksempel for utenlandske folk. Jeg er kokk, og vet du hvor vanskelig det er å finne en annen jobb enn å bli kokk? (...)*

Anita: *Hvorfor tror du det er ekstra viktig for de som kommer fra utlandet å ha noe på CV'en?*

Maya: *Jo, fordi hvis man vil endre noe, vil ha litt høyere stiling, eller komme tilbake til.. Fordi veldig ofte gjør vi ikke ting som vi er utdannet til. Så det tar mange år å bli flink på språk, men språk er viktigst hvis man vil skifte jobb til det yrket som man hadde før. Men hvis man jobber frivillig og det er i CV, eh, jeg vet ikke, det er så viktig her i Norge*

I dette sitatet belyser Maya at det kan være utfordrende å få seg jobb i Norge, særlig hvis man ønsker å arbeide innenfor eget fagfelt. Hun trekker frem språk som en faktor arbeidsgivere vektlegger ved ansettelse, og viser samtidig til at det er viktig å ha frivillig arbeid på CV'en. Det kan forstås som at frivillig erfaring med dette også kan gi arbeidsgiver en bekreftelse på at arbeidssøkeren behersker det norske språket i det daglige. I lys av fortellingen om frivillig erfaring som påvirkende faktor til å anskaffe seg en høyere stilling sendes det samtidig et signal om at kompetansen innvandrere tidligere har tilegnet seg ikke er tungtveiende nok årsak i seg selv til å bli ansatt. Dette kan tyde på at det er strukturelle barrierer som står i veien for innvandrere som ønsker å bidra til samfunnet med kompetansen de besitter, men som blir forhindret når de ikke har mulighet til å bli ansatt i stillinger de i utgangspunktet ville vært kvalifisert til.

Sett i lys av dagens praksis hvor innvandreres grad av integrering måles gjennom sammenligninger med majoritetsbefolkningen, blant annet knyttet til sysselsetting, vil de strukturelle barrierene kunne synliggjøres dersom det fokuseres på fremtredende skiller mellom minoritet og majoritet (Hagelund & Loga, 2009). Samtidig kan store forskjeller mellom minoritets- og majoritetsbefolkning også for noen oppfattes som et signal på at innvandrere ikke ønsker å delta i arbeidslivet. Dette kan i verste fall gi inntrykk av at innvandrere ikke vil integreres, når det i realiteten er strukturelle barrierer som forhindrer de i deltakelsen i arbeidslivet. Utfordringene med å skaffe seg arbeid kan også tyde på at integreringen i virkeligheten er en enveisprosess, som Klarenbeek (2019) har argumentert for, med manglende vilje fra samfunnet til å gi muligheter til personer med andre forutsetninger enn majoritetsbefolkningen.

Å vise samfunnsengasjement

Erfaringer fra frivilligheten kan også gi et positivt inntrykk for eksempelvis en arbeidsgiver ved å vise at man engasjerer seg og bryr seg om sitt nye lokalsamfunn. Engasjementet for lokalsamfunnet kan vi kjenne igjen som et sentralt trekk ved sosial kapital, hvor den sosiale forbedringen på individnivå samtidig kan virke positivt for fellesskapet som helhet (Putnam, 1995a; Son & Lin, 2008). Dette kan vi se hos Mali, som tidligere har fortalt om sin opplevelse av språkets betydning for integrering. Hun bruker frivillig erfaring som et veiende argument for at hun lettere vil få seg jobb i Norge enn det innvandrere uten tilsvarende erfaringer vil gjøre.

Mali: *Så samtidig tenkte jeg at før jeg fikk negativt avslag fra UDI, at hvis jeg var frivillig, så kan jeg være, eeh, finne lettere.. Og det kan være som en attest som jeg har. Så hvis jeg finner en jobb kan jeg lære norsk bedre og bli fortere, og jeg kan jobbe og jeg kan ha attest også. Så det var en annen grunn som jeg hadde. Så det er forskjellige ting.*

Mali har tidligere fortalt om sine manglende rettigheter til å gå på skole og å arbeide. Når hun forklarer at å kunne vise til frivillig arbeid kan motvirke et avslag fra utlendingsdirektoratet (UDI) etableres UDI som en motstander som prøver å forhindre hennes integrering. Siden det er UDI som avgjør hvorvidt hun kan oppholde seg i landet, setter de også begrensninger for Malis rettigheter tilknyttet deltakelse på offentlige arenaer som skolen og i arbeidslivet. Hun bruker dermed frivilligheten som et verktøy for å delta i en integreringsfremmende arena. Mali viser til at de frivillige erfaringene vil øke hennes tilgang på jobb så snart hun får rettigheter til å jobbe, som hun håper vil påvirke UDI i deres avgjørelse. Dette kan anses som en fordel for samfunnet siden hun vil være en mindre økonomisk belastning enn de med dårligere forutsetninger for å få jobb. Samtidig viser hun også til at det hun har lært gjennom å være frivillig kan bidra til at hun raskere blir integrert i flere deler av samfunnet. I likhet med Segaards (2011) studie velger også Mali sitt frivillige arbeid strategisk, for å knytte kontakter som senere kan være til hjelp for henne.

Beskrivelsen av tankene hennes rundt frivilligheten som strategi for å overbevise UDI om at asylsøknaden bør innvilges kan tyde på at hun sammenlikner seg selv med andre innvandrere som bidrar til samfunnet i mindre grad enn henne selv. Mali er opptatt av å fremstille seg selv som en «god flyktning», og at hun derfor vil være en ressurs for samfunnet i stedet for en byrde. Hun viser til at hun har genuin interesse av å integreres i motsetning til hva «de andre» innvandrerne kan ha, og tar med det avstand fra subjektposisjonen «den brysomme flyktning». Med dette konstruerer hun også sin identitet gjennom å ta avstand til noe hun ikke er (Hall, 1996). Hun søker samtidig å bli sett på som en god borger som behersker språket, er engasjert i lokalmiljøet, og som legger ned en god arbeidsinnsats. Fremstillingen av hennes opplevelse kan fungere som et virkemiddel for å opprettholde en sosial stauts hvor hun oppfattes som verdifull for samfunnet og dermed en «akseptert» innvandrere, i stedet for å fremstilles som et offer for diskriminering og ekskludering i samfunnet (Cederberg, 2014, s. 144). Denne fremstillingen samsvarer med Penners (2021) fremstilling av narrativet *den gode borger*, altså innvandreren som lever opp til de sosiale normene og øvrige forventninger i nærmiljøet. Mali fremstiller at denne posisjoneringen vil ha positiv effekt for henne slik at det blir lettere å finne jobb.

Frivillig engasjement forteller mye om personligheten

For en arbeidsgiver kan et frivillig engasjement fortelle noe om personen som søker jobb, noe Amar beskriver for oss. Amar flyttet fra Tyrkia til Norge sammen med familien sin for

25 år siden, og har engasjert seg frivillig i ulike organisasjoner i 20 år. Han er opptatt av å redusere barrierene for innvandreres deltakelse i samfunnet, og er reflektert rundt at enkelte innvandrer miljøer er veldig lukket slik at det kan være vanskelig å integreres. Amar anser seg selv som godt integrert i Norge, og ønsker gjerne å bidra til at andre innvandrere også opplever å kunne delta i samfunnet. Han bidrar med et nytt perspektiv tilknyttet verdien frivillig arbeid kan ha for en arbeidstaker fra arbeidsgivers ståsted.

***Amar:** Som arbeidsgiver fokuserer jeg mest på hva denne personen gjør i sitt frivillige engasjement. Det forteller veldig mye om personlighet. Det forteller veldig mye om kontinuitet. Det vil si, du som går på skole kunne ha hatt femmer i karakter hele tiden, for ti år siden. Men nå? (...) Hvem er du nå? (...) Vi har vært referanse for mange arbeidssøkere. Noen har kommet inn, andre ikke. De som har kommet inn har jo fått tilbakemelding om at de har fått nettopp fordi at vedkommende har vært veldig aktiv i frivilligheten.*

Amar har erfaring både med å være arbeidssøker og arbeidsgiver, og har lært hvor verdifullt frivillig arbeid kan være i en jobbsøkerprosess. Han forteller at det å være aktiv innen frivilligheten sier mer om deg som person enn et godt vitnemål fra skolen. Som arbeidsgiver ønsker han gjerne å vite hvem det er han ansetter, og viljen til å gjøre en innsats for andre forteller han mye om personens personlighet og innsatsvilje. Hvilke holdninger og arbeidsmoral en person har kan ses i lys av teori om identitet, og er attributter som er viktig for å danne en forståelse av hverandre (Jenkins, 2014). Siden Amar har hatt mye ansvar i den frivillige organisasjonen har han også fungert som referanse for noen av de andre frivillige som har vært på leting etter jobb. Tilbakemeldingene fra personer han har vært referanse for tyder på at det er tilfeller hvor det frivillige engasjementet har vært utslagsgivende for at de har fått jobbtilbud.

Med utgangspunkt i at frivillig erfaring veier tungt når Amar ansetter nye arbeidstakere kan det tyde på at innvandrere som tar mye initiativ og eget ansvar for å bidra til samfunnet også vil være innvandrere som har størst sjanse i arbeidslivet. Det vil si at også når det kommer til arbeid, som mange nevner som arena for å styrke integreringen, vil det allerede være et krav om å ha oppnådd en viss grad av integrering. Å kunne vise til noe som reflekterer personlighetstrekk ser ut til virke positivt inn på arbeidsgivere. Derfor kan det også gi større utfordringer for innvandrere som kommer til Norge og ikke har referanser fra tidligere arbeid tilgjengelig, eksempelvis på grunn av språkbarrierer eller manglende arbeidserfaring fra før tilflyttingen til Norge. Det kan dermed argumenteres for at frivillig erfaring vil være et godt supplement til en CV i arbeidssøkingprosessen som innvandrer i Norge. For arbeidssøkere som ikke opplever å få arbeid, til tross for sin erfaring fra frivilligheten, er det sannsynlig at det oppstår frustrasjon ved de manglende mulighetene til å bidra til samfunnet, noe som også kommer frem i Haalands (2021) studier av syriske menns erfaringer med frivilligheten. En sentral del av de politiske målene med integrering er at innvandrere ikke skal falle utenfor majoritetsbefolkningen økonomisk (Sætermo et al., 2021), noe som kan være vanskelig å oppnå grunnet strukturelle barrierer for deltakelse i arbeidslivet.

4.3 Tilgang på sosiale nettverk

Et tredje tema som belyses av deltakerne som sentralt for å bli integrert er å ha et sosialt nettverk. Å kjenne personer i nærmiljøet og å ha noen å kontakte dersom man trenger hjelp trekkes flere ganger frem som positivt i de gjennomførte intervjuene. Frivilligheten fremstilles i den anledning som en god arena for å bli kjent med nye mennesker og å bygge sosiale nettverk. Noen av informantene snakker om de andre frivillige som venner,

mens andre informanter omtaler de andre frivillige som sin andre familie. Dette kan tyde på at sterke relasjoner oppstår i krysningen mellom nettverksbygging og frivillig arbeid. I datamaterialet kommer det også frem at informantene har tanker om hvilke nettverk som kan virke hemmende for integreringen.

«*Livet kan være lettere hvis du har nettverk*»

Mali kom alene til Norge fra Iran, og sto helt uten nettverk da hun flyttet til byen. Hun reflekterer over at det kan være tøft å stå helt alene i et nytt land, særlig når det er store kulturforskjeller som i tillegg fører til at mye skal læres. I Iran hadde hun som kvinne lite rettigheter sammenliknet med mannen, og kjønnsbasert diskriminering var en del av hennes hverdag. Å plutselig ha nok frihet til for eksempel å oppleve økonomisk ansvar eller å skulle stå ansvarlig for eget sted å bo var nye erfaringer for henne. Da hun ble spurt om hva det betydde for henne å ha opparbeidet seg et nettverk svarte hun følgende:

Mali: *Det betyr at livet kan være lettere hvis du har nettverk. Spesielt for en utlending. Hvis du kommer til et land, det nettverket som du har, det kan hjelpe deg og støtte deg på forskjellige måter. Høre på deg, kjøre deg, veilede, hente noen for deg, hjelpe deg med språket, snakke med deg. Ja, mange forskjellige ting som et nettverk kan hjelpe deg med, å finne jobb. Så det kan gjøre livet veldig lett og enkelt. Nettverk som vi kan lage som frivillig.*

Her trekkes først og fremst nettverket frem som en støttespiller for Mali. Hun forteller at nettverket både kan hjelpe til med praktiske ting som å lære språket og jobbsøking, og med å fylle hennes sosiale og psykologiske behov som å ha en samtalepartner og få veiledning på ting som kan oppleves som vanskelig. Nettverket hun fikk tilgang på kunne bidra med å sosialisere henne inn i de eksisterende normene i lokalsamfunnet hun var en del av, som er en viktig del av integreringsprosessen (Ihle, 2014). Når man flytter til en ny by og selv ikke har kjennskap til hvordan ting fungerer kan livet være vanskelig, som ifølge Mali er ekstra merkbart for utlendinger. Ut fra sitatet kan det tolkes til at dette er ekstra utfordrende for innvandrere nettopp fordi det også er et språk og en kultur som skal læres, i tillegg til at de står uten forutsetninger for å snakke norsk og å få seg jobb. I det tidlige etableringsstadiet, som vist av Kindler et al. (2015), er nettverksbygging viktig for å motvirke de negative effektene svak økonomisk og kulturell kapital kan ha for individet. For mennesker som har bodd lenge i landet er allerede mange av disse faktorene på plass, noe som kan gjøre det lettere å fungere i hverdagen uten å måtte være avhengig av et sosialt nettverk. Det kan også stilles spørsmål ved om innvandrere som hverken engasjerer seg frivillig eller har mulighet til å jobbe i mindre grad har tilgang på nettverk, og hvorvidt dette påvirker deres evne til å integreres og delta i samfunnet. Sett i lys av forståelsen av at integrering er en sosial prosess som binder sammen minoriteten og majoriteten, kan det være et tegn på at integreringsprosessen tilgjengeliggjøres først når man etablerer relasjoner og nettverk (Døving, 2009).

I sitatet snakker også Mali om et behjelpelig nettverk i sammenheng med at dette er noe man kan skape gjennom å være frivillig. Arenaen hun har tilgang på gjennom frivilligheten er dermed tett koblet til muligheten for å møte andre mennesker hun kan bygge relasjoner til. Etablering av gjensidige relasjoner basert på tillit og felles sosiale normer er et tegn på høy sosial kapital, som kan bidra til å gjøre livet enklere (Putnam, 1995a). Det kan på bakgrunn av sitatet tenkes at frivillige som møtes med samme intensjon om å hjelpe andre vil ha flere ting til felles slik at det også kan være lettere å bli kjent med hverandre. På samme måte kan det også være lettere å åpne seg opp for

andre personer som man vet er trygge mennesker som kun ønsker å hjelpe til, og bli lyttet til – som Mali nevner i sitatet. Siden Mali antyder at hun har fått hjelp av personer som godt kjenner til kulturen og de sosiale normene i Norge er det grunn til å tro at den sosiale kapitalen nettverket gir henne tilgang på har en brobyggende effekt, hvor hun knytter kontakt med innfødte som kan bistå henne i øvrig deltakelse i samfunnet (Kindler et al., 2015).

Nettverk med sammenbindende og brobyggende effekt?

I likhet med Mali opplever også Fatima nettverket hun opparbeidet seg gjennom den frivillige organisasjonen som noe av det som var mest positivt for henne med å ha et frivillig engasjement. Fatima har bodd i Norge i snart ett år, og kommer opprinnelig fra Pakistan. Hun har høyere utdanning, men sliter med å få jobb innen eget fagfelt på grunn av manglende norskferdigheter. Allerede dagen etter Fatima flyttet til Norge oppsøkte hun den frivillige organisasjonen og ble frivillig, etter tips fra mannen sin som hadde hørt mye positivt om organisasjonen. Hennes motivasjon var å lære språket for å kunne få seg jobb, men hun har også opplevd at å være frivillig i tillegg gir andre positive følger. Hun opplever blant annet å ha fått nær kontakt med de andre frivillige, som hun anser som en familie. Også Fatima setter pris på at nettverket hun har fått er behjelpelig med det hun har behov for, samtidig som hun også får mulighet til å hjelpe de andre – slik at man har en gjensidig avhengighet, som gir økt sosial kapital.

Anita: *er det noe du synes er positivt med å være frivillig?*

Fatima: *positivt ja! Alle bor her som en familie, så jeg synes det er veldig koselig og jeg liker det. Og alle hjelper andre hvis de trenger hjelp, eller med språk, eller om man må gå ut, alle hjelper hverandre. Ja, veldig koselig!*

Fortellingen til Maya viser derimot til en annen historie, da hun ikke opplever at nettverket hun har opparbeidet seg gjennom å være frivillig kan anses som virkelige venner, kun bekjente.

Maya: *Og så de, eh, venner fra frivillige jobb. Det er ikke så ofte det er venner for hele livet.*

Anita: *Hvorfor ikke, tror du?*

Maya: *Nei, jeg kan ikke svare på det. Kanskje fordi det er så forskjellige folk. At det er, ikke den felles interessen å hjelpe, det er ikke den som er så forskjellig..*

Anita: *Men har du fått venner gjennom å være frivillig?*

Maya: *Nei, ikke ekte venner nei, det er bare kjente. Fordi det er folk som er så opptatt av å hjelpe overalt.*

Anita: *De har lite tid?*

Maya: *Ja, også, vi hadde en stor diskusjon en dag fordi noen sa «jaa, de norske er ikke vennlige». Jeg sa bare "hvilken bullshit snakker du? Du har ikke tid. Du bare kommer og springer her, du er der, der, der." Fordi veldig ofte de folkene som er frivillige har ikke så mange ekte venner. Fordi de er overalt, de tenker ikke på seg selv. Og så noen ganger føler de seg veldig alene.*

Tilsynelatende virker det ikke som at den felles interessen av å hjelpe andre alltid er nok til å kunne bygge et vennskap. Siden Maya opplever at de andre frivillige er for opptatte

av å hjelpe til overalt kan det tyde på at personer som er veldig engasjerte ikke har nok tid eller interesse av å bli kjent med de andre på et dypere nivå. Gjennom å sette alle andre foran seg selv kan frivillige hindre oppfyllelse av egne psykososiale behov, og dermed føle seg alene. Det kommer også frem i sitatet at Maya oppfatter at de hun er frivillig sammen med ikke syns at de norske er hyggelige. Samtidig forsvarer hun de norske ved å begrunne at denne meningen må ha bakgrunn i at de andre frivillige ikke har nok tid til å bli kjent med norske mennesker. Her kan man oppfatte to grupper frivillige: de som er venner kun med andre innvandrere og de som også blir venner med nordmenn. I lys av teori om sosial kapital kan det se ut til at dette nettverket av frivillige har en sammenbindende effekt, som kan øke terskelen for å bygge relasjoner med de hun refererer til som norske mennesker som ikke tilhører nettverket (Kindler et al., 2015). Den brobyggende effekten uteblir, noe som bidrar med å opprettholde avstanden mellom deltakerne i samfunnet, og dermed også tilliten til hverandre. Når Maya forklarer ut fra egne erfaringer at frivillige ofte ikke har så mange ekte venner er en tolkningsmulighet at de som kun har nettverk med de andre frivillige ikke kan oppnå gode vennskap. Ser man dette i kontekst av at gruppen med frivillige er svært internasjonal, kan det virke som at kun de som knytter vennskap med de norske kan anses å ha ekte venner.

Betydningen av svake bånd

Rakel er i likhet med de andre informantene opptatt av at det å bygge nettverk er viktig. Rakel kommer fra Pakistan og har bodd i Norge i snart 20 år. Hun har lang erfaring med å være frivillig, og har opp gjennom årene tatt mye ansvar knyttet til organisering av aktiviteter i den frivillige organisasjonen hun er en del av. Siden hun har bodd i Norge ganske lenge forteller hun at hun ofte hjelper innvandrere som nettopp har kommet til landet med å integrere seg. Der noen av deltakerne i prosjektet anser det å knytte relasjoner med andre frivillige uavhengig av opprinnelsesland som positivt for å bli kjent med landet, forstår derimot Rakel det å skape nettverk med personer fra eget land som negativt for integrering.

Rakel: *Det er en ting jeg snakker med folk om hele tiden, å bygge nettverk. Å sitte sammen med alle folkene fra eget land og snakke med dem, det er ikke integrering nei. Integrering er at nå, det finnes mange foreninger her, for eksempel afghansk forening, somalisk, syrisk, for eksempel, det er ikke integrering. Hvis alle er felles, da er det integrering, da blir man kjent med hverandre.*

Rakel opplyser om at det finnes mange frivillige foreninger som kun er basert på hvilket land man kommer fra, og hun mener at det vil hemme integreringen hvis man kun sitter sammen med mennesker som har mye til felles med deg. På bakgrunn av dette kan man diskutere i hvilken grad det er praktisk mulig å velge hvilket type nettverk en får tilgang på. Kanskje er det ikke realistisk for de innvandrerne som for eksempel bare forstår somali å knytte nettverk med mennesker som kun snakker norsk, når man har behov for at noen fra samme land bistår med oversetting. Begrensede muligheter for å skape sosiale nettverk ved ankomst til et nytt land så vi også beskrevet i Handy & Greenspan (2009) sin studie, som viste til språk og kultur som tydelige barrierer. Selv om Rakel er skeptisk til nettverk kun bestående av etniske fellesskap, oppfordrer hun likevel de nylige bosatte innvandrerne hun møter til å bygge nettverk for å utvide sin sosiale omgangskrets.

De noe motstridende utsagnene om at man bør bygge nettverk, men med de riktige personene, kan tyde på at å lære norsk og å lære om andre kulturer enn sin egen er aspektene Rakel opplever som viktigst dersom man har et mål om å bli best mulig integrert i Norge. Dette peker på Granovetter (1973) sin teori om at det er svake bånd som har best brobyggende effekt, som kan bety at møter med «de riktige personene» vil være de mest innflytelsesrike møtene. Sitatet kan også gi et uttrykk for at innvandrere må bli som nordmenn for å oppnå integrering, i tråd med likhetsprinsippet (Gullestad, 2002), og at det først er da de oppnår aksept. En slik tankegang minner om en assimilatorisk forståelse av integrering, som beskrevet av Sætermo et al. (2021) som en av teoriene tilknyttet forståelser av integrering.

Man kan stille spørsmål ved om å bygge nettverk kun er til for integrering eller om det også skal være ment for å fylle psykososiale behov og å møte personer i samme livssituasjon som seg selv. Med tilgang på ulike nettverk vil flere typer menneskelige behov dekkes, slik at begge funksjoner ivaretas. Ser vi til perspektiver på sosial kapital vil de etniske fellesskapene ha en sammenbindende effekt, og disse nettverkene kan være et godt utgangspunkt for å oppleve tilhørighet. Den sosiale kapitalen en frivillig får tilgang på i mangfoldige nettverk, som Rakel er inne på, vil ha brobyggende effekt som i større grad vil fremme integreringen ved å skape bånd mellom minoritetsbefolkningen og majoritetsbefolkningen (Kindler et al., 2015). Rakel viser til, i tråd med Granovetter (1973) sin teori om svake bånd som brobyggende effekt, at et utvidet og mangfoldig nettverk vil ha mer innflytelse på innvandreren enn det sterke bånd med nære relasjoner vil ha.

4.4 Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett nærmere på frivilligheten som sosial arena, hvor temaene språktilegnelse, arbeidserfaring og sosiale nettverk hadde som hensikt å utforske informantenes opplevelser av frivillighetens betydning for integrering. Vi har sett at informantene opplever språktilegnelse som essensielt for å kunne bli en del av samfunnet og å bli integrert. De løftet også frivilligheten som en sentral arena for å lære språket nettopp fordi de kommer i kontakt med et mangfold av mennesker, og dermed setter seg selv i en posisjon hvor de er nødt til å snakke norsk for å forstå og å bli forstått. En av informantene belyste også hvordan det å ha en felles aktivitet kan virke positivt for å lære seg språket, da det ga en trygghet å ha noe praktisk å gjøre og snakke om.

Videre så vi også at et frivillig engasjement oppleves som positivt for å øke sjansen for deltakelse i arbeidslivet fordi det vil gi bedre jobbmuligheter. utfordringer knyttet til sysselsetting synliggjorde strukturelle barrierer for integrering der integreringen kunne oppleves som en enveisprosess hvor kun innvandrerne ansvarliggjøres for egen integrering. Å kunne vise til at man engasjerer seg frivillig ble også belyst som en faktor knyttet til personlighet, og dermed en måte for informantene å vise at de kan være en ressurs for samfunnet selv om de er innvandrere.

Det siste aspektet ved integrering som ble diskutert er hvordan frivilligheten oppleves å gi tilgang på sosiale nettverk i nærmiljøet. De sosiale nettverkene informantene fikk tilgang på opplevdes som positivt for nettverksbygging som kunne fungere som en støttespiller for å tilpasse seg i et nytt land og å integreres. Informantene hadde ulike erfaringer med hvorvidt relasjonene man etablerer gjennom frivilligheten kan anses som virkelige venner, og hvilke fellesskap som var nyttige for integrering. Vi har sett betydningen av sosial kapital, og at deltakelse i frivilligheten hos organisasjoner preget av mangfold og flerkulturalitet kan ha en brobyggende effekt som knytter majoritets- og

minoritetsbefolkningen sammen. De belyste erfaringene i dette kapitlet kan fortelle oss noe om hvilket langsiktig utbytte det frivillige engasjementet kan ha.

5 Frivilligheten som kulturell brobygger

For flere av informantene i prosjektet trekkes kulturell læring frem som et sentralt aspekt ved deres integreringsprosess, og funnene viser til at frivilligheten kan fungere som en brobygger mellom ulike kulturer. I dette kapittelet skal jeg se nærmere på hvordan informantene snakker frem frivilligheten som en integreringsarena i betydningen av det kulturelle aspektet, samt hvordan dette bidrar til å skape en følelse av tilhørighet. Forskningsspørsmålet jeg har som mål å besvare er «Hvordan opplever innvandrere at ulike kulturelle aspekter blir berørt i deres frivillige deltakelse?». En del av integreringspolitikken handler om, som vist i teorikapittelet, at innvandrere ikke skal falle utenfor majoritetens normer og verdier (Hagelund, 2009). I tillegg preger de kulturelle forskjellene mellom minoritets- og majoritetsbefolkning de norske integreringsdebattene i stor grad (Døving, 2009). Dette kapittelet består av totalt tre delkapitler som gjenspeiler temaer knyttet til det kulturelle aspektet ved integrering. Videre skal jeg i lys av teori om identitet og flerkulturalitet løfte informantenes erfaringer med *frivilligheten som kulturell inngangsport* og deres refleksjoner rundt *ivaretagelse av egen kultur*, da dette var temaer som var svært fremtredende i datamaterialet. Det siste delkapittelet viser informantenes refleksjoner rundt definisjonen av *norskhet*.

5.1 En inngangsport til flerkulturelle arenaer

Alle informantene forteller at det å være frivillig gir dem mulighet til å ta del i en flerkulturell arena, som også fungerer som en døråpner for dem til den norske kulturen. En fellesnevner for informantenes utsagn er at frivilligheten fremstår som en arena hvor mennesker møtes og lærer av hverandre. Når en kommer til et nytt land vil det være mye å sette seg inn i både kulturelt og sosialt. Dette kan både være knyttet til formelle regler og til uskrevne normer. Samtidig skal det ikke tas som en selvfølge at innvandrere har tidligere erfaringer med å møte nye kulturer, som vi kan se i neste avsnitt.

For Samuels del var det å møte nye mennesker fra andre kulturer en ny erfaring han fikk etter at han kom til Norge. Samuel kom til Norge fra Etiopia som enslig mindreårig asylsøker da han var 15 år og kjente ingen da han kom til landet. Han har nå bodd i Norge i omtrent tolv år, og har de siste seks årene vært frivillig ved siden av studier og jobb. Da jeg spurte om hvordan det var å bli kjent med en ny kultur fikk jeg et svar hvor han reflekterte over at frivilligheten har påvirket hans interesse for andre kulturer utover sin egen.

Samuel: *Jeg var ikke vant med å møte andre folk, så da jeg kom hit var det nytt for meg å se folk fra forskjellige land. Da ble jeg sånn, jo mer jeg møtte noen, jo mer interessert ble jeg i hvordan de kler seg, hvordan de snakker, maten de har, ikke sant. Det er som om man får nye perspektiver når man møter mange nye mennesker. Samtidig var språket veldig fint, for hvis jeg møtte mange flere typer, da hadde jeg kanskje ikke snakket morsmålet mitt hele tiden, ikke sant.*

Samuel forteller at det var nytt for han å møte mennesker fra så mange forskjellige land da han startet som frivillig. Dette viser til at organisasjonen han er frivillig hos er mangfoldig, der flere kulturer og nasjonaliteter er fremtredende. På arenaer med stort kulturelt mangfold er det rike muligheter for å bli kjent med både norsk kultur og andre kulturer som er representert. Samuel reflekterer over at da han først begynte å møte andre mennesker økte også interessen hans for måten menneskene er på. Den økte eksponeringen for flere kulturer gjorde han nysgjerrig på hvilke nye perspektiver han kunne oppdage dersom han valgte å gå i møte med menneskene han omga seg med. I stedet for å møte nye kulturer med fremmedfrykt fikk Samuel gjennom frivilligheten en

trygg arena for å dyrke sin nysgjerrighet for det ukjente. Denne erfaringen har gjenklang i hva sosialantropolog Døving (2009) sier om at det å berike egen kjennskap til kulturelle uttrykk påvirker evnen til kulturell fortolkning. Dette kan gi økt forståelse for andre kulturer som samtidig minsker frykten for kulturell ulikhet. Samuel opplevde at det var flere ulike kulturelle aspekter å bli kjent med, eksempelvis knyttet til hvordan mennesker kler seg eller hvilken mat de spiser. Disse aspektene gir et bilde på at det finnes flere spennende sider å bli kjent med ved alle mennesker, så lenge man tør å være åpne for å bli kjent med mennesker som er ulike seg selv.

For Samuel var det viktig at menneskemøtene han fikk gjennom frivilligheten ga han mange nye perspektiver å oppleve verden fra. Dette kan også føre til personlig utvikling og økt forståelse for hvordan mennesker i et flerkulturelt samfunn kan leve sammen. I tillegg knytter også Samuel kultur opp mot språket. Gjennom å møte andre mennesker som ikke snakket hans morsmål ble han nødt til å utvide sin egen språklige horisont. Dette kan ha overføringsverdi til det kulturelle aspektet. På samme måte som det å kun være med mennesker som man snakker sitt eget morsmål med kan hemme språklæring, vil det å kun være med mennesker som tilhører egen kultur kunne hemme oppdagelsen av flere kulturelle perspektiver. Dette kan noen ganger resultere i økt fremmedfrykt. Dette ser vi, som tidligere vist, er en frykt som ofte preger de norske integreringsdebattene nettopp fordi forståelsen av kulturforskjeller har utspring i majoritetsbefolkningens manglende kjennskap til andre kulturer (Døving, 2009).

Kulturell læring som toveisprosess

For Vera var det nysgjerrigheten for det ukjente som motiverte henne til å lære mer om andre kulturer, og da spesifikt den norske kulturen. Hun flyttet til Norge med partneren sin fordi de syntes landet virket spennende, og fordi de som friluftslivsentusiaster kom nærmere kysten – noe som var lite tilgjengelig i Tyskland. Det var likevel ikke bare den norske naturen hun var nysgjerrig på, men også hvordan det er å leve i Norge. Hun ønsket å se hvordan ting fungerte i det norske samfunnet. Vera tenkte derfor at gjennom å være aktiv i frivilligheten ville hun få god innsikt i nettopp dette, siden frivillige aktiviteter oppsøkes av veldig mange forskjellige mennesker. Som vist i studien til Handy og Greenspan (2009) så kan de kulturelle barrierene begrense muligheten til å etablere sosiale nettverk, som er viktige for å lykkes med integreringen. Ved å aktivt ta del i samfunnet gjennom frivilligheten kan Vera motvirke de utfordringene manglende kjennskap til den norske kulturen kan føre til fordi hun raskere blir kjent med den nye kulturen. En av erfaringene hun har gjort seg er knyttet til de sosiale normene samfunnet er bygd opp av. Vera fortalte om at det kan være vanskelig å bli kjent med nordmenn. På spørsmål om hva hun tror skal til for at innvandrere og norske mennesker skal bli bedre kjent mente hun at alle må tørre å åpne seg litt mer.

Vera: *Ehm at kanskje at begge deler åpner seg litt til hverandre. Så på den ene siden, de internasjonale menneskene bør ha litt mer interesse for norsk kultur og språk. Forstår litt mer hvordan folk tenker. (...) Så jeg mener at du må forstå litt den kulturforskjellen. På den andre siden, norske mennesker må hjelpe litt til, slik at de åpner seg litt mer opp. Fordi i Norge er det sånn at du skaper venner i barndommen. Barnehage, ungdomsskole, videregående skole, studiet, ferdig. Glasset er fullt. Kapasiteten er full. *ler* Og det har jeg aldri opplevd før, i ingen land. Det er litt typisk norsk. Og det sier alle jeg kjenner, alle internasjonale venner.*

Vera beskriver det å bli kjent med den norske kulturen som noe som bør være en tosidig prosess mellom den norske befolkningen og innvandrere som kommer til Norge. Innvandrere kan ofte oppleve å bli kritisert for manglende integreringsvilje i det politiske ordskiftet, der ansvaret for integrering legges på innvandrerene (IMDi, 2022, s. 58). I Veras beskrivelse av å lære kultur som integrerende tiltak synliggjøres det at det finnes flere barrierer for å bli kjent med den norske kulturen enn kun egen vilje. Hun plasserer noe av ansvaret på de «internasjonale» gjennom å fortelle at innvandrere trenger litt mer interesse for norsk språk og kultur, slik at de i større grad skal forstå hvordan norske folk tenker. Ved å ta utgangspunkt i at det er gjennom menneskemøter man også lærer de sosiokulturelle normene som er bærende i samfunnet, så legges det resterende ansvaret på norske mennesker. Siden Vera opplever at nordmenn også må åpne seg litt mer opp og hjelpe til så tyder det på at det kan være vanskelig å få kontakt med norske mennesker som er lite åpne for nye vennskap. Integrering som toveisprosess kan her, i likhet med Klarenbeeks (2019) forståelse, kritiseres for å i virkeligheten kun fungere som en enveisprosess. Det er vanskelig å komme inn i en kultur som består av stengte dører, og det manglende gjensidige ansvaret for å også lære bort norsk kultur begrenser innvandreres muligheter til å forstå de kulturelle normene.

Sentralt i dette sitatet ligger også en påstand om at det er en kulturell forskjell i hvordan man oppnår kontakt med hverandre, mellom Norge og Veras opprinnelsesland. Selv om norske mennesker ifølge Vera kan være vanskelig å bli kjent med så vil også denne erfaringen fortelle noe om hva som er norsk kultur. Vera forteller om en kollektiv oppfatning blant henne og hennes internasjonale nettverk at norske mennesker ikke har kapasitet til flere vennskap, fordi vennskapene fra barndommen er nok for dem. Med bakgrunn i kulturforskjeller kan det virke som en stor omveltning å bygge nettverk i Norge dersom man er vant til en mer åpen og utadvendt måte å søke kontakt med andre på. De ulike sosiokulturelle normene kan dermed føre til at norske mennesker virker uinteresserte i nye bekjentskaper, noe som kan skape avstand mellom den norske befolkningen og innvandrere. Forståelsen av integrering som en sosial prosess med sammenbindende formål hvor det å opprettholde sosialt samhold der befolkningen lever i harmoni med hverandre ser i dette tilfellet ut til utfordres, og integreringen virker mer som å ha assimilerende effekt (Døving, 2009). Vera har valgt å bruke frivilligheten som en arena for å bli kjent med andre menneskers kulturer, og hun opplever at menneskene hun møter der både er mer åpne for å lære bort ting og for å bygge vennskap med.

Ulike kulturer – ulike forståelsesrammer

Slik informantene beskriver det så gir det sosiale fellesskapet som oppstår i frivilligheten rom for mange menneskemøter hvor man også kan erfare at egne kulturelle koder ikke alltid plukkes opp like enkelt av andre mennesker med ulik kulturell bakgrunn. Mali gjorde seg erfaring med dette gjennom organisasjonen hun er frivillig i, hvor hun opplevde at evnen til å tilpasse seg nye kulturelle normer er viktig når man er ny i landet.

Mali: *Kultur er veldig viktig fordi vi ser noe, men det betyr noen andre ting. Men norske mennesker er veldig direkte. Kulturer kan også være viktig. Hvordan vi kan snakke, eller vi må snakke med noen andre. Jeg har sett mange iranere, de snakker norsk, de skjønner mange forskjellige ord, men de bare oversetter. Skjønner du hva jeg mener? På persisk hvis vi skal snakke om noen ting så går vi rundt, og vi har lært å finne hva de mener, vi er veldig flinke å finne meningen.*

Anita: *Å tolke litt?*

Mali: Ja, tolke litt. Hele tiden, vi tolker hverandre. Men her og nå, de har bodd i Norge i flere år, men fortsatt snakker de sånn, og andre forstår ikke det. Det bare tar energi, eller skaper misforståelser, det blir masse misforståelser mellom de to. Så det er derfor jeg tenkte at språket og kulturen, de er blandet sammen.

Anita: Ja, finne ut hvordan man lever sammen.

Mali: Ja, det kan være nøkkelen til å bli en del av samfunnet.

Mali forklarer at hun oppdaget en forskjell i hvordan nordmenn og persere bruker språket i det daglige. Hun opplever at kulturforskjeller kan føre til at den samme tingen kan ha ulike betydninger, alt etter hvilken forståelsesramme man ser tingen fra. Hun viser til språket som et eksempel på dette. Sett i sammenheng med måten hun er vant med å snakke på i sin kultur så oppleves norske mennesker som veldig direkte i sin talemåte. Mali erfarer at persere i hennes miljø viderefører sin vante talemåte, selv om de snakker norsk. Til tross for at de bruker norske ord blir ikke det de formidler forstått siden de i større grad formidler det de mener indirekte. Fra egen kultur er denne måten å snakke på vanlig, og andre persere vil i stor grad evne å tolke hverandres budskap. Siden det snakkes på en mer direkte måte i Norge kan det dermed være vanskelig å bli forstått siden nordmenn er mindre vant til å måtte tolke et budskap. På samme måte som det kan være utfordrende for innvandrere å bli forstått av de norske, kan det også være vanskelig for de norske å gjøre seg forstått hos innvandrere. Når den kjente måten å snakke på ikke fungerer på samme måte i vertslandet kan møtet med den nye kulturen oppleves som det Salole (2013) beskriver som et kultursjokk. Mali kommenterer til slutt at nøkkelen til å bli en del av samfunnet er når man forstår at språk og kultur henger sammen. Derfor er man avhengig av å lære om begge deler for å forstå og å gjøre seg forstått. I frivilligheten er man avhengig av å kommunisere godt for at samarbeidet skal fungere best mulig, og det er derfor sentralt at alle som tar del i det bestemte miljøet forstår at det kan være kulturforskjeller som skaper misforståelser. For å unngå misforståelsene kan det derfor være nyttig å ha et bevisst forhold til hverandres kulturelle praksiser.

5.2 Ivaretagelse av egen kultur og identitet

Informantene sitter med ulike oppfatninger når det kommer til hvorvidt det er viktig å ivareta sin egen kultur og identitet. Dette kan ha en naturlig forklaring sett i betraktning av hvilket forhold de selv har til eget opprinnelsesland. Samtidig kan det også handle om at informantene snakker om ulike aspekt ved kulturen de selv er oppvokst i, og derfor har ulike behov for å adressere egen identitet. Da Amar, som tidligere snakket om å se frivillig arbeid fra arbeidsgiverperspektivet, kom til Norge var han ikke opptatt av å bli integrert og trivdes godt med å leve i sin egen kultur i Norge. Dette viser til at han var mer opptatt av å ta del i sosiale fellesskap som fremmet sammenbindende sosial kapital til fordel for brobyggende kapital (Putnam, 1995b). Selv om den sammenbindende sosiale kapital kunne styrke hans tilhørighet med andre med samme bakgrunn som han i Norge, så begrenset han også egen deltakelse i det øvrige samfunnet ved at den brobyggende kapitalen uteble. Han mener at personer med innvandrerbakgrunn har sin egen boble, eller realitet, å leve i, og at de er mer opptatt av å besøke sine andre landsmenn enn å bli kjent med norske mennesker og kultur. Han viser dermed til at mangelen på integrering i Norge var et bevisst valg han tok, nettopp fordi han ønsket å leve i sin egen kulturelle boble.

I dag anser Amar seg som godt integrert, men det var først etter at han som ungdom ble kjent med en frivillig leksehjelper at interessen for å bli kjent med Norge økte. I lys av

Døvings (2009) perspektiv på at manglende kulturforståelse kan resultere i fremmedfrykt, så kan vi forstå Amars fremmedfrykt som redusert etter at han bygget relasjon med leksehjelperen og med dette fikk større forståelse for andre kulturer. Amar sier at han også har observert innvandrerfamilien i dag, og at han er bekymret for førstegenerasjons innvandrerfamilier sin mulighet for ivaretagelse av egen kultur i det norske samfunnet.

Amar: *Det er veldig få timer med familiekulturen. Og så har dem veldig mye tid med den norske kulturen. (...) Og det kommer også med utfordringer etter hvert. Et barn som er født og oppvokst i Norge får en helt annen vinkling på livet, andre synspunkter, annen motivasjon og annet liv enn familiekulturen. Når barn kommer i puberteten, der kommer det utfordringer, der kommer det negativ sosial kontroll i familien. Du kan ikke gå ut, du kan ikke feste sammen med dine venner, du kan ikke ha det sånn, vi er ikke sånn, du kan ikke på deres, "vi og deres"-tanken som jeg fortalte om.*

Det er tydelig at Amar mener at det kan by på utfordringer innad i familien dersom barna tilbringer mer tid enn foreldrene i den norske kulturen. Han uttrykker bekymring for at det kan skape større kulturelle skiller mellom foreldre og barn. Når barn og foreldre får ulike synspunkter på livet selv om de tilhører samme familie kan det derfor by på konflikter. Dette er i tråd med hva Odden (2018) tidligere har sagt om at oppdragelse i norsk kontekst kan utfordre foreldrestilen fra egen kultur. Dette er både fordi foreldrestilene blir kontrastfylte og fordi den ytre kulturelle påvirkningen utfordrer innvandrerfamiliens egen kultur. Selv om det er viktig for foreldrene i familien å ivareta sin egen kultur så reflekterer Amar over at det kan virke hemmende for relasjonen mellom barn og foreldre når avstanden mellom norsk og egen kultur øker. Et svekket kulturelt fellesskap mellom barn og foreldre kan dermed også redusere motivasjonsfaktorer for barna til å ivareta kulturen i familien sin.

I Amar sitt utsagn virker det som at frykten for å «miste» barna til norsk kultur kan resultere i negativ sosial kontroll i familien, der det blant annet blir satt grenser for barnas deltakelse i norsk kultur. Selv om en flerkulturell oppvekst kan berike livet er det likevel tydelig at oppveksten også byr på utfordringer for familier som står mellom to kulturer, som Salole (2013) har vist til tidligere. På en måte kan dette gi et bilde på at frykten for å miste egen kultur kommer til uttrykk som skeptiske holdninger mot den norske kulturen. Fremmedfrykt er et begrep som vanligvis brukes om norske menneskers holdninger til utenlandsk kultur, men Amars beskrivelse av skepsisen for norsk kultur viser også at fremmedfrykten kan gå begge retninger. Videre forteller Amar om hvordan deltakelse i frivilligheten kan gi foreldre mulighet til å få større påvirkningsmuligheter hos egne barn, og på den måten gjøre kulturen fra deres opprinnelsesland mer attraktiv.

Amar: *Du som foreldre, som voksne, må være i det lokale miljøet, må være integrert. Ikke fordi at myndighetene vil ha det sånn, men fordi at dine barn er som ren saft. De påtar seg vann hele tiden, og blir lysere. Hvis du blir integrert, blir ikke fargen annerledes mellom barna dine og deg, slik at du kan holde kommunikasjonen. Du kan virkelig bli en rollemodell for dine barn hvis du produserer noe for samfunnet. Hvis ditt barn ser at mine foreldre ikke er så innvandrere, eller ikke er så fremmed i dette landet, at de også har norske venner gjennom tiltak. (...) Men når den frekvensen blir på lik linje, når voksne kan respektere sitt barns, sine foreldres synspunkter, da kan ta imot, bli mer mottakelig. Jeg bruker ofte analogier, men fossen, hvis du vender fossen. Hvis du*

står under en foss og så tar begeret på vendt måte så fyller den seg ikke selv om man er der. Egentlig, den må være vendt mot hverandre, mottaker og sender.

Å selv være integrert og å vise interesse for å bidra i samfunnet kan ifølge Amar bidra til en god relasjon og kommunikasjon med egne barn. I Amars fortelling er frivilligheten en arena hvor foreldrene kan vise sine barn at de er engasjerte og har interesse for deltakelse i samfunnet. Gjennom å gjøre noe positivt for samfunnet kan foreldrene bli en rollemodell for barna, siden barna da ser at foreldrene ikke har en fiendtlig innstilling til kulturen barna er en del av gjennom skole og fritidsaktiviteter. For et barn kan det godt tenkes at foreldres negative reaksjoner til eksempelvis festing eller klesstil oppfattes som å være kritikk rettet mot barnet selv, og ikke selve kulturen. Sannsynligvis vil dette også gi barnet et inntrykk av at foreldrene ikke bryr seg om barnets interesser. Dette kommer til syne når Amar forteller om at barn som opplever at foreldrene respekterer dem også er mer mottakelige for foreldrenes synspunkter. Sett i lys av at et individ kan ha mange identiteter (Fangen, 2008), er det grunn til å tro at barna utvikler flere identiteter slik at de er en versjon av seg selv som er forenelig med familiekulturen når de er hjemme, og at de viser en annen del av sin identitet når de er sammen med venner. Et viktig poeng Amar belyser er at begge parter må være mottakelige for hverandres synspunkter, noe som kommer til syne gjennom hans sammenligning med fossen som skal fylle begeret. Dersom man snakker om kultur vil det si at det er like verdifullt for både innvandrere og norske mennesker å lære av hverandres kulturer og å vise interesse for hverandre, i stedet for å kun fokusere på egen kultur – med begeret vendt bort fra fossen.

Ivaretagelse av egen kultur gjennom mangfoldige nettverk

I likhet med Amar som synes det er utfordrende med store skiller mellom ulike kulturer har også Vera erfart at de eksisterende kulturelle avstandene opprettholdes gjennom behovet for å være sammen med noen som er lik seg selv.

Anita: *Du har jo nevnt litt allerede hva som var viktig for deg da du kom til Norge, for eksempel å lære språk og kulturen. Kan du utdype litt hvorfor det var så viktig?*

Vera: *Ja, å bli mer integrert, rett og slett. At du står ikke som en ved siden av. Det er mange her i Trondheim for eksempel. Jeg kjenner ganske mange som er studenter fra andre land, og de har bare venner fra andre land. Så den er ganske internasjonal, den grupperingen. Og så norske folk. Så er det ikke så mye som foregår sammen, og det er ganske synd.*

Erfaringene Vera har gjort seg tyder på at også hun opplever at det ofte er et skille mellom norsk kultur og andre kulturer. Språk og kultur nevnes som viktige faktorer for å bli mer integrert og å være en del av samfunnet. Når Vera forteller om dette trekker hun samtidig inn et eksempel fra hennes eget nettverk bestående av representasjon fra mange land, som bare har venner fra andre land. Det kan virke som at begrensede muligheter for å få innpass i «norske» fellesskap fører til at personer med internasjonal bakgrunn søker sammen fordi de har til felles at de ikke er norske. Dette kan også være et tegn på at mennesker som kommer fra samme land trekker mot grupper som er «lik seg selv». Det er vanskelig å si hva grunnen er til at det dannes internasjonale grupperinger når innvandrere skal danne sine sosiale nettverk. Noe av forklaringen kan være at det er trygt å være i et nettverk hvor egen kultur i større grad blir ivare tatt på grunn av at det allerede er et flerkulturelt preg over nettverket. I stedet for å bli utfordret av den norske kulturen kan det da være enklere å ivareta sin egen kultur

dersom man i mindre grad må forsvare å ha en annen kulturell bakgrunn. Den internasjonale grupperingen kan nok være en trygghet i den første tiden hvor innvandrere er bosatt i Norge, men vil ha lite brobyggende effekt til majoritetssamfunnet (Kindler et al., 2015). Frivilligheten har flere ganger blitt trukket frem som en arena for å bygge nettverk og å bli kjent med den norske kulturen. Vera opplever likevel at det er et mangfold av mennesker som oppsøker frivilligheten, noe som kan bidra til at det også er lettere å oppfylle behovet for å ivareta egen kultur.

Distansering av egen kultur for å oppnå integrering

Rakel mener derimot at deler av egen kultur og religion er noe man burde ta avstand fra i Norge, og at kultur er en av grunnene til at folk ikke blir integrert. Dette kom tydelig frem i intervjuet da hun snakket om barrierer for integrering av innvandrere.

Rakel: Religion og kultur, er de verste tingene, da sier jeg til deg, hva grunnen er for at folk ikke er integrert, det er ikke språk nei, det er kultur og religion, to ting, de verste tingene. Jeg har masse erfaring, masse erfaring.

Anita: Hvorfor tror du det er det?

Rakel: Det er, de folk er hjernevasket.

Anita: Hva mener du med det?

Rakel: Når de kommer her, de er hjernevasket fra hjemlandet, at okei, de kommer her, men det er ikke, men de sa for eksempel at, de er muslim og må holde avstand med andre som ikke er muslimer.

Rakel trekker slutninger til at det å beholde kulturell praksis som blir mindre anerkjent i Norge enn i innvanderens opprinnelsesland kan føre til at de blir mindre integrert, med mindre de retter seg etter norsk kultur. Hun omtaler personer som viderefører den «problematisk» typen kultur som hjernevasket, noe som tyder på at hun mener at noen kulturelle praksiser bør bli igjen i opprinnelseslandet og ikke tas med inn i Norge. Disse refleksjonene understreker at diskusjonen rundt det multikulturalistiske samfunnet som trussel for det likestilte samfunnet, som Okin (1999) argumenterer for, fortsatt er høyst aktuell. Rakel uttrykker at det ikke alltid bør være like viktig å ivareta sin egen kultur dersom man vil integreres. Hun viser til et eksempel på kulturell praksis der de som er muslimer må holde avstand til de som ikke er muslimer. Med dette setter Rakel et tydelig skille mellom hva hun mener er en «god» innvandrere og en «dårlig» innvandrere, der den gode innvandreren er villig til å legge bort egen kultur for å adaptere seg til norske verdier og kulturelle praksiser. Til tross for at kulturell tilhørighet anses som viktig for å utvikle tilhørighet i samfunnet (Døving, 2009), tyder det på at assimilering også kan forstås som en måte å bli en del av samfunnet på. Videre forteller Rakel om frivillighetens positive rolle for innvandrere hun mener er hjernevasket fra egen kultur.

Rakel: Hvis du har en person som jobber frivillig, hvordan han eller hun selv blir integrert, ja det kan være, da man må akseptere alt. (...) Man kan jobbe frivillig, i dag, når vi har tenkt om det, å hjelpe folk, da må vi glemme hvem vi er. Hvis jeg er muslim, jeg må glemme det. Hvis jeg er kristen, jeg må glemme det. Da må jeg akseptere at folk vil si noen ting, vil spørre meg, kanskje kan si negative ting om min religion, eller om dem, da jeg må akseptere det.

I dette sitatet fremstår frivilligheten som en arena hvor mennesker må gjøre en innsats for å komme overens, til tross for kulturelle forskjeller. Når man er frivillig følger det med

et visst ansvar, og man har en tydelig rolle overfor deltakerne i aktivitetene man har ansvar for. Som frivillig må man derfor ifølge Rakel lære å akseptere alt, selv om det ikke skjer på egne premisser. Det virker som at Rakel mener at man som frivillig skal være åpen for andres perspektiver, og akseptere det dersom noen sier noe negativt om sin religion. Ses dette i sammenheng med innvandrere som hun omtaler som «hjernevasket», kan frivilligheten fungere som en buffer mellom egen kultur og norsk kultur – der frivilligheten lar mennesker bli kjent på andre premisser enn kultur. Å legge vekk kulturelle perspektiver kan i dette tilfellet forstås som positivt for integrering fordi det minsker sjansen for at det oppstår konflikter knyttet til kulturelle forskjeller. Samtidig vil det å legge vekk egne kulturelle særtrekk være en måte å undertrykke deler av sin kulturelle identitet på. Dette bidrar med å opprettholde forestillingen om at det homogene samfunnet forstås som normalen, som igjen styrker skillet mellom «oss» og «dem» (Berg & Kristiansen, 2010; Gullestad, 2002).

5.3 Integrering og norskhet

Diskusjonen av hva det vil si å være norsk, og forskjellen på *oss og dem*, er gjennomgående tema i flere av intervjuene. Dette er knyttet til forståelsen av identitet, som både handler om hvordan man opplever seg selv og andre, og hvordan andre opplever deg (Jenkins, 2014). Å være «norsk nok» er en konstant forhandling, og virker å være noe som innvandrere opptar seg av for å føle seg mer integrert. Å være integrert vil da handle om å bli norsk nok for å passe best mulig inn i samfunnet og dets eksisterende normer. Det er likevel ikke alltid innlysende hva det vil si å være norsk. Amar viser til at det faktisk er han som er frivillig sier noe om hans norskhet.

Amar: *Men akkurat nå føler jeg meg mer norsk enn nordmenn. Det har jeg også fått rykte om. Vi satt sammen på et nattskift, og så sa dem «hva skal du gjøre», «nei jeg skal gå», og så spurte dem hva jeg skal, «nei jeg skal til *organisasjonen* og vaske gulvet før det åpner og andre tiltak». Altså ehm, «så du er ingen innvandrere, du er ikke norsk, men du gjør noe for mitt samfunn mer enn meg». Det var ikke fordi at jeg var mer eh, bedre norsk sånn sett, men hvis man skal ta konteksten på integrering mer på å bekymre seg for samfunnet, da synes jeg at jeg er mer norsk.*

Frivilligheten blir i dette sitatet fremstilt som et fenomen som kan benyttes som en indikator på hvor norsk man er. Som presentert i introduksjonskapittelet er det lange tradisjoner for frivillighet i Norge, og frivillighetskulturen kan være en naturlig forklaring for at frivillighet kobles opp mot norskhet. Amar forteller om sine norske kollegaers reaksjoner da de fant ut at han skulle vaske gulvene hos organisasjonens arealer etter en nattevakt. Han forteller at de virket imponerte over hans frivillige innsats, og at han fikk tilbakemeldinger om at han gjør mer for det norske samfunnet enn norske mennesker. I dette tilfellet konstruerer Amar en del av sin identitet ved å vise til forskjeller mellom seg selv og andre (Hall, 1996). Å bidra til samfunnet forklares som å være noe som gjør deg «bedre norsk». Amar sammenligner seg og sin innsats med sine observasjoner av andre norske mennesker, og konkluderer med at han synes han er mer norsk enn de. Med dette posisjonerer han seg også som en samfunnsengasjert og god borger, gjennom å vise sin innsats for samfunnet. Likevel kommenterer også Amar at «du er ingen innvandrere, du er ikke norsk», som kan være et tegn på at uansett hvor norsk du prøver å være vil du likevel ikke bli sett på som helt norsk. Samtidig kan det å virke «for norsk» i de utenlandske miljøene også føre til at du ikke oppleves å være for eksempel tyrkisk nok. Motsigelsene mellom forventningen om at innvandrere skal bli norske, men at det er underforstått at de aldri kan bli det, er tidligere kritisert av Gullestad (2002).

Forhandlingen mellom å ikke være norsk nok eller utenlandsk nok kan skape en usikkerhet hvor man hverken hører hjemme i den ene eller den andre kategorien.

Hverken «norsk nok» eller «utenlandsk nok»

Opplevelsen av å få reaksjoner på hvorvidt man er norsk nok eller utenlandsk nok nevner også Maya i sitt intervju. I fortellingen om hvor vanskelig det kan være å skaffe seg jobb som innvandrere trekker hun frem sine observasjoner av strukturell rasisme i Norge hvor arbeidsgivere bevisst eller ubevisst knytter fordommer til utenlandske navn. Dette kan igjen setter begrensninger for deltakelse i arbeidslivet.

Maya: *Du måtte få, "å ja, det går penger til de utenlandske og sånn". Ja, vet du hvor vanskelig det er å komme og så, "ja, hvorfor de jobber ikke?". Hvem skal ansatte noen som har arabisk navn? Hvem? Fordi i Norge har du ikke den rasismen som du har i Polen, at noen skulle si, "å du er svart". Nei, men du har andre typer rasisme, at folk ikke vil ansatte folk med arabisk navn, med afrikansk navn. Og det er ingen som snakker høyt om det. (...). Jeg kjenner folk som skifter navn, for eksempel skifter de polsk navn. Og det er vanskelig etterpå i det polske samfunnet, fordi ingen respekterer noen som skifter polsk navn til andre navn. Og så er det ingen norske som respekterer, fordi etter intervjuet vet du at noen ikke er norske men har norsk navn. Så det er litt sånn, folk gjør sånne ting for å bli integrert, men jeg synes det er veldig trist å skifte eget, ja, hvor vi kommer fra, det trenger vi ikke gjøre. Men vi kan gjøre andre ting. Vi kan bli frivillige og finne nye folk og sånn. Fortsatt være oss.*

I dette sitatet trekker Maya frem flere aspekter knyttet til følelsen av å være norsk. Hun opplever en særlig problematikk knyttet til arbeidslivet og belyser at diskriminering skjer mer skjult i Norge enn i Polen. I Polen opplever hun at diskrimineringen oppstår mer tydelig, for eksempel gjennom påpeking av en persons hudfarge. Derfor er det også lettere å forstå når og hvorvidt man blir utsatt for diskriminering. Måten diskriminering knyttet til en persons rase kommer til syne i Norge mener hun derimot er mer skjult, slik at man gjerne ikke forstår at man er diskriminert med mindre man kjenner igjen strukturene for hvor diskriminering kan oppstå. Hun trekker frem at det eksisterer fordommer mot innvandrere hvor argumenter om at de utnytter velferdsstaten og ikke bidrar med arbeid er bærende holdninger. Dette tilfellet viser til at en begrenset kulturforståelse hos majoritetsbefolkningen fører til stereotyper som har negativ påvirkning for integrering (Døving, 2009).

Maya uttrykker frustrasjon over hvor enkelt det er å sette en merkelapp på innvandrere om at de ikke deltar i arbeidslivet, når hun opplever at realiteten er at diskriminering hindrer innvandrere i deltakelsen. I diskusjonen om innvandrere som utnyttede av velferdsstaten faller det å være arbeidsinnvandreren inn under Penners (2021) narrativ av «den gode flyktningen», siden arbeidsinnvandrere bidrar med arbeidskraft i stedet for å ha behov for økonomisk støtte fra staten. For flyktninger som lever i en sårbar livssituasjon og som har dårligere forutsetninger for å raskt komme inn i det norske arbeidslivet, kan det oppstå særlige utfordringer dersom rase og etnisk opprinnelse i tillegg skal sette rammer for integreringsmulighetene. I situasjoner hvor kulturelle aspekter konstituerer innvandrere som annerledes og mindre verdt enn majoritetsbefolkningen tydeliggjøres diskrimineringen som rasisme (Døving, 2009).

Maya løfter også en vurdering av navneskifte og sier at selv om en navneendring kan føre til større sjanse for ansettelse vil det fortsatt skape negative reaksjoner i egen

familie. De som skifter navn vil derfor havne i et dilemma hvor norske mennesker mister respekten for deg fordi du har utgitt deg for å være norsk, men i intervjuet avslører at du er utenlandsk, samtidig som mennesker fra ditt opprinnelsesland mister respekten for deg fordi du forhandler bort egen identitet og kultur. I likhet med Amar har hun gjort seg erfaringer med at man hverken vil være norsk nok eller polsk nok, som igjen kan refereres til Gullestads (2002) kritikk av likhetstankegangen som krever av innvandrere at de blir norske samtidig som dette aldri er noe de i realiteten kan oppnå. Et annet poeng belyst av Penner (2021) er at innvandrere som innfrir lokalbefolkningens forventninger og sosiale normer, og med dette posisjonerer seg som *den gode borger*, samtidig vil bidra med å opprettholde ideen om et homogent lokalsamfunn. Dette kan resultere i at innvandrere fortsetter å anses som «de andre» som prøver å bli mest mulig lik lokalbefolkningen som «vi»-et. Til slutt belyser Maya at frivilligheten er en arena hvor hennes bakgrunn som «norsk innvandrer» ikke er like merkbar fordi hun fortsatt kan være seg selv. Hun fremlegger dette som en motsetning til miljøene man møter som arbeidssøker, hvor hun kan møte nye mennesker som vil møte henne annerledes. I en slik sammenheng ser frivilligheten ut til å være et «fristed» hvor miljøet er åpent og inkluderende nok til at man ikke trenger å overbevise noen om at man er god nok. Frivilligheten kan dermed virke dempende på identitetskonflikten som kan oppstå i skjæringspunktet mellom de ulike kulturene man er en del av.

5.4 Oppsummering

Dette kapittelet har fokusert på hvordan informantene opplever at frivilligheten kan fungere som en kulturell brobygger for innvandrere. Informantenes refleksjoner rundt hvordan ulike kulturelle aspekter har innvirkning på integreringen har særlig blitt løftet frem. Ifølge informantene kan frivilligheten både gi mulighet til å bli kjent med den norske kulturen og til å bli kjent med flere perspektiver å oppleve verden fra. Det er vist at møter med den norske kulturen også fordrer at innvandrere må ta stilling til hvordan de ønsker å forholde seg til egen kultur. For noen kan det være viktig å beholde egen kultur i størst mulig grad, men for andre kan det være viktigere å kun beholde noen elementer fra egen kultur og heller adaptere seg til det «norske». I første del av kapittelet fokuserte jeg på hvordan møtet med flere kulturer kan gi mange nye perspektiver å oppleve verden fra, noe som kan redusere fremmedfrykten. Frivilligheten ble også løftet som en sentral arena for å bli kjent med norsk kultur, som igjen kan motvirke utfordringen det fører med seg å være ny i landet. En av informantene presiserte eget ønske og forventning om at integreringen bør fungere som en toveisprosess, der både innvandrere og samfunnet må ha et ønske om å gi av seg selv for å bli et integrert samfunn. Dette kjenner vi også igjen som et mål i integreringspolitikken (Kunnskapsdepartementet, 2021).

I neste del fokuserte jeg på informantenes refleksjoner rundt ivaretagelse av egen kultur og identitet. Denne delen hadde som hensikt å vise hvilken rolle kultur spiller i integreringsprosessen av innvandrere. Det ble vist til at informantene hadde ulike synspunkt når det kom til ivaretagelse av egen kultur. Noen mente at det å beholde egen kultur var viktig for innvandrere, særlig for følelsen av tilhørighet. Det kunne likevel være utfordrende å beholde egen kultur, og for flerkulturelle familier var dette ekstra merkbart. Å bli sterkt påvirket av majoritetskulturen kunne virke hindrende for ivaretagelse av egen kultur, og foreldrenes vilje til å selv integrere seg ble løftet som sentralt for å være en rollemodell og forbilde for egne barn. En av informantene var også opptatt av at det var viktig å legge bort deler av egen kultur for å oppnå integrering, da kulturelle forskjeller kunne ha negativ virkning for å bli en del av samfunnet.

Til slutt ble diskusjonen rundt hva det vil si å være norsk løftet. Å bli «norsk nok» virker å oppta informantene, og det ble vist at ønsket om å vise norskhet er knyttet sammen med følelsen av å være integrert, i tråd med likhetsidealet. I lys av spørsmålet om identitet ble det synliggjort at det føles utfordrende å «falle mellom to stoler» ved å aldri være norsk nok eller å være «for norsk» for de utenlandske miljøene. Erfaringer knyttet til fordommer mot innvandrere og systematisk diskriminering i samfunnet kunne også virke integreringshemmende. Oppsummert har dette kapitlet vist flere kulturelle perspektiver knyttet til integrering som kan fortelle oss hvordan ulike kulturelle aspekter kan virke inn på integreringsprosessen.

6 Frivillig deltakelse - en personlig investering

Et av de overordnede temaene jeg har analysert frem av datamaterialet er at frivillig deltakelse erfares som en personlig investering som gir umiddelbart utbytte for innvanderne, i tillegg til den mer langsiktige gevinsten som jeg beskrev i kapittel 4 «Frivilligheten som sosial arena». I dette kapittelet skal jeg undersøke hva informantene sier om hvilken personlig investering det å være frivillig har vært for dem, og med dette besvare forskningsspørsmålet «Hvilken verdi har det frivillige engasjementet i innvandreres liv?». Teori om forskjeller og likheter, identitet og sosial kapital er sentrale perspektiver som har virket inn på analysen. Det er særlig tre temaer knyttet til dette som gikk igjen i intervjuene, og kapittelet er organisert i tre underkapitler ut fra disse temaene: Betydningen av å gjøre en innsats for andre, fellesskapet som helsefremmende tiltak, og frivilligheten som et vendepunkt i eget liv.

6.1 Betydningen av å gjøre en innsats for andre

For flere av informantene var det å kunne være til nytte for andre noen av de mest verdifulle opplevelsene med å engasjere seg i frivilligheten. Å hjelpe andre ble beskrevet å gi en god følelse, og at på grunn av manglende arenaer hvor informantene kunne føle seg verdifulle opplevdes følelsen de fikk gjennom frivilligheten som uerstattelig. Denne måten å snakke om frivilligheten på kom til syne da jeg spurte Mali, som tidligere har fortalt om sine manglende rettigheter for tilgang på offentlige tilbud og frivillighetens betydning for samfunnsdeltakelse, om det var noe spesielt hun ønsket å lære gjennom sitt frivillige engasjement. Som iransk kvinne har hun tidligere erfart store begrensninger på hva hun får lov til å gjøre, noe som har bidratt til utviklingen av en dårlig selvfølelse. Disse erfaringene har ført til at det er vanskelig for henne å føle seg verdifull. I intervjuet reflekterte Mali over at det er selve følelsen av å kunne hjelpe andre som i dag er med på å bygge hennes egen selvfølelse opp igjen. Det har derfor hatt stor betydning for henne å kunne ha et frivillig engasjement.

Anita: *Var det noe spesielt du ønsket å lære (som frivillig)?*

Mali: *Nei, ikke spesielt. Men jeg fant ut at når jeg hjelper andre, så føler jeg veldig godt for meg selv.*

Anita: *Det gir en god følelse?*

Mali: *Godfølelse ja, når dem blir glad. Jeg begynte å være som tolk når de trengte meg, var her og der som tolk. Så når de var takknemlige og forstår og dem gjør noe, det var en veldig god følelse for meg også. Så jeg føler at endelig er jeg ikke så uverdige, så jeg har litt verdighet her.*

Den frivillige innsatsen til Mali startet med et oppdrag hvor hun fungerte som tolk. Hun trekker frem at opplevelsen av at noen faktisk hadde behov for henne har vekket nye gode følelser i henne. Noe hun løfter som særlig positivt er å få tilbakemeldinger på at menneskene hun hjelper gjennom sitt frivillige engasjement setter pris på henne og at innsatsen hennes oppleves som hjelpsom. Samtidig som Mali gleder andre opplever hun også å få en veldig god følelse selv. Å bli definert av både seg selv og andre som en verdi for samfunnet kan virke positivt inn på identitetsutviklingen (Jenkins, 2014). Selv om Mali ikke kunne vise til noe spesielt hun ønsket å lære gjennom å bli frivillig har likevel lærdommen om at hun reagerer godt på å gjøre en innsats for andre satt spor i henne. Denne opplevelsen er også i tråd med tidligere forskning som viser til at opplevelsen av å bli ansett som et likeverdige og ressursrikt menneske har stor betydning både for å etablere positive og gjensidige relasjoner, samt for opplevelsen av å være integrert i

samfunnet (Grue et al., 2019; Proba, 2019). I slutten av sitatet trekker også Mali en linje mellom fortiden og nåtiden, hvor hun nå opplever verdighet i kontrast med sin egen fortid. Frivilligheten virker å gi Mali en unik mulighet til å finne tryggheten i seg selv gjennom å være til nytte for andre. Samtidig kan det også være en fin opplevelse for henne å ikke måtte være den som er i en hjelpetrengende posisjon, slik som mange flyktninger ofte har vært.

Frivillighetens positive bidrag inn i eget liv kom også til syne hos Maya. I utgangspunktet anså Maya frivilligheten som en arena hvor hun kunne oppnå integrering, og hadde dette som hovedmotivasjon for å engasjere seg. Det viser seg derimot at frivilligheten skulle ha en større betydning for henne enn kun dette. Ved spørsmål om hvorfor Maya fortsatt er motivert til å være frivillig i dag, selv om hun opplever å ha blitt integrert, svarte hun følgende:

Maya: *Mm, ja, å gjøre noe annet enn i det vanlige livet. Jeg er ikke en sofa-person, så det hjelper meg å tenke om andre ting. Også å holde meg med moralitet.*

Anita: *Hva tenker du på da?*

Maya: *Det skjer så mye rundt oss at man tenker at man vil ha mer og mer. Og når man jobber frivillig trenger man ikke noe mer enn det man har. Så det er en veldig viktig ting for meg. Også fortsatt møte nye folk og ha andre perspektiver, og jeg plukker hele tiden opp noe nytt, hele tiden. Og det er veldig viktig at man føler at noen trenger oss. Og jeg synes jeg har et så godt liv at liksom, jeg har rom for å dele litt.*

For Maya har frivilligheten verdi i form av at livet hennes berikes med flere opplevelser. Hun opplever at det bidrar til å opprettholde hennes gode moral. Det frivillige engasjementet har vist henne at det ikke er materielle verdier som har betydning i livet, men menneskemøtene og eget bidrag for å gjøre noe for andre. Med utgangspunkt i Mayas utsagn kan man se at det ligger en egenverdi i frivillig deltakelse, nettopp ved at frivilligheten tilfører noe til livet som man ikke kan oppnå andre steder. Maya forteller at det er viktig for henne å møte nye mennesker for å få flere perspektiver på livet, noe hun stadig lærer noe nytt av. Hun velger med dette å se på mangfoldet hun møter som en berikelse i livet i stedet for en trussel på gruppas homogenitet. Innvandrere som trussel mot det homogene samfunnet er beskrevet av Gullestad (2002), i lys av likhetstankegangen, som mener at skillet dette bidrar til kan være til hinder for integreringen. I likhet med Mali trekker også Maya fram den gode følelsen det gir når noen andre trenger henne, en følelse hun mener er viktig for mennesker. Følelsen av å være til nytte kan bidra til utviklingen av en positiv selvfølelse, og vil dermed spille positivt inn på eget liv. Maya konkluderer med at når hun er privilegert nok til å ha et godt og trygt liv i Norge har hun også en forventning til seg selv om å kunne dele litt med andre som ikke er like heldige. Dette kan sende et signal til at andre også i større grad bør engasjere seg frivillig for å gi litt tilbake til samfunnet. Perspektivet om å ha forventninger til seg selv og andre samsvarer også med tidligere forskning, som viser at innvandrere har positive opplevelser knyttet til at de samme forventningene stilles til dem som til den øvrige befolkningen (Grue et al., 2019).

Samuel, som har vært frivillig de siste seks årene, trekker også frem at følelsen av å kunne bidra med noe for samfunnet har vært viktig for han. Han fremhever hvilken

betydning ungdommers deltakelse i de frivillige aktivitetstilbudene, og deres tilbakemeldinger, har hatt for han som frivillig.

Samuel: *Når du er frivillig liksom, når du bare sitter der og tenker på det, du gjør faktisk noe for samfunnet også, det føler jeg. Hvertfall når jeg er her, for oss på stedet her, ungdommer liker det faktisk her, så de kommer hit og er her, da vet man faktisk. Det er noe som man blir veldig glad over, ikke sant.*

Det kommer til uttrykk i sitatet at det ligger en verdi i å gjøre noe for samfunnet, og at følelsen man får etter å ha bidratt beskrives som ren glede. Sitatet viser at frivilligheten gir en særskilt mulighet for å kunne gjøre en positiv innsats for andre. Det kan virke som at følelsen av å være til nytte blir forsterket gjennom å få bekreftelse av ungdommene som deltar på aktivitetene. Dette kan også vise til at han tar avstand fra diskursen om at innvandrere ikke bidrar til samfunnet ved å beskrive seg som en innvandrer som «faktisk» gjør noe for samfunnet. I lys av Penners (2021) forskning kan dette forstås som narrativet om «den gode borger» da han fremstiller seg som et individ som tar ansvar for seg selv og egen integrering. Samuels erfaring med å komme til Norge som enlig mindreårig asylsøker har inspirert han til å gjøre en innsats for at andre innvandrere også skal bli tatt godt imot.

6.2 Frivillighetens fellesskap som helsefremmende tiltak

Et annet tema som kom opp i flere av intervjuene var hvordan det å være frivillig kan virke positivt inn på den psykiske helsen, med særlig fokus på at fellesskapet har helsefremmende betydning for informantene. Informantene uttrykker at det kan være tøft å være helt ny i Norge, da mangelen på nettverk sett i sammenheng med en annerledes hverdag kan oppleves både skummelt og overveldende. Beskrivelsene informantene har av at blant annet språk, jobb, forståelse av kultur og et nettverk er sentralt for integrering av innvandrere kan også bety at dersom en innvandrer ikke mestrer disse områdene vil det føre til manglende integrering og aksept i samfunnet. Følelsen av å ikke strekke til på disse områdene kan derfor bli en psykisk påkjenning, særlig hvis man ikke opplever å høre til. Samtidig som opplevelsen av å stå utenfor kan være en psykisk belastning kan det også være psykiske plager som bidrar til at man blir stående utenfor.

I intervjuet med Amar trakk han frem hvordan den sosiale kulturen i Norge kan føre til lengre avstand mellom mennesker, slik at man i mindre grad trenger hverandre. Amar forteller om at samfunnets organisering og de statlige tjenestene ofte kan ha stor kontrast til erfaringer personen har fra sitt opprinnelsesland. Denne store overgangen til en ny kultur forstår Salole (2013) som et kultursjokk som kan komme til uttrykk som forvirring i møte med det norske samfunnet, slik som Amar beskriver. Amar forholder seg reflektert til hvordan dette også påvirker kulturen. For mennesker som ikke kjenner til hvordan samfunnet er organisert i Norge vil det dermed være mye å sette seg inn i ved ankomst, også kulturelle omveltninger.

Amar: *I fattige land så har du jo størst dugnadsånd, for der er staten mindre organisert. Det påvirker jo også den sosiale kulturen. I Norge så har vi den individstrukturen, der er jo vi individer som har et sterkt bånd til staten, hvor vi kan få, er vi i nød så henvender vi oss til NAV.*

Anita: *Ja, og så får man hjelp!*

Amar: *Så får man hjelp. Har jeg en bekymring kan jeg jo bestille time fra psykiatri, NAV dekker, helsevesenet hjelper, men da trenger jeg jo ikke å ha, altså*

så nær relasjon med deg, for jeg kan jo dekke mine andre behov med andre. Og da har vi jo litt større intimsøner, eller lengre intimsøner her i Norge. I vesten har du det. Men jo, hvis du kommer til de fattige landene der har du intimsønene nærme fordi at du trenger meg og jeg trenger deg. Altså i det dagligdage behovet. Det påvirker veldig mye, også i det sosiokulturelle livet.

Tidligere har dugnadsånden blitt trukket frem i sammenheng med frivilligheten (Lorentzen & Dugstad, 2011; Penner, 2021). Selv om Norge er kjent for sin dugnadsånd forteller Amar at han opplever størst dugnadsånd i de fattige landene på grunn av manglende statlig organisering. Velferdsstaten Norge har institusjonalisert hjelpen og gjort den både pålitelig og tilgjengelig slik at man er sikret hjelp dersom man har behov for det. Amar belyser opplevelsen av avhengighet, hvor avhengighetsgraden man har til staten påvirker hvorvidt man opplever fellesskap der man både har behov for noen og noen har behov for deg. Her kan det likevel se ut til å ligge en trygghet i det å ha enkel tilgang på statlige tjenester, hvor man er garantert hjelp uavhengig av sine sosiale nettverk. Amar mener denne organiseringen av samfunnet påvirker relasjonen man har med andre mennesker siden man ikke lengre er avhengige av hverandre. Det kan med dette virke som at det oppstår en større distanse mellom mennesker, som igjen kan påvirke hvor enkelt eller vanskelig det oppleves å knytte kontakter og skape nettverk i Norge. Sett i lys av innvandreres egne kulturelle erfaringer fra deres opprinnelsesland kan denne distansen mellom mennesker virke fremmedgjørende, og øke barrieren for å komme i kontakt med andre. I stedet for en sterk relasjon til andre mennesker kan det tenkes at det er samfunnet som blir det sterke båndet. Det kan i denne sammenhengen virke som at den store tilliten til den institusjonaliserte hjelpen i samfunnet også kan ha negative konsekvenser for individenes sosiale kapital (Putnam, 1995a), nettopp fordi man ikke er avhengige av å bygge sosiale nettverk for å få hjelp.

Frivilligheten som trygg arena

Samuel, som nettopp har trukket frem verdien av å kunne bidra til samfunnet, belyser videre at følelsen av å være trygg har stor betydning for noen som kommer helt alene. For han har det vært svært viktig å møte trygge omsorgspersoner.

Samuel: *Det er en ting jeg synes er veldig viktig, at jeg kom som enslig mindreårig ikke sant, så for meg var de veldig viktige de folkene som jeg møtte, som jeg har følt meg trygg på. Det er ikke alltid man finner trygghet, ikke sant. Så det er å være den personen man faktisk stoler på, føler seg trygg på. At man føler seg glad for å se. Det er det som.. Når jeg startet, startet jeg for å ha det gøy faktisk. Det var det jeg startet med. Når noen kommer, når jeg sier hei, liksom, vi møter dem igjen, de sier hei, ikke sant? Du blir en del av livet deres.*

Samuel forteller at det ikke er en selvfølge å finne trygghet, men at han selv fant noen mennesker som bidro til at han følte seg trygg og ivaretatt som ny i landet. Som frivillig opplever han at det er godt å kunne være den personen deltakerne stoler på, føler seg trygge med, og som de blir glade for å se. Da han startet som frivillig var han i stor grad motivert fordi det var gøy å delta på aktivitetene som frivillig, men etter hvert som han oppdaget hvilken viktig omsorgsperson og rollemodell han selv kan være for ungdommer har dette vært noe av drivkraften hans for å fortsette som frivillig. Fortellingen hans viser også en trang til å gjengjelde tjenesten for noen andre fordi han selv opplevde at noen gjorde en tjeneste for han, i form av støtte fra personer som fikk han til å føle seg trygg. Denne beskrivelsen kan vi kjenne igjen som det politiske målet om integrering som en toveisprosess (Kunnskapsdepartementet, 2021), ved at Samuel først ble møtt med gode

muligheter som enslig mindreårig asylsøker og samtidig har lagt ned en innsats selv for å integreres og å bidra i andres integreringsprosess. Ønsket om å selv yte en frivillig innsats etter å ha blitt eksponert for tjenester i regi av frivilligheten ved ankomst til landet er også et funn gjort i Handy og Greenspan (2009) sin studie. Det kan oppfattes som at det har vært viktig for Samuel å gjøre gjengjeld for de gode opplevelsene han fikk som mindreårig asylsøker fordi han forstår hvor betydningsfullt det kan være for andre som er i samme situasjon som han har vært selv. Dette er noe han får mulighet til nettopp gjennom å være frivillig.

Fatima kommenterer at det er lett å føle seg ensom når man kommer til et nytt land, særlig fordi man ofte ikke kjenner noen andre mennesker der.

Fatima: *Å lage nettverk er viktig fordi når du kommer til et nytt land så tror jeg man føler seg alene, eller ikke kjenner andre folk, så da må man få seg stort nettverk og få mange venner, fordi da blir man kjent med språket, kulturen, og ja..*

I sammenheng med deltakelse i den frivillige organisasjoner belyser hun at engasjementet hennes har bidratt til å etablere et nettverk i byen. Nettverket hun har fått hjelper henne med å bli kjent med språket og kulturen, som en del av hennes integreringsprosess. Fatima viser til at å skaffe seg et nettverk er viktig for å ikke føle seg alene, som også viser til frivilligheten som en arena for forebygging av ensomhet. Å etablere nettverk utenfor etniske fellesskap har også i tidligere forskning vist seg å bryte isolasjonen innvandrere tidligere har opplevd i mindre og lukkede nettverk (Handy & Greenspan, 2009).

I likhet med Fatima beskriver også Vera frivilligheten som et sosialt fellesskap som virker positivt inn på både psykisk helse og følelsen av tilhørighet. Å føle på tilhørighet til vertslandet er tidligere trukket frem som positivt for opplevelsen av å være integrert i samfunnet (Proba, 2019). Vera har tidligere fortalt at hun var veldig opptatt av å lære språket og å ta del i samfunnet for å integrere seg da hun kom til Norge. I intervjuet kom det likevel frem at dette ikke hadde vært like enkelt som hun hadde sett for seg, da koronapandemien begrenset muligheten for å komme i kontakt med andre. Vera beskrev dette som en ensom og kjedelig periode i livet, og hun forteller videre at hun opplever en stor glede av å være frivillig i flere deler av livet.

Vera: *Det gir meg masse glede, og se at folk blir begeistret for eksempel. Når du kan skape noe sammen, ja det er veldig bra. Og så tenker jeg at du har en stor fordel når du jobber som frivillig, fordi du ikke er alene. Og jeg synes det er et veldig viktig punkt når du kommer fra utlandet. At det er den beste sak, å jobbe mot ensomheten, at du integrerer deg som frivillig. Fordi da har du alltid folk rundt deg som jobber på en sak sammen, på et mål. Og det var en fantastisk følelse.*

Vera er opptatt av å beskrive gleden det gir henne å være frivillig, både gjennom å se andre bli begeistret, ved å skape noe sammen og å ha et fellesskap. Å jobbe sammen mot et felles mål virker å styrke fellesskapsfølelsen da de frivillige blir forent gjennom samarbeidet som oppstår i utføringen av oppgavene de skal gjøre. Dette kan forstås som et eksempel på økt sosial kapital som konsekvens av å engasjere seg frivillig i lokalsamfunnet (Putnam, 1995a). Veras egne erfaringer knyttet til å føle seg ensom som ny i Norge kan også ha bidratt med å forsterke inntrykket hun har av innvandreres manglende opplevelse av fellesskap. Et av Veras sentrale poeng i dette sitatet er at

fellesskapet i frivilligheten er viktig for innvandrere nettopp fordi de ikke lengre vil være alene. For å bekjempe ensomheten mener Vera at det å integrere seg gjennom et frivillig engasjement er den beste løsningen. Frivilligheten gir de frivillige en mulighet til å samarbeide og samles om ett felles mål og å bruke frivilligheten som integreringsarena er også noe hun oppfordrer andre til.

Frivilligheten – en meningsfull fritidsaktivitet

George trekker frem et nytt aspekt ved frivillighetens rolle i styrking av sin egen psykiske helse. Han forteller at et frivillig engasjement hjelper han med å fylle hverdagen med en meningsfull aktivitet, som bidrar til at han kommer i kontakt med andre mennesker. George har, som tidligere vist i kapittel 4, beskrevet at det har vært utfordrende for han å bli kjent med andre som introvert, men at å samarbeide om en felles aktivitet har gjort dette enklere. Han opplever det å være frivillig som veldig sosialt, og tilgangen på denne sosiale arenaen virker å ha positiv effekt på hans livskvalitet.

George: *En annen ting, hvorfor jeg tror det er bedre å være frivillig, er for å gjøre noe. For eksempel til meg som er så mye hjemme, lenge, jeg har depresjon. Jeg begynner å tenke på noe, jeg tenker, ah, jeg har ikke venner, jeg har ingen aktivitet, mitt liv er dårlig. Det er det spesielt lite.*

Anita: *Men du kan være sosial her?*

George: *Jeg veldig sosial her (...), den her (frivillige aktiviteten), den er supersosial. Og det er veldig forskjellig hvordan jeg sender meg til min positive energi.*

I dette sitatet forklarer George verdien frivilligheten har hatt i hans liv, særlig knyttet til hans psykiske helse. Han viser til at han var mye hjemme før han ble frivillig, og at mangelen av venner og aktivitet ga han følelsen av å ha et dårlig liv. Siden han ikke fikk tilfredsstilt behovet for å bli sett og å høre til opplevde han å bli deprimert. George mener at det å være frivillig bidrar med å dekke disse behovene gjennom at man blir en del av et sosialt fellesskap. Å ha mulighet til å etablere sosiale relasjoner er tidligere vist å som et sentralt trekk ved sosial kapital (Putnam, 1995a). Videre forteller han at den frivillige gruppa han er en del av er supersosial som bidrar til å styrke hans positive energi. I sitatet knytter han dermed negativ energi og følelser til det å oppholde seg lenge hjemme, og positiv energi og følelser til det å komme seg i aktivitet som frivillig. Å aktivisere hodet og kroppen for å distansere vonde tanker og følelser er også beskrevet i Haalands (et al., 2021) studie. George sine refleksjoner styrker argumentene til de andre informantene om at frivilligheten utgjør stor betydning i deres liv og for deres psykiske helse. Frivilligheten kan gi opplevelsen av tilhørighet i et sosialt fellesskap, som tilsynelatende virker forebyggende for utvikling av psykisk uhelse som ensomhet og depresjon.

6.3 Frivillighet som fundamental livsendring

Noen av intervjuene inneholder også vendepunktshistorier, og med dette mener jeg historier hvor frivilligheten virkelig har bidratt til en omveltning i livet til informantene. Disse historiene viser til at det å engasjere seg som frivillig har hatt en helt spesiell betydning som har ført til positive vendepunkt i eget liv. En fellesnevner for historiene er at informantenes perspektiver på livet, egne ambisjoner og ønsker for deltakelse i samfunnet ser ut til å ha blitt påvirket gjennom frivilligheten. Det er særlig møter med andre frivillige som har gjort inntrykk på dem, og det å få en arena å være til nytte for andre på.

Rollemodellens betydning

Når Amar forteller om sin egen barndom framstiller han seg som en gutt som ofte havnet i konflikter og slåsskamper på skolen. Samtidig trekker han også frem noen av de vonde tankene han satt med som barn; følelsen av å være en taper som opplevde utenforskap og mobbing. Amar forteller om at han var opptatt av å ta vare på egen kultur og identitet, men at han slet med hvilken uttrykksform dette skulle komme ut med. Dette resulterte ofte i en konfliktorientert oppførsel. Det kan virke som at annerledesheten han opplevde som innvandrere førte til et behov for å beskytte seg mot norsk kultur, som kan forstås som et motsvar til det norske likhetsidealet ved at han ikke ønsket å bli lik alle andre (Gullestad, 2002). I ettertid ser Amar tilbake på følelsene sine som fremmedfrykt, som han forklarer som en naturlig psykologisk reaksjon og beskyttelsesmetode for å beskytte seg mot det norske. «Vi og dem» tanken opptok han mye i oppveksten, og han reflekterer over at hans iboende pådriverkraft og lederegenskaper kunne ført til at livet hans hadde sett ganske mye annerledes ut enn det det gjør i dag.

Amar: *Det var i 2003 da Irak-krigen startet, og den "vi"-tanken hadde jo blomstret veldig i meg med mange andre reaksjoner. Oi, muslimer blir bombet, ser barn som døde, du ser på sterke bilder og sånne ting. Det skaper en reaksjon innpå deg, du må gjøre noe. Hvis jeg ble møtt med en annen ideologi, ekstreme miljøer så tror jeg du ikke ville ha blitt kjent med meg.*

Anita: *Hva tror du ville skjedd da?*

Amar: *Nei da, da hadde jeg sikkert vært en kriger i et annet fremmed land.*

Anita: *Ja.. Hva tenker du om det nå da, at det kunne ha blitt sånn?*

Amar: *Det var fordi at, den reaksjonstanken mot noe som du ser som galt fra din vinkel, den må bearbeides. Du må jo gjøre noe, har du ikke den følelsen av ansvar er du ikke menneske. Dine, vi, og dine sider, skjer noe der, så må du jo gjøre noe med det. Heh. Jeg er en sånn pådriver-person da. Og den pådrivertanken kunne jo endt opp med meg i enn annen retning som radikaliseret ungdom.*

Gjennom å bli eksponert for medieoppslag fra Irak-krigen hvor angrepene rammet muslimer opplevde Amar å få sterke reaksjoner. De sterke inntrykkene ga ham følelsen av at han måtte gjøre noe for å beskytte «vi»-et. Dette kan ses i lys av likhetstankegangen, hvor tanken om homogenitet i dette tilfellet styrker skillet mellom «oss» og «dem» (Gullestad, 2002). Siden Amar opplever seg selv å være en pådriver-person frykter han at trangen til å handle kunne ført til at han ble radikaliseret dersom han havnet i ekstreme miljøer. Han viser til at det var en sannsynlighet for at han ville vervet seg som kriger i et fremmet land for å beskytte det han tror på. Samtidig forsvarer han tankesettet sitt ved å peke på at dersom man ikke føler på ansvar eller reagerer av å se ting som oppleves galt fra eget ståsted, så er man heller ikke et menneske. Dette utsagnet kan virke som en måte for Amar å beskytte seg selv på, og på den måten rettferdiggjøre det mulige utfallet av hans reaksjonsmønstre. Videre forteller Amar om betydningen av å ha en rollemodell å se opp til, og hvilken rolle frivilligheten fikk i livet hans.

Anita: *Hva tror du grunnen er til at du ikke endte opp som radikaliseret ungdom?*

Amar: *Ehm, min leksehjelper, han hadde jo lest mye om (...) en muslimsk preker på moskeen, som snakket om utdanning, som snakket om dialog, som snakket om mennesker, nødhjelp. (...) Eh, den leksehjelperen har jo vært en rollemodell,*

så jeg leste mer om det. Der tok jeg jo med meg videre fra de tekstene hans om at en reaksjon fremmer en ny reaksjon, og så ender det opp uten resultat. Måten til å håndtere konflikter på må skje gjennom aksjon. Er du misfornøyd med noe så skal du ikke gjøre en reaksjon i forhold til det også, men du må finne en moderat måte til å håndtere det på, og komme på en løsning. (...) Denne setningen har reddet mitt liv, synes jeg. Og da har jeg jo, leksehjelp gjør noe mer positivt, altså bevist det motsatte. På en aksjonær måte. Det har vært et nøkkelbegrep. (...) Jeg synes det var en veldig fin måte å få retning til noe annerledes. At jeg var en ressurs for radikale miljøer, eller at jeg er en ressurs for samfunnet.

Amar husker særlig godt en rollemodell fra egen barndom, hans leksehjelper, som spilte en stor rolle i hans utviklingsprosess. Leksehjelperen inspirerte han til å lese noen tekster som fikk han til å innse at voldsomme reaksjoner på konflikter kun vil avle flere konflikter, men at dialog i større grad kunne føre til resultater. Amar har vært tydelig på at han hadde en trang til å aksjonere de gangene han opplevde konflikter. Han forklarer også at fokuset hans endret seg til å håndtere konflikter gjennom å regulere egne handlinger for å heller finne en løsning. Han beskriver at idéen om dialog, utdanning og nødhjelp har reddet livet hans. Gjennom å ta avstand til sine tidlige handlingsmønstre og samtidig forandre måten han forstår verden på vil også en ny del av identiteten hans konstrueres (Hall, 1996). Leksehjelperen han møtte som barn virker å ha hatt stor innvirkning på Amar, og konseptet av å hjelpe andre ser ut til å ha farget måten han ønsker å leve livet sitt på.

Den frivillige aktiviteten leksehjelp beviste for han at det finnes positive metoder å aksjonere på for å hjelpe de som trenger det. Tidligere i intervjuet beskrev Amar at leksehjelperen også inspirerte han til å gjøre det bra på skolen, og at dette var en bedre måte å få respekt på enn å havne i slåsskamper. I dag kan man tydelig se at møtet med frivilligheten har snudd opp ned på livet til Amar, hvor han har gått fra å ikke vise interesse for å prestere på skolen eller å engasjere seg i samfunnet til å ha høyere utdanning og å selv være frivillig. Betydningen av å selv ha blitt eksponert for hjelp av frivillige kjenner vi også igjen fra studien til Handy og Greenspan (2009) for å gi individet et behov for å gjengjelde tjenesten til noen andre. I stedet for å være en ressurs for radikale miljøer, kan han nå være en ressurs for samfunnet. Gjennom hans frivillige innsats i dag, hvor han er opptatt av å skape møteplasser som skal fremme barns trivsel og læring, får han virkelig levd ut denne filosofien.

Å bli ansett som verdifull

En annen vendepunktshistorie finner vi i Mali sin fortelling om å være frivillig. Mali har tidligere i intervjuet fortalt om undertrykkelsen hun opplevde som kvinne i Iran. Hun ble utsatt for barneekteskap da hun var 14 år, og har hele livet blitt kontrollert av familien og ektemannen. I tillegg har hun erfaringer med å ikke bli tatt på alvor på bakgrunn av at hun er kvinne, som hun forteller kun har halvparten av en manns verdi i Iran. Følelsene knyttet til hvordan hun har blitt behandlet tidligere virker å sitte dypt i Mali, og hun har ved flere anledninger i intervjuet trukket frem opplevelsen av å føle seg verdiløs. For henne førte de positive opplevelsene hun fikk være en del av som frivillig til et viktig vendepunkt i hennes liv.

Mali: *Så den friheten som jeg har lært meg på de årene jeg har jobbet som frivillig her og der. Og alle aksepterer meg som jeg er, og bare ser på min positive side, og hjelper meg å vokse opp den positive siden min. Selvfølgelig er det forskjellige mennesker overalt. Men som jeg har lært, og den positive siden min*

vokser opp. Og jeg har blitt sett, jeg har blitt hørt. Nå for eksempel, er jeg i styret, så jeg har valg. Jeg kan komme meg inn i det, og de andre kan høre på meg. Og jeg kan arrangere et event, eller en aktivitet. Det var de gode tingene som jeg har lært, som at jeg er et menneske. Så jeg har rettigheter. Den friheten som jeg har lært i frivilligheten tror jeg ikke jeg kunne lært meg når jeg jobber. Fordi når du jobber, du får betalt, og du må høre på andre. Men når du jobber som frivillig, alle respekterer hverandre. På den organisasjonen, på den plassen. Alle er som bare god motivasjon.

Det første Mali trekker frem som en ny og positiv opplevelse for henne er frihetsfølelsen det frivillige arbeidet gir henne. Trygge rammer og følelsen av frihet er også noe Grue et al. (2019) viser til som elementer som muliggjør deltakelsen i samfunnet, og som styrker følelsen av tilhørighet. I kontrast til tidligere i hennes liv opplever hun som frivillig at hun er akseptert som hun er, at hun blir sett og hørt, og at hun har rettigheter. Frivilligheten trekkes også frem som en arena hvor hennes positive kvaliteter blir vektlagt, og at hun får anledning til å utvikle sin egen positive side. Med dette kan hun også fremheve andre sider av sin identitet slik at prosessen ved å utvikle egen identitet også blir påvirket (Jenkins, 2014). Mali snakker om følelsen av å bli sett i sammenheng med hennes tidligere erfaringer med undertrykkelse, men eksempelet hun kommer med kan også vise til at det kan være vanskelig å bli sett og akseptert som hun er i øvrige deler av samfunnet i Norge. Dette kan ha bakgrunn i dårlige holdninger knyttet til innvandrere og tanker om at innvandrere ikke bidrar til samfunnet.

Som frivillig viser man at man ønsker å være en ressurs, og det er mulig dette også gjør det enklere å få innpass og å bli akseptert. Mali har tidligere fortalt at hun ikke har rettigheter til å jobbe i Norge. Siden det å forsørge seg selv og å bidra til samfunnet gjennom å betale skatt er en indikator på integrering som hun ikke har mulighet til å oppnå (Proba, 2019), kan frivilligheten være en arena hvor hun får bidratt til samfunnet på en annen måte. Mali presiserer at friheten hun har lært i frivilligheten er unik og at hun ikke tror hun kunne opplevd det samme i arbeidslivet. Dette begrunner hun med at de andre frivillige utøver en gjensidig respekt og har en felles motivasjon for å gjøre en innsats for andre, kontra i arbeidslivet hvor lønn ofte er motivasjonsfaktoren i tillegg til at man har en sjef man aldri vil være likestilt med. Frivilligheten vil på bakgrunn av denne forklaringen gi Mali mer spillerom til å utvikle egne idéer om aktiviteter, og at hennes innspill blir tatt på alvor.

6.4 Oppsummering

Dette kapittelet har belyst informantenes opplevelser av det frivillige engasjementets betydning for dem. Disse positive erfaringene tyder på å ha fungert som en personlig investering både for egen helse og innstilling til livet. Analysen viser at det har hatt særlig betydning for informantene å kunne gjøre en innsats for andre, at fellesskapet de ble en del av virket positivt inn på deres psykiske helse, og at frivillig deltakelse har ført til positive vendepunkt i deres liv. Det første delkapittelet løfter frem at det å kunne gjøre en forskjell for andre bidrar til en positiv utvikling av egen selvfølelse og opplevelsen av å ha en verdi som menneske, noe som påvirker følelsen av å være integrert i samfunnet. Det kom også frem at å være frivillig kan ha en spesiell egenverdi nettopp fordi frivilligheten tilfører noe til livet som ikke kan oppnås andre steder. Informantene trekker blant annet frem opprettholdelse av god moral, å kunne bidra med noe positivt til samfunnet og å få nye perspektiver på hva som oppleves som verdifullt i livet som et positivt resultat av å engasjere seg frivillig.

Videre fortalte informantene om hvordan frivillighetens fellesskap kunne ha helsefremmende effekt. Flere av informantene pekte på at det kan være tøft å være helt ny i Norge. Elementer som manglende nettverk og jobbmuligheter, språkbarrierer og å forholde seg til en helt ny kultur kunne utfordre integreringsmulighetene, som for flere ble en psykisk påkjenning. En av informantene var opptatt av at tryggheten den institusjonaliserte hjelpen i Norge styrker avhengighetsgraden mellom individ og stat, som igjen kan påvirke relasjonen man har til andre mennesker. Dette førte til bekymring over hvordan den økte distansen, og manglende avhengigheten, mellom mennesker påvirker innvandreres muligheter til å skape nettverk og å oppleve fellesskap. Flere av informantene opplevde frivilligheten som en trygg arena hvor de fikk mulighet til å være en rollemodell for andre. Her fikk de gjengjelde de positive opplevelsene de selv hadde fått i møte med frivilligheten. Samtidig kunne også frivilligheten motvirke følelsen av ensomhet fordi man får mulighet til å bygge nettverk og bli en del av et fellesskap. Å aktivisere seg gjennom et frivillig engasjement ble også trukket frem av en av informantene som en fin måte å distansere vonde tanker og følelser knyttet til depresjon.

For noen av informantene hadde frivilligheten en helt spesiell betydning for deres perspektiver på livet. Disse historiene forstår jeg som vendepunktshistorier, hvor møtet med frivilligheten gjorde en tydelig omveltning på individets liv, til det positive. I dette delkapittelet ble blant annet Amars opplevelse av utenforskap og fremmedfrykt i barndommen belyst som beskyttelsesmetoder for å bevare egen kultur og identitet. Han var selv bekymret for hvilke følger oppførselen og reaksjonsmønstrene hans ville hatt dersom han ikke hadde funnet en rollemodell i hans frivillige leksehjelper. I stedet for å bli en ressurs for ekstreme miljøer, som han mente det var sannsynlighet for, ble han heller en ressurs for samfunnet gjennom å selv bli frivillig. Malis vendepunktshistorie viste til hvordan frivilligheten for første gang ga henne en opplevelse av frihet, å ha en verdi og å bli tatt på alvor. For henne var dette en stor kontrast til hennes tidligere erfaringer med undertrykkelse og manglende rettigheter. De ulike opplevelsene knyttet til hvilken personlig investering den frivillige deltakelsen har vært for informantene kan fortelle oss noe om hvilken betydning frivilligheten har hatt for dem og deres integreringsprosess.

7 Avsluttende refleksjoner om frivillighetens betydning for integreringsprosessen

I dette avsluttende kapittelet skal jeg først presentere studiens hovedfunn og med dette samle trådene i masteroppgaven. Til sist vil jeg reflektere over studiens bidrag til samfunnet, og si noe om masteroppgavens begrensninger og muligheter for videre forskning. Hensikten med masteroppgaven har vært å sette lys på innvandreres erfaringer med frivilligheten som arena for integrering i samfunnet. Problemstillingen jeg hadde mål om å besvare i denne masteroppgaven var:

Hvilke erfaringer har personer med innvandrerbakgrunn med å ha et frivillig engasjement, og hvordan opplever de frivilligheten som arena for integrering i Norge?

For å besvare problemstillingen har jeg gjennomført totalt 8 dybdeintervju med personer med innvandrerbakgrunn som er, eller nylig har vært, frivillige. Intervjuene omhandlet informantenes erfaringer og opplevelser knyttet til å være frivillig, refleksjoner rundt hvilket utbytte den frivillige deltakelsen har hatt og betydningen av frivilligheten i informantenes liv. Datamaterialet ble analysert ved hjelp av tematisk analyse.

7.1 Integrering gjennom frivillige engasjement: opplevelser og erfaringer

Denne masteroppgaven har belyst at informantene opplever det som betydningsfullt for egen integreringsprosess å inneha et frivillig engasjement. Frivilligheten har vist seg å fungere som både en sosial og kulturell arena hvor majoritet og minoritet har mulighet til å møtes og lære av hverandre. Det er særlig to funn som har utpekt seg som fremtredende og som jeg ønsker å løfte tydelig frem. Det første hovedfunnet var noe overraskende for meg, og handler om hvor stor personlig betydning frivillig deltakelse har hatt for hvert individ. Frivillig deltakelse som man ofte betrakter som «kun en hobby» har vist seg å ha en dypere betydning for noen av informantene, særlig for deres selvfølelse og prioriteringer i livet. Det andre hovedfunnet er hvordan nettverkene de blir en del av gjennom frivilligheten fremstår som særskilt egnet for å styrke en rekke aspekter ved integreringsprosessen, deriblant språktilegnelse og tilgang på arbeidsmarkedet. Disse to hovedfunnene skal jeg videre presentere grundigere, og samtidig belyse flere nyanser som styrker betydningen av disse.

En personlig investering som styrker integreringen

Det første hovedfunnet jeg ønsker å trekke frem er den personlige betydningen det har hatt for informantene å delta i frivilligheten. Deltakelse i frivilligheten virker å gi innvandrere et mer kortsiktig utbytte i tillegg til det langsiktige utbyttet for integrering som presentert tidligere. Studien har vist at det oppleves som betydningsfullt for informantene å kunne gjøre en innsats for andre, noe som har bidratt til å styrke egen selvfølelse. Dette er i tråd med hva Grue (et al., 2019) og Proba (2019) fant i sine studier, der det å bli ansett som et ressursrikt og likeverdig menneske ble vist å ha betydning for etablering av gjensidige relasjoner og opplevelsen av å være integrert. Der Grue (et al., 2019) vektlegger betydningen av å ta kontroll over eget liv som er preget av følelsen av midlertidighet, så er informantene i denne studien mer opptatte av egenverdien i å kunne hjelpe andre fremfor følelsen det gir dem å være i kontroll over eget liv. Vi har sett tydelig at det kan oppleves som en berikelse i livet å være til hjelp for andre gjennom frivilligheten, da tilgangen på nye perspektiver å forstå verden på kan skape en ny forståelse av hva som er verdifullt i livet.

En annen nyanse ved dette funnet er at fellesskapet innvandrere blir en del av gjennom frivilligheten også virker å ha helsefremmende betydning, særlig i møte med den kulturelle omveltningen og distansen med lokalbefolkningen som innvandrere kan oppleve som ny i landet. Frivillig deltakelse har vist seg å virke positivt inn på den psykiske helsen ved at den frivillige organisasjonen oppleves som en trygg arena hvor man kan føle seg ivaretatt og mindre alene. Samtidig har frivilligheten også blitt trukket frem som en meningsfull fritidsaktivitet som kan bidra til å distansere vonde følelser i tillegg til å gi følelsen av tilhørighet i et sosialt fellesskap. Dette gjenspeiler deler av funnene i Haalands (et al., 2021) studie knyttet til å håndtere vanskelige følelser gjennom å aktivisere seg gjennom frivilligheten. I Haalands (et al., 2021) studie knyttes de vonde følelsene som skal bearbeides til flukten informantene har gjennomgått. Denne studien løfter dermed en annen vinkling hvor de vonde følelsene knyttes til ensomheten ved å være ny i landet og depresjon påvirket av manglende fritidsaktiviteter.

Særegent for noen av informantene så fremkom det vendepunktshistorier hvor frivilligheten har hatt en særlig omveltning på informantenes liv. Disse historiene handlet om verdien av å oppleve gode rollemodeller i egen barndom for å selv bli inspirert til å bidra med noe godt for samfunnet som frivillig, samt å endelig oppleve frihetsfølelse og egenverdi som menneske etter et liv preget av undertrykkelse. Frivilligheten har for disse informantene hatt en stor betydning for at de i dag tar større del i, og er en positiv ressurs for, samfunnet. Selv om utbyttene kan forstås som kortsiktige vil de likevel ha positiv innvirkning på integreringen, da disse positive konsekvensene kan inspirere informantene til å fortsette å ta del i ulike deler av samfunnet.

De sosiale nettverkens betydning for språktilegnelse og inngang til arbeidslivet

Studiens andre hovedfunn er betydningen av de sosiale nettverkene. I lys av Putnams (1995a) teorier om sosial kapital ble det tydelig at de sosiale nettverkene innvandrere får tilgang på gjennom å være frivillig oppleves som positive for å øke deres deltakelse i det sosiale fellesskapet, samt for å minske avstanden mellom majoritet og minoritet. Informantene beskrev det som positivt å bli kjent med personer i nærmiljøet gjennom å være frivillig da dette også bidro til å motvirke de negative effektene det førte med seg å ha en svekket økonomisk og kulturell kapital som ny i landet. Det er interessant å se dette i sammenheng med tidligere forskning som viser til at sosioøkonomiske forhold også påvirker innvandreres premisser for deltakelse i frivilligheten (Segaard, 2011). I mine funn virker det derimot som at deltakelse i frivilligheten i større grad benyttes for å øke egen sosioøkonomiske situasjon gjennom blant annet nettverksbygging. Det ser ut til at ulike typer nettverk fremmer ulike former for kapital, og at frivillige organisasjoner preget av mangfoldig representasjon i større grad har brobyggende effekt enn mer lukkede miljøer (Kindler et al., 2015). Økt sosial kapital skal gi individet ressurser til å inngå i relasjoner preget av gjensidighet og tillit. Som en del av integreringsprosessen ser økt sosial kapital ut til å hjelpe innvandrere med å knytte kontakt med personer som allerede er en del av og forstår samfunnets normer og kultur. Disse kontaktene kan videre bistå innvandrere med å forstå disse normene og å øke deres deltakelse i samfunnet.

Å tilegne seg det norske språket ble omtalt som nøkkelen til integrering av en av informantene, og nettverkene man tar del i som frivillig har vist seg å være en god arena for å praktisere språket. Funnene viser at språket er en sentral forutsetning for å lykkes med å bli en del av samfunnet, noe som tilsier at man forblir på utsiden av samfunnet dersom språket ikke beherskes. Dette funnet gjenspeiles i tidligere forskning hvor det å

beherske språket forstås som en sentral forutsetning for å lykkes med integreringen (Proba, 2019). I møter med andre frivillige vil innvandrere aktivt måtte ta i bruk det norske språket for å forstå og å gjøre seg forstått. Gjennom å sette seg selv i en posisjon hvor man er nødt til å kunne norsk påførte informantene i studien seg et ytre press for å lære språket. Dette viste seg å gi et insentiv til å lære språket raskere enn om de ikke hadde engasjert seg som frivillige. Et viktig funn er også at de oppgavene man løser i fellesskap gjennom frivilligheten gir innvandrere en mulighet til å lære språket i samspill med omgivelsene. Å lære språk gjennom felles aktiviteter og samarbeid ble vist å gi innvandrere en trygg inngang til å øve på språket, som gjorde dem mer selvsikre i møte med andre. Også i Handy og Greenspans (2009) studie blir det belyst at praktiske oppgaver stiller lavere krav til språklig forståelse, slik at praktiske arbeid kan gjøre det lettere for innvandrere å delta i frivilligheten.

Et annet sentralt aspekt ved de sosiale nettverkens betydning er at frivillig deltakelse oppleves å ha en positiv innvirkning på innvandreres muligheter i arbeidsmarkedet. Flere av informantene viste til å ha et sterkt ønske om å kunne arbeide for å forsørge seg selv, og å kunne bidra til samfunnet for å ikke lengre anses som en økonomisk byrde. Det ble belyst at det er vanskelig å skaffe seg jobb som innvandrer, særlig dersom språkferdighetene ikke er tilstrekkelige eller dersom de ønsket å arbeide innenfor eget fagfelt. Disse utfordringene viser til strukturelle barrierer for innvandreres deltakelse i samfunnet, selv om det å arbeide blir ansett som et viktig steg for å integreres. Vi har sett at flere av informantene mente det var positivt for dem å kunne vise til frivillig innsats på CV'en i en jobbsøkerprosess. Dette var blant annet fordi den frivillige innsatsen forteller noe om personligheten deres, og at de ikke «kun» er en innvandrer. På denne måten ser det ut til at arbeidserfaringen innvandrere får gjennom frivilligheten kan øke mulighetene deres for deltakelse i flere deler av samfunnet. Dette er i tråd med Handy og Greenspan (2009) sitt funn om at referanse til frivillig arbeid sender positive signaler til en arbeidsgiver. I forlengelse av dette viste også mine funn at en av informantene, som også er arbeidsgiver, verdsetter at arbeidstakere viser til et frivillig engasjement.

Kultur – å lære og ivareta

I tillegg til de to hovedfunnene viser også studien at ulike kulturelle aspekter ved integrering blir berørt gjennom å engasjere seg som frivillig. Informantene har beskrevet frivilligheten som en sentral inngangsport for å bli kjent med det kulturelle mangfoldet i Norge. Nettverkene de har blitt en del av gjennom frivilligheten ble løftet som sentrale for at informantene har lært de kulturelle og sosiale kodene de er avhengige av for å bli integrerte. Å berike egen kulturell kunnskap gjennom å bli kjent med majoritetsbefolkningen viste seg å også øke forståelsen for kulturforskjeller, og med det minske fremmedfrykten i møte med individer med annen kulturell bakgrunn (Døving, 2009). Det ble synliggjort at å bli kjent med den norske kulturen også burde praktiseres som en toveisprosess. Dette krever et gjensidig ansvar hvor innvandrere tar initiativ til å lære om norsk kultur, og nordmenn blir mer åpne og mottakelige for å bli kjent med innvandrere og deres kultur. Frivillig sektor ble trukket frem som en god arena for å møte mennesker med ulik kulturell bakgrunn som er åpne for gjensidig læring og bekjentskaper.

Informantene har også vist at behovet for å ivareta egen kultur kan by på utfordringer siden samfunnet forventer, i tråd med likhetsidealet, at deler av deres kultur bør legges vekk for at de skal kunne anses som norske. Særlig et svekket kulturelt fellesskap innad i

innvandrere har blitt løftet som en utfordring som kan resultere i at foreldrenes ønske om å verne om egen kultur går på kompromiss av viljen til å integreres. Et av funnene i studien er at deltakelse i frivilligheten kan ha positiv effekt for foreldre-barn relasjonen ved at foreldrene kan vise barna sine at de har interesse for deltakelse i samfunnet, og gjennom dette være rollemodeller som er positive til integrering. Frivilligheten har også blitt vist til som mangfoldig, og med et bredt mangfold av bakgrunner er det også antydning til at det kan være lettere å ivareta egen kultur. Studien har samtidig vist at det ikke er fullstendig enighet mellom informantene om hvorvidt egen kultur bør ivaretas, da en av informantene mente at dersom man har et ønske om å integreres burde man også være villig til å ta avstand til egen kulturell praksis som kan oppleves som problematisk. Skillet mellom «oss» og «dem» virker for noen av informantene å reduseres i frivilligheten gjennom at de opplever økt åpenhet og mer aksept siden de bidrar til samfunnet på lik linje som nordmenn gjør.

7.2 Studiens bidrag til samfunnet

I lys av studiens funn kan det konkluderes med at frivillig sektor spiller en viktig rolle i dagens integreringsarbeid, samt at integreringsprosessen blir positivt påvirket for innvandrere som aktivt deltar i frivilligheten. Frivillig sektor bidrar i dag med et viktig supplement til offentlige integreringstiltak, særlig gjennom integreringsfremmende aktiviteter. Denne studien synliggjør på den andre siden innvandreres erfaringer med å selv være frivillig i disse aktivitetene. Med dette viser studien til hvilke områder i livet et frivillig engasjement positivt virker inn på, og med det hvordan integreringsprosessen kan oppleves som enklere gjennom opplevelsene og nettverkene man får tilgang på gjennom å være frivillig. Som vi tidligere har sett i Strategi for hverdagsintegrering 2021-2024 er frivilligheten også en sentral aktør for myndighetene i deres samfunnsansvar knyttet til integrering av innvandrere (Kunnskapsdepartementet, 2021). For å kunne styrke dagens integreringsarbeid kan det argumenteres for at det er viktig å sørge for at frivillig sektor har ressursene de trenger, både økonomisk og kunnskapsmessig, for å gjøre frivilligheten tilgjengelig for alle som ønsker å ta del i den.

Informantenes erfaringer har også vist at integreringen ofte skjer på «norske» premisser, blant annet ved at det foreligger en forventning om at innvandrere skal etterstrebe samfunnsdeltakelse for å bli ansett som «norske nok». Dette belyser et tydelig samfunnsproblem der forståelsen av «oss» og «dem» fortsatt preger hvordan majoriteten forholder seg til innvandring. Det norske likhetsidealet står fortsatt sterkt, noe som kan gjøre det utfordrende for innvandrere å bli en del av majoriteten, særlig på grunn av fordommene majoriteten tilegner de som er ulike seg selv. I studien har jeg vist at informantene har et genuint ønske om å bidra til samfunnet og å være en del av fellesskapet. Frivilligheten er en arena som tillater de å gjøre nettopp dette, samtidig som deltakelsen også har stor verdi i deres egen integreringsprosess. På bakgrunn av funnene er det grunn til å tro at innvandreres engasjement i frivillige organisasjoner bidrar til et mer mangfoldig og inkluderende samfunn; som er preget av mindre fremmedfrykt og hvor flere innvandrere opplever å være en del av fellesskapet. Jeg håper at mitt bidrag til forskningsfeltet øker kunnskapen om innvandreres erfaringer med å engasjere seg frivillig, og at funnene kan ha holdningsendrende virkning hvor «oss» og «dem» en gang blir «vi».

7.3 Studiens begrensninger og videre forskning

Studiens funn er basert på intervjuer med et begrenset utvalg informanter, bestående av åtte individer med innvandrerbakgrunn som ved intervjutidspunktet engasjerte seg frivillig i lokalmiljøet. Selv om informantene har ulike bakgrunn og tilhører ulike

organisasjoner kan jeg på grunn av et begrenset utvalg likevel ikke argumentere for at studien er representativ for alle innvandrere som er frivillige. Selv om funnene ikke nødvendigvis er overførbare til alle andre som deler like opplevelser så sier likevel studien noe om informantenes personlige opplevelser og erfaringer med frivilligheten som integreringsarena, samt betydningen av å engasjere seg frivillig. Noen av funnene belyst i studien viste seg å være felles for flere av informantene, som også kan gi grunnlag for å anta at deler av funnene også kan være gyldige for andre individer i liknende situasjoner. Mine metodiske valg har trolig hatt betydning for hva jeg har funnet, og hva jeg ikke har funnet. Jeg oppfattet at informantene hadde stor enighet om at frivilligheten var en god arena for integrering, men det bør også merkes at utvalget mitt besto av innvandrere som allerede opplevdes som integrerte, særlig siden intervjuet foregikk på norsk. Siden informantene ble rekruttert gjennom frivillige organisasjoner fikk jeg også kun tak i informanter som var aktiv i frivilligheten, og ikke de som lar være å engasjere seg frivillig.

For videre forskning hadde det vært interessant å få tilgang på et bredere utvalg informanter, slik at flere erfaringer knyttet til frivilligheten som integreringsarena blir belyst. Det hadde vært spennende å utforske perspektivene hos individer som eksempelvis ikke har engasjert seg i, eller hatt tilgang på, frivilligheten for å undersøke hvorvidt frivillig arbeid anses som positivt for alle, særlig i integreringssammenheng. I videre forskning ville det også vært nyttig å undersøke hvordan den første perioden som frivillig oppleves for innvandrere, særlig med tanke på språk- og kulturbarrierer som for øvrig også kan anses som barrierer for deltakelse i frivilligheten. I forlengelse av dette kunne man sett på hvordan organisasjoner tilrettelegger for deltakelse i frivilligheten, og hvilken betydning ulike former for opplæring i frivilligheten har for nyankomne innvandrere som ønsker å engasjere seg. En tredje vinkling for videre forskning ville vært å gjøre en komparativ studie, i lys av sosial kapital, av hvordan frivillige organisasjoner preget av mangfoldig frivilliggruppe og frivillige innvandrersorganisasjoner preget av etnisk homogenitet har betydning for innvandreres integreringsprosess. Jeg håper likevel at masteroppgaven har vært et nyttig bidrag til forskningsfeltet, og at de ulike nyansene ved innvandreres erfaringer med frivillig deltakelse viser at frivilligheten har vært betydningsfullt for deres integreringsprosess.

8 Litteraturliste

- Berg, A. -J. & Kristiansen, T. G. (2010). Synlig forskjell – om «nyankomne innvandrere», kjønn og rasialisering. I A. -J. Berg, A. B. Flemmen & B. Gullikstad (Red.), *Likestilte norskheter: Om kjønn og etnisitet* (s. 225-259). Tapir Akademisk Forlag.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brochmann, G. (2019). Investigating immigration and the sustainability of the Norwegian welfare state: The role of government commissions. I M. Ruhs, K. Tamas & J. Palme (Red.), *Bridging the gaps: Linking research to public debates and policy-making on migration and integration* (s. 98-110). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198834557.003.0007>
- Bråten, B. (2013). Partier og politikk: Den flerdimensjonale likestillingspolitikken hvem, hva og hvorfor. I B. Bråten & C. Thun (Red.), *Krysningspunkter: Likestillingspolitikk i et flerkulturelt Norge* (s. 151-176). Akademika Forlag.
- Cederberg, M. (2014). Public discourses and migrant stories of integration and inequality: Language and power in biographical narratives. *Sociology*, 48(1), 133-149. <https://doi.org/10.1177/0038038512470041>
- Cheung, S. Y. & Phillimore, J. (2013). *Social networks, social capital and refugee integration*. Nuffield Foundation.
- Døving, C. A. (2009). *Integrering: Teori og empiri*. Pax Forlag.
- Eide, E. & Simonsen, A. H. (2007). *Mistenkelige utlendinger: Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Høyskoleforlaget.
- Eimhjellen, I. & Segard, S. B. (2010). *Etniske minoriteter og frivillige organisasjoner* (Rapport 2010:8). Senter for sivilsamfunn og frivillig sektor. <http://hdl.handle.net/11250/177662>
- Eimhjellen, I. S. (2016). *Innvandrarar si deltaking i norsk frivilligliv: Nye tal og metodiske utfordringar* (Rapport 2016:3). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <http://hdl.handle.net/11250/2445375>
- Enjolras, B. & Wollebæk, D. (2010). *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering* (Rapport 2010:2). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <http://hdl.handle.net/11250/177670>
- Fangen, K. (2008). *Identitet og praksis: Etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge*. Gyldendal Akademisk.
- FHI. (2019). *Helse blant innvandrere i Norge: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2016*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/he/folkehelse/rapporten/grupper/helse-innvandrerbakgrunn/?term=>
- Fladmoe, A., Sivesand, K. H. & Arnesen, D. (2018). *Oppdaterte tall om frivillig innsats i Norge, 1998-2017* (Rapport 2018:2). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <http://hdl.handle.net/11250/2557786>

- Frivillighet Norge. (2024a, 17. mars). *Frivillighetsbarometeret 2023*. <https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/frivillighet-norge/pdf/Frivillighetsbarometeret-2023-pdf.pdf>
- Frivillighet Norge. (2024b, 17. mars). *Frivillighetens år 2022*. <https://www.frivillighetnorge.no/prosjekter/frivillighetens-%C3%A5r-2022>
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Greenspan, I., Walk, M. & Handy, F. (2018). Immigrant integration through volunteering: The importance of contextual factors. *Cambridge University Press*, 47(4), 803-825. <https://doi.org/10.1017/S0047279418000211>
- Grue, M. J., Bytingsvik, M. K. S. & Stige, S. H. (2019). «Ingen vet hvem du er» - flyktningers opplevelse av omstillingsprosessen i Norge. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*, 16(3), 135-146.
- Gullestad, M. (2002). *Det norske sett med nye øyne: Kritisk analyse av norsk innvandringsdebatt*. Universitetsforlaget.
- Gullikstad, B. & Kristensen, G. K. (2021). «Vi er jo et mangfoldssamfunn.» Mangfold som offentlig integreringsfortelling: (re)produksjon av likhet og ulikhet? I B. Gullikstad, G. K. Kristensen & T. F. Sætermo (Red.), *Fortellinger om integrering i norske lokalsamfunn* (s. 40-63). Universitetsforlaget.
- Hagelund, A. & Loga, J. (2009). *Frivillighet, innvandring, integrasjon: En kunnskapsoversikt* (Rapport 2009:1). Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor. <http://hdl.handle.net/11250/177672>
- Hall, S. (1996). Introduction: Who needs 'identity'? I S. Hall & P. Gay (Red.), *Questions of cultural identity* (s. 1-17). SAGE Publications.
- Handy, F. & Greenspan, I. (2009). Immigrant volunteering: A stepping stone to integration? *SAGE journals*, 38(6), 956-982. <https://doi.org/10.1177/0899764008324455>
- Haaland, H., Magnussen, M.-L. & Wallevik, H. (2021). Å bruke erfaringene til nyankomne mannlige syriske flyktninger til å utfordre den store norske integreringsfortellingen. I B. Gullikstad, G. K. Kristensen & T. F. Sætermo (Red.), *Fortellinger om integrering i norske lokalsamfunn* (s. 87-105). Universitetsforlaget.
- Ihle, R. (2014). Framing integration – from welfare to citizenship. *Nordicum-Mediterraneum: Icelandic E-Journal of Nordic and Mediterranean Studies*, 9(1), 1–36. <https://doi.org/10.33112/nm.9.1.4>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). (2022). *Holdninger til innvandring, integrering og mangfold i Norge: Integreringsbarometeret 2022*. Institutt for samfunnsforskning. <https://www.imdi.no/contentassets/dc454492316546a190861bd07159bda8/integreringsbarometeret-2022.pdf>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). (2023). *2023 – hvordan går det med integreringen?* Hentet 17. mars 2024 fra <https://www.imdi.no/2023---hvordan-gar-det-med-integreringen/>

- International Labour Organization (ILO). (2011). *Manual on the measurement of volunteer work*. International Labour Office.
- Jenkins, R. (2014). *Social identity* (4. Utg.). Routledge.
- Johannessen, L. E., Rafoss, T. W & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori? Nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Kindler, M., Ratcheva, V. & Piechowska, M. (2015). Social networks, social capital and migrant integration at local level. European literature review. *Iris working paper series*, 6/2015, 1-22.
- Kjeldstadli, K. (1999). *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*. Universitetsforlaget.
- Klarenbeek, L. M. (2019). Relational integration: a response to Willem Schinkel. *Comparative Migration Studies*, 7(20). <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0126-6>
- Kristensen, G. K. & Ravn, M. N. (2015). The voices heard and the voices silenced: recruitment processes in qualitative interview studies. *Qualitative research*, 15(6), 722-737. <https://doi.org/10.1177/1468794114567496>
- Kulturdepartementet. (2015). *Frivillighetserklæringen – erklæring for samspillet mellom regjeringen og frivillig sektor*. Kulturdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/99f8110d39674f3494ec9668be846c09/frivillighetserklaeringen-hefte.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2018). *Integrering gjennom kunnskap: Regjeringens integreringsstrategi 2019-2022*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/integrering-gjennom-kunnskap/id2617246/>
- Kunnskapsdepartementet. (2021). *Hverdagsintegrering - strategi for å styrke sivilsamfunnets rolle på integreringsfeltet 2021-2024*. Kunnskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hverdagsintegrering/id2860925/>
- Lorentzen, H. & Dugstad, L. (2011). *Den norske dugnaden: Historie, kultur og fellesskap*. Høyskoleforlaget.
- Meld. St. 17 (2023-2024). *Om integreringspolitikken: Stille krav og stille opp*. Arbeids- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-17-20232024/id3030469/>
- Meld. St. 30 (2015-2016). *Fra mottak til arbeidsliv – en effektiv integreringspolitikk*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-30-20152016/id2499847/?ch=1>
- NDLA, Norsk digital læringsarena. (2020, 8. desember). *Hva er marginalisering?* <https://ndla.no/article/27486>
- NESH, De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2021). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora* (5. utg.). <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-og-humaniora/>

- Nesvold, A., Sjørseike, R. & Wadel, C. C. (2014). Å bruke nettdebatter som kilde i forskning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 55(1), 107-120.
<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-291X-2014-01-07>
- Norges forskningsråd. (2005). *Sosial kapital: Klargjøring av ulike perspektiver på sosial kapital, kunnskapsstatus, funn og forskningsbehov, forslag til en videre satsing på forskning om sosial kapital i Norge*. Norges forskningsråd.
<https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/1114506747421.pdf>
- NOU 2017: 2. (2017). *Integrasjon og tillit: Langsiktige konsekvenser av høy innvandring*. Justis- og beredskapsdepartementet.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2017-2/id2536701/>
- NRK. (2024). *Vil bare ta imot ukrainske flyktninger: - Dette må være en spøk*. Hentet 17. mars 2024 fra <https://www.nrk.no/buskerud/drammen-kommune-vil-bare-ta-imot-ukrainske-flyktninger--dette-ma-vaere-en-spok-1.16759199>
- Odden, G. (2018). *Internasjonal migrasjon: En samfunnsvitenskapelig innføring*. Fagbokforlaget.
- Okin, S. M. (1999). Part 1: Is multiculturalism bad for women? I J. Cohen, M. Howard & M. C. Nussbaum (Red.), *Is multiculturalism bad for women?* (s. 7-24). Princeton University Press.
- Penner, A. (2021). «Den gode borgeren» og «den gode flyktingen»: fortellinger om dugnad, ideer om homogenitet og rasialisering. I B. Gullikstad, G. K. Kristensen & T. F. Sætermo (Red.), *Fortellinger om integrering i norske lokalsamfunn* (s. 134-155). Universitetsforlaget.
- Personopplysningsloven. (2018). *Lov om behandling av personopplysninger* (LOV-2018-06-15-38). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38>
- Proba. (2019). *Hvordan måle integrering? Forslag til et helhetlig indikatorsett for måling av integrering i Norge* (Rapport 2019:3). <https://proba.no/wp-content/uploads/rapport-2019-3-hvordan-male-integrering.pdf>
- Putnam, R. D. (1995a). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of democracy*, 6(1), 65-78.
- Putnam, R. D. (1995b). Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *PS: Political science and politics*, 28(4), 664-683.
- Salole, L. (2013). *Krysskulturelle barn og unge: Om tilhørighet, anerkjennelse, dilemmaer og ressurser*. Gyldendal Akademisk.
- Schinkel, W. (2018). Against "immigrant integration": for an end to neocolonial knowledge production. *Comparative Migration Studies*, 6(31).
<https://doi.org/10.1186/s40878-018-0095-1>
- Segaard, S. B. (2011). *Frivillig sektor og innvandrere: Et forskningsbasert notat*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- Skilbrei, M.-L. (2019). *Kvalitative metoder: Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*. Fagbokforlaget.

- Son, J. & Lin, N. (2008). Social capital and civic action: A network-based approach. *Social science research*, 37(1), 330-349.
<https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2006.12.004>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2022a). *Frivillighet, politisk deltakelse og tillit, levekårsundersøkelsen*. Hentet 27. februar 2024 fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/organisasjoner-og-medlemskap/statistikk/organisasjonsaktivitet-politisk-deltakelse-og-sosialt-nettverk-levokarsundersokelsen>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2022b). *13817: Landbakgrunn og frivillig innsats i ulike organisasjoner siste 12 måneder 2022*. Hentet 27. februar 2024 fra <https://www.ssb.no/statbank/table/13817/>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2023). *Holdninger til innvandrere og innvandring*. Hentet 17. mars 2024 fra <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/holdninger-til-innvandrere-og-innvandring>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2024a). *Fakta om innvandring*. Hentet 17. mars 2024 fra <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- Statistisk sentralbyrå (SSB). (2024b). *Befolkning*. Hentet 17. mars 2024 fra <https://www.ssb.no/befolkning/folketall/statistikk/befolkning>
- Statsministerens kontor. (2021). *Hurdalsplattformen 2021-2025*.
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/hurdalsplattformen/id2877252/>
- Staunæs, D. & Søndergaard, D. M. (2005). Intervju i en tangotid. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv* (s. 49-72). Hans Reitzels Forlag.
- Sætermo, T. F., Gullikstad, B. & Kristensen, G. K. (2021). Å studere fortellinger om integrering i en lokalsamfunnskontekst: en introduksjon til et komplekst forskningsfelt. I B. Gullikstad, G. K. Kristensen & T. F. Sætermo (Red.), *Fortellinger om integrering i norske lokalsamfunn* (s. 11-39). Universitetsforlaget.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Utlendingsdirektoratet (UDI). (2015). *Tall og fakta 2015: Faktaskriv*.
https://www.udi.no/globalassets/global/aarsrapporter_i/tall-og-fakta-2015.pdf
- Østerberg, D. (2012). *Sosiologiens nøkkelbegreper og deres opprinnelse* (7. utg.). Cappelen Damm Akademisk.

9 Vedlegg

9.1 Vedlegg 1: Intervjuguide

Introduksjon

- Kan du fortelle litt om deg selv?
(eks. alder, opprinnelsesland, familiesituasjon, interesser, jobb, hvor lenge har du vært i Norge)
- Hadde du noen erfaring med å være frivillig fra før du kom til Norge? Evt. Hvilken erfaring?
- Hva slags form for frivillighet er du involvert i?
- Kan du fortelle meg, fra starten av, hvordan du havnet der?
(Hvordan fikk du kjennskap til organisasjonen? Hvordan tok du kontakt?
Oppstarten? Opplæring?)

Å være frivillig

- Hvilke forventninger hadde du til å være frivillig? (Svarer det frivillige arbeidet til forventningene du hadde på forhånd?)
- Hva gjør du i ditt frivillige engasjement? (Hvor mye tid bruker du? Har dette endret seg, evt. hvorfor? Har du fått nye oppgaver underveis? Er du med i flere organisasjoner?)
- Hva er motivasjonen din for å være frivillig?
- Hvordan var det å være frivillig helt i starten av vervet ditt? (Var det noe som var lett eller vanskelig? Hvordan er det nå?)
- Hva er viktig for deg for å trives med å være frivillig?

Erfaringer med frivillighet

- Hva har du lært om Norge gjennom å være frivillig?
- Hva var viktig for deg etter du kom til Norge for å ta del i storsamfunnet?
- Hvilken betydning har det hatt for deg å være frivillig? (Hvilket utbytte føler du at du har fått av å være frivillig? Har du lært noe spesielt nyttig? Har du blitt del av et nettverk?)
- Hva er du god på, som du får brukt/gjort gjennom å være frivillig?
(for eksempel egen kultur, hobbyer)
- Hva synes du er positivt og/eller negativt med å være frivillig?

9.2 Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet

«Innvandrerens erfaringer med frivillig arbeid»?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke erfaringer med frivillig arbeid hos personer med innvandrerbakgrunn. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke innvandreres erfaringer med å være frivillig, og utforske hvordan erfaringene kan ses i et integreringsperspektiv. Prosjektet inngår i en masteroppgave fra masterstudiet Likestilling og mangfold, ved NTNU i Trondheim. Forskningsspørsmålene er som følger: 1) Hvordan oppleves prosessen av å bli frivillig?

2) Hvilken motivasjon ligger bak ønsket om å være frivillig?

3) Hvilken betydning oppleves det frivillige arbeidet å ha for deltakeren?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU er ansvarlig for prosjektet. Turid Fånes Sætermo (førsteamanuensis ved institutt for tverrfaglige kulturstudier ved NTNU Dragvoll, Trondheim) er veileder og ansvarlig for prosjektet. Anita Vikestad er masterstudenten som driver prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta i forskningsprosjektet med bakgrunn i at du har innvandrerbakgrunn, og er, eller nylig har vært, aktiv som frivillig på fritiden. Kontaktinformasjon har blitt formidlet gjennom en kontaktperson i organisasjonen du er frivillig i, eller gjennom en annen deltaker.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du deltar i et forskningsintervju med masterstudenten, som vil vare i ca. 60 minutter. Intervjuet inneholder spørsmål om dine opplevelser av å bli frivillig, og erfaringer med å være frivillig. Dersom du samtykker til deltakelse vil vi spille inn intervjuet. Opptaket blir slettet når vi har skrevet ned det som ble sagt.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke

Samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. De som vil ha tilgang til datamaterialet som innhentes ved intervju er Turid Fånes Sætermo (veileder), Guro Korsnes Kristensen (medveileder) og Anita Vikestad (masterstudent). Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data, og datamaterialet vil bli lagret på en forskningsserver som er innelåst/kryptert. Deltakere i prosjektet vil anonymiseres og intervjuene de har gjennomført vil analyseres og avidentifiseres, slik at hverken informanter eller intervju skal kunne gjenkjennes i publikasjon.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 01.06.2024. Etter prosjektslutt vil datamaterialet med dine personopplysninger anonymiseres, og alle personopplysninger og taleopptak fra intervjuet bli slettet.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Masterstudent: Anita Vikestad, mailadresse: anitavik@stud.ntnu.no
- NTNU ved prosjektansvarlig: Turid Fånes Sætermo, mailadresse: turid.satermo@ntnu.no
- Vårt personvernombud: Thomas Helgesen, mailadresse: thomas.helgesen@ntnu.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen
Anita Vikestad
Masterstudent

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet [*sett inn tittel*], og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

9.3 Vedlegg 3: Meldeskjema

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
273999

Vurderingstype
Standard

Dato
24.04.2023

Tittel
Frivillig engasjements integreringseffekt

Behandlingsansvarlig institusjon
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Det humanistiske fakultet / Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Prosjektansvarlig
Turid Sætermo

Student
Anita Vikestad

Prosjektperiode
01.02.2023 - 01.06.2025

Kategorier personopplysninger
Alminnelige

Lovlig grunnlag
Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 01.06.2025.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettspørreskjema, videosamtale el.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringar-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

